

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Eva Tomanová

CESTOVNÍ RUCH V ČESKÉM LESE

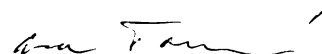
diplomová práce

Praha 2007

Vedoucí diplomové práce: doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a ostatních zdrojů.

V Praze dne 6. 8. 2007

Eva Tomanová

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. RNDr. Ivanu Bičíkovi, CSc. za odborné vedení této práce a za jeho cenné rady a připomínky.

ABSTRACT

The thesis “Tourism in Český les” discusses the problems of the tourism development in Český les. The main goal of the thesis is to find out if there is a potential for tourism development in Český les and if there is some potential, then what steps must be taken to use this potential and achieve the tourism growth. Another important question concerns the desirability of the tourism development in relationship with well-preserved environment which is the major attraction for the tourism in the studied region.

The thesis has three major parts. The first part is intended to introduce the reader to the natural, social, cultural, economic and infrastructural potential for tourism growth in Český les. The second part analysis the historical background of the tourism development and it compares the long-term development and current tendencies. It also mentions the microregional disparities and processes leading to uneven tourism development in Český les. The last part reviews planning issues and possible directions of future development. It describes all the forms of tourism that are suitable for the future development in Český les and it tries to asses needs and developing goals at the regional tourism level.

The thesis stresses the utility of the planning processes and the need of cooperation of both private and public sector to promote tourism in Český les. The text calls for vigilance in protecting natural resources and specificity of the region.

The thesis may have a practical impact and may be used in the sphere of regional planning of tourism.

OBSAH

1. Úvod.....	10
2. Cíle a hypotézy.....	11
3. Struktura práce	13
4. Metodika práce.....	14
4.1. Vymezení zájmového území.....	15
4.2. Dotazníkové šetření rezidentů a nerezidentů	18
5. Diskuze literatury a teoretické zarámování problematiky cestovního ruchu.....	20
6. Vstup do problematiky cestovního ruchu	31
7. Charakteristika Českého lesa v návaznosti na cestovní ruch.....	33
7.1. Fyzickogeografické podmínky.....	33
7.1.1. Geomorfologické poměry	33
7.1.2. Klimatické a hydrologické poměry	34
7.1.3. Přírodní potenciál	35
7.2. Socioekonomická charakteristika	40
7.2.1. Sídelní struktura	40
7.2.2. Demografická charakteristika	42
7.2.3. Hospodářství a ekonomické poměry	45
7.2.4. Materiálně-technická základna.....	48
7.2.5. Kulturně-historický a kulturně-společenský potenciál.....	55
7.2.6. Dopravní dostupnost a dopravní infrastruktura.....	59
7.3. Syntetické hodnocení předpokladů cestovního ruchu.....	62
8. Cestovní ruch na území Českého lesa – minulost a současnost.....	64
8.1. Vývoj cestovního ruchu na území Českého lesa do roku 1989	64
8.2. Postavení Českého lesa v rámci současného cestovního ruchu Česka	67
8.3. SWOT analýza současné situace cestovního ruchu na území Českého lesa	73
9. Budoucnost cestovního ruchu v Českém lese	76
9.1. Využitelnost území pro cestovní ruch.....	76
9.1.1. Sportovně-rekreační formy cestovního ruchu	77
9.1.2. Venkovský cestovní ruch	83
9.1.3. Ostatní formy cestovního ruchu	89
9.1.4. Druhy cestovního ruchu	93

9.2.	Plánování a organizace cestovního ruchu – vybrané problémy	95
9.2.1.	Strategické plánování cestovního ruchu.....	95
9.2.2.	Cestovní ruch a otázka životního prostředí	99
9.2.3.	Dopad vyhlášení CHKO na cestovní ruch Českého lesa	102
9.2.4.	Možnosti přeshraniční spolupráce Český les – Oberpfälzer Wald	103
9.2.5.	Problematika propagace cestovního ruchu.....	105
9.3.	Podpora cestovního ruchu.....	110
9.3.1.	Programy podpory cestovního ruchu	110
9.3.2.	Současné projekty rozvoje cestovního ruchu	111
9.3.3.	Další návrhy projektů na podporu cestovního ruchu	112
10.	Závěr	116
11.	Zdroje	119
12.	Přílohy.....	131

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky

ČCCR – Česká centrála cestovního ruchu, od r. 2003 Česká centrála cestovního ruchu – CzechTourism

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

ČÚZK – Český úřad zeměměřický a katastrální

DO – okres Domažlice

CHKO – chráněná krajinná oblast

IC – Informační centrum

KČT – Klub českých turistů

KSGRR – katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

LČR – Lesy České republiky

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MVČR – Ministerstvo vnitra

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

NCHKO – navrhovaná CHKO

ODB – objekt druhého bydlení

OIR – objekt individuální rekreace

OKČT – Odbor Klubu českých turistů

OP – Operační program

ORP – obec s rozšířenou působností

PřF UK – Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta

PSOV PK – Program stabilizace a obnovy venkova Plzeňského kraje

SLDB – Sčítání lidu, domů a bytů

SRN – Spolková republika Německo

TC – okres Tachov

ÚP VÚC – územní plán velkého územního celku

WTO – World Tourism Organization

WTTC – World Travel and Tourism Council

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1: Zájmové území a jeho poloha v rámci Česka
- Obr. 2: Obce zájmového území Český les
- Obr. 3: Potenciální rekreační plochy (PRP) v Plzeňském kraji a na území Českého lesa
- Obr. 4: Hustota zalidnění obcí Českého lesa v roce 2001 (obyv./km²)
- Obr. 5: Podíl obyvatel narozených v obci současného bydliště, stav k roku 2001 (v %)
- Obr. 6: Počty lůžek v ubytovacích zařízeních s rozlišením podílu hromadných (HUZ) a ostatních ubytovacích zařízení na celkovém počtu lůžek, rok 2005
- Obr. 7: Životní cyklus destinace
- Obr. 8: Turistické trasy pro pěší, lyžařské trasy a lyžařské vleky
- Obr. 9: Cyklotrasy
- Obr.10: Počet lůžek v ODB na 100 trvale bydlících obyvatel
- Obr.11: Srovnání počtu objektů druhého bydlení v roce 1991 a 2005

SEZNAM TABULEK

- Tab. 1: Přehled maloplošných chráněných území
- Tab. 2: Věková struktura obyvatelstva Českého lesa ve srovnání s Plzeňským krajem a ČR
- Tab. 3: Informační centra (IC)
- Tab. 4: Části kulturního dědictví těšící se největšímu zájmu ze strany turistů
- Tab. 5: Národní kulturní památky a památkově chráněná území Českého lesa
- Tab. 6: Kulturní památky ve stavu ohrožení
- Tab. 7: Přehled turistických hraničních přechodů
- Tab. 8: Turistická známková místa
- Tab. 9: Přehled svazků obcí zasahujících na zájmové území Českého lesa
- Tab.10: Výběr projektů s dopadem na oblast cestovního ruchu (ke dni 17.4.2007)

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Struktura vzdělanosti Českého lesa, rok 2001

Graf 2: Struktura vzdělanosti v Česku, rok 2001

Graf 3: Podíl ekonomicky aktivních v priméru na celkovém počtu ekonomicky aktivních v roce 2001 – porovnání situace v Českém lese, Plzeňském kraji a v Česku

Graf 4: Míra nezaměstnanosti v roce 2001 – porovnání situace v Českém lese, Plzeňském kraji a v Česku

Graf 5: Podíl počtu lůžek v jednotlivých typech ubytovacích zařízení v Českém lese a v Česku (v %), rok 2005

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vymezení zájmového území vůči geomorfologickým jednotkám a jednotkám ochrany přírody

Příloha 2: Výběr významných kulturních, společenských a sportovních událostí Českého lesa

Příloha 3: Silniční hraniční přechody

Příloha 4: Kategorizace oblastí cestovního ruchu dle Rajonizace cestovního ruchu ČR

Příloha 5: Turistické regiony České republiky

Příloha 6: Turistické oblasti České republiky

Příloha 7: Dotazník pro rezidenty

Příloha 8: Dotazník pro turisty

1. Úvod

Myšlenka zpracování diplomové práce na téma Cestovní ruch v Českém lese vzešla z popudu vedení Správy CHKO Český les, kde jsem v roce 2006 absolvovala dvoutýdenní odbornou stáž. Právě v průběhu odborné stáže jsem se seznámila s úskalími, která s sebou přináší rozvoj přírodně zajímavých oblastí za pomoci cestovního ruchu. Rozvoj cestovního ruchu, jakožto dynamicky se rozvíjejícího segmentu ekonomiky, je mnohdy chápán jako prostředek k pozdvižení celkové vyspělosti jakéhokoli regionu, tím spíše pak Českého lesa, který stále ještě hledá své místo v současném systému ekonomických vztahů a vazeb.

Vznik nové CHKO Český les je jedním z důvodů, proč vzrostl zájem o oblast Českého lesa a tím pádem i o možnost jejího využití v cestovním ruchu. Předkládaná práce je reakcí na přípravu dvou dokumentů zabývajících se problematikou cestovního ruchu na daném území. Oba vznikaly ve stejné době jako tato práce. Jedná se o Plán péče o CHKO Český les na období 2007–2016 (Správa CHKO Český les 2007) a Analýzu příhraničního regionu Český les – sever a Český les – jih z pohledu potřeb rozvoje cestovního ruchu (REVIS 2006). První z nich je závazný dokument, druhý je dokument, který vznikl z iniciativy místních představitelů a má sloužit jako základní podkladová studie pro čerpání financí z Evropské unie na rozvoj cestovního ruchu. Oba dokumenty integrují rozvoj cestovního ruchu do ostatních státních či regionálních rozvojových plánů a oba k danému území přistupují poněkud rozdílně. Můžeme hovořit o jakémsi střetu zájmů ochrany přírody a zájmů ekonomických.

V době vzniku této práce bylo možné na území Českého lesa pozorovat zvýšenou aktivitu některých obcí, svazků obcí a občanských sdružení právě ve vztahu k rozvoji cestovního ruchu. Zmíněné subjekty si patrně uvědomují, že současným pasivním přístupem se jim nepodaří aktivizovat růstový potenciál oblasti a berou iniciativu do vlastních rukou. Dosavadní zkušenosti na území Českého lesa jen potvrzují domněnku, že bez vlastního přičinění nelze dosáhnout zlepšení ekonomického ani kulturně-společenského postavení tohoto regionu. Zvýšená aktivita místních představitelů hovoří o jistém posunu v přístupu k regionálnímu rozvoji a odráží znechucení nad trvalým nezájmem „vyšších orgánů“ o území jejich působnosti. Velmi silnou motivací zájmu o rozvoj cestovního ruchu je možnost čerpání dotací z fondů EU na tuto oblast. S rozšiřováním EU roste strach z postupného omezování přístupu k unijním financím, a tak sílí tlak na využití dostupných finančních zdrojů „dokud je čas“.

2. Cíle a hypotézy

Ačkoli od pádu železné opony uběhlo více než 17 let, je až překvapivé, že se na mnoha místech navzdory jejich zajímavému potenciálu cestovní ruch ještě vůbec neprosadil. Na mapách hodnotících celkový potenciál cestovního ruchu zůstává Český les z celorepublikového pohledu nadále „bílým místem“. Opravdu Český les neskýtá žádný potenciál rozvoje? Nebo je jeho „turistická perifernost“ jen důsledkem pasivity a nezájmu ze strany místních obyvatel? A jak se změnila podoba cestovního ruchu po roce 1989 tam, kde se aktivity v cestovním ruchu mohly vždy relativně volně rozvíjet, tj. na územích nacházejících se převážně v podhůří Českého lesa? Ztratilo podhůří Českého lesa se změnou politických poměrů svou částečně vynucenou atraktivitu? Otázek se nabízí opravdu mnoho a mým přáním je alespoň na některé z nich odpovědět.

Hlavním cílem předkládané práce je kritické zhodnocení oblasti Českého lesa z pohledu cestovního ruchu. O Českém lese můžeme hovořit jako o „novém“ zájmovém území pro cestovní ruch po roce 1990. Z historického pohledu dochází v některých jeho partiích k opětovnému hledání potenciálu cestovního ruchu a rozvoj cestovního ruchu zde po čtyřicetileté odmlce začíná prakticky od nuly. Předkládaná práce si klade za cíl zhodnocení dosavadního vývoje cestovního ruchu na území Českého lesa a nastínění možností jeho dalšího rozvoje.

Práce vychází z předpokladu, že o rozvoj cestovního ruchu na území Českého lesa je zájem. Nicméně ráda bych poukázala na fakt, že Český les je nedotčené a přírodně zachovalé území, a v této souvislosti pak vyvstává otázka, zda je v Českém lese vhodné cestovní ruch vůbec rozvíjet. Jsem si vědoma toho, že při snaze odpovědět na tak problematickou otázku se nelze vyhnout subjektivnímu pohledu. Přesto se pokusím být maximálně objektivní a využívat metod, které toto umožňují.

Stanovené hypotézy a výzkumné otázky předkládané práce jsou následující:

Hypotézy

- Český les je perspektivní oblastí pro rozvoj cestovního ruchu
- Potenciál pro rozvoj cestovního ruchu není v dané oblasti využit
- Stávající materiálně-technická základna je pro rozvoj cestovního ruchu zcela nedostačující
- Rozvoj cestovního ruchu není pro Český les nutně žádoucí

Výzkumné otázky

- Jaké kroky je třeba podniknout, aby byl využit potenciál sledované oblasti pro cestovní ruch?
- Jaké druhy a formy cestovního ruchu se mohou na daném území nejlépe uplatnit?
- Na jaký segment potenciálních návštěvníků je vhodné se zaměřit?
- Jaké limity rozvoje cestovního ruchu má dané území?
- Čím může případnému rozvoji cestovního ruchu napomoci rozšíření stávající přeshraniční spolupráce?

3. Struktura práce

Při psaní regionálně zaměřené práce se nelze vyhnout analýze zkoumaného území, kdy je nutno aplikovat poznatky z několika geografických disciplín najednou. Území je dáno působením složek fyzickogeografické a socioekonomické sféry, a těm pro cestovní ruch nejdůležitějším věnuji úvodní kapitoly práce. Analýza bude vycházet z přírodních poměrů, z hodnocení přírodních atraktivit tvořících podstatnou část potenciálu oblasti pro cestovní ruch, a od nich se pak posune k analýze socioekonomických podmínek rozvoje cestovního ruchu. Z důvodu omezeného rozsahu textu nebude analytická část zcela vyčerpávající, půjde především o zdůraznění těch poznatků, které mají stěžejní vliv na formování cestovního ruchu dané oblasti.

Druhá část práce se bude věnovat již samotnému cestovnímu ruchu na daném území. Bude zhodnocen historický vývoj cestovního ruchu a současné postavení Českého lesa v rámci cestovního ruchu Česka. Současná situace na zkoumaném území bude přehledně shrnuta ve SWOT analýze, která vymezení silné a slabé stránky oblasti z hlediska cestovního ruchu a předestře možná ohrožení a příležitosti pro další rozvoj.

Pohled do budoucnosti bude zahrnovat vytipování jednotlivých druhů a forem cestovního ruchu, pro něž má dané území největší potenciál. Vedle toho budou navrženy jednotlivé kroky vedoucí k naplnění tohoto potenciálu. Budou vytipovány další perspektivní rozvojové aktivity, vhodné segmenty a území, kam je třeba obzvláště zaměřit pozornost, najít komparativní výhody a konkurenční relace. Nebudou chybět ani návrhy konkrétních projektů na povzbuzení cestovního ruchu a shrnutí programů podpory, z nichž lze čerpat dotace na rozvoj cestovního ruchu. Samostatná kapitola bude věnována možností spolupráce se sousedním regionem Oberpfalz, který v mnoha směrech může zkoumanému území sloužit za vzor. Úplný závěr bude patřit celkovému zhodnocení práce a dosažených výsledků.

4. Metodika práce

Problematika cestovního ruchu je výrazně komplexní, takže vyžaduje analýzu mnoha různých oblastí a zároveň syntetický pohled na zkoumanou oblast. Analýza naváže na prostorové syntézy vymezené na základě integrujících znaků, komplexních vztahů a vazeb v území. Výsledný pohled na cestovní ruch by měl mít analyticko-syntetický charakter. Až po analýzách, kdy se nám území odhalí v širším obrazu, můžeme potvrdit či vyvrátit jednu z hypotéz, že je Český les perspektivní oblastí pro rozvoj cestovního ruchu. Neměli bychom spustit ze zřetele, že území, které předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu nemá, není pro rozvojové aktivity na poli cestovního ruchu vhodné. „*Cestovní ruch by měl být rozvíjen tam, kde k tomu má nejlepší předpoklady*“ (Vystoupil 2006, s. 10).

V případě této studie je vedle teoretické přípravy nutná i co nejdetailnější empirická znalost území, bez níž by tato práce nebyla úplná. Teoretická část práce může být vytvořena po nastudování různých pramenů (viz seznam použité literatury a dalších zdrojů) a zároveň je třeba využít znalost empirickou. Jako obyvatelka studované oblasti jsem měla možnost pozorovat zájmové území v několikaletém časovém úseku. Řada znalostí pramení právě z pozorování dané oblasti, ať už pasivního – sledování regionálního tisku, či aktivního – dlouhodobý či krátkodobý pobyt ve sledované oblasti mimo území mého bydliště. Současně v práci využívám zkušeností z pobytů v jiných oblastech Česka a v zahraničí. Přínosem pro hlubší proniknutí do problémů interakce cestovního ruchu a ochrany prostředí bylo absolvování dvoutýdenní odborné stáže na Správě CHKO Český les.

Ačkoli možnosti studia cestovního ruchu jsou do značné míry determinovány existující datovou základnou, je dostupnost dat k cestovnímu ruchu pro zkoumanou oblast problémem. Agentura CzechTourism sice statistiky vydává, ale rozděluje je buď podle krajů, nebo podle turistických regionů. Oblast Českého lesa je tak v statistikách zahrnuta několikrát, buď za Plzeňský kraj nebo za turistické regiony Šumava a Západočeské Lázně. Proto v tomto zkoumání musíme jít až na úroveň obcí, kde je ovšem datová základna k cestovnímu ruchu velmi omezená.

Co se týče obecnějších dat, jako jsou data demografická, tak ta jsou dostupná na internetovém portálu ČSÚ zdarma a není problémem získat je až do úrovně obcí. Druhou skupinu tvoří data, jež dostupná jsou, ale pouze v rámci placených zakázek. To je případ dat hromadných ubytovacích zařízení vybíraných z Registru ubytovacích zařízení. K těm ČSÚ

poskytuje jejich název, obec sídla zařízení, druh zařízení, kategorii zařízení, sezónnost a další ukazatele. Problémem je neúplnost a nespolehlivost těchto dat. Majitelé hromadných ubytovacích zařízení z různých důvodů odmítají dát k dispozici údaje týkající se jejich zařízení. To je jen jeden z mnoha případů metodických obtíží, se kterými bylo nutné se v průběhu psaní práce vypořádat; další metodické postupy budou v případě potřeby popsány v příslušných kapitolách. Menší skupinu dat tvoří data převzatá z různých prací věnujících se cestovnímu ruchu (Viturka a kol. 2003) a s ním souvisejícím tématům (Miškovský 2002).

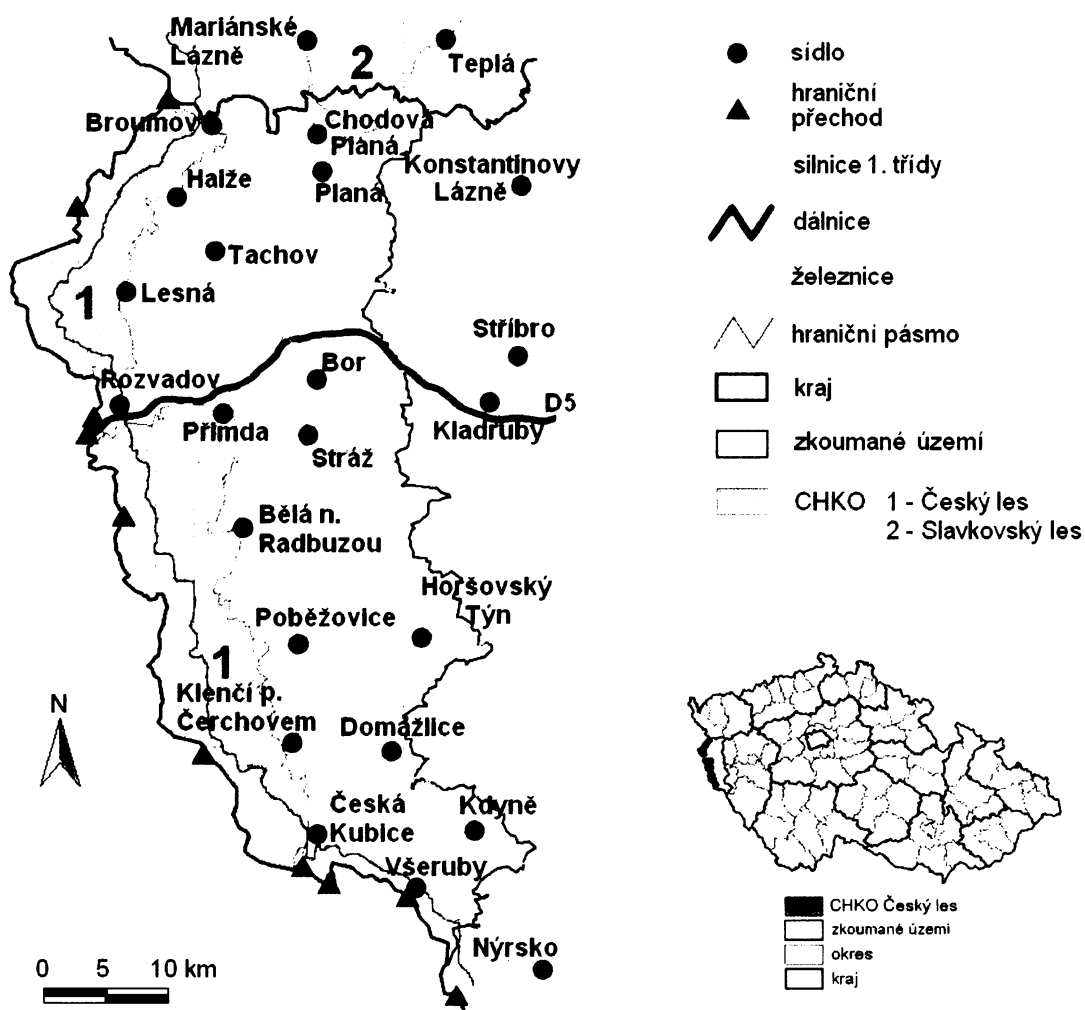
4.1. Vymezení zájmového území

Vyomezit hranice Českého lesa pro potřeby zkoumání cestovního ruchu je dosti obtížné, neboť do hry vstupuje mnoho kritérií výběru. Vždy záleží na konkrétní potřebě badatele a není proto divu, že se v literatuře setkáme s různými vymezeními. Pro hodnocení Českého lesa z pohledu cestovního ruchu nestačí omezit pozornost pouze na území CHKO Český les. To sice zahrnuje přírodně nejceněnější a turisticky zajímavé horské partie Českého lesa, avšak jeho současné vymezení je příliš úzké a je jen torzem původních návrhů na vyhlášení. Nevhodné je i vymezení Českého lesa jako orografického celku (příloha 1), neboť je nutno brát v úvahu více faktorů ovlivňujících cestovní ruch, nejen faktory přírodní.

Aby bylo vůbec možné vytvořit nosnou analýzu, nezbytnou pro posouzení potenciálu cestovního ruchu v Českém lese, bylo nutné držet se vymezení oblasti podle hranic obcí. Za východní hranici Českého lesa byly určeny obce, v nichž leží města Chodová Planá – Planá – Bor – Horšovský Týn – Domažlice – Kdyně. Tato města lze považovat za vstupní brány do Českého lesa, zároveň jsou to nejlépe vybavená sídla na daném území a nechybí v nich ani turistické atraktivity. Z jihu je zájmové území vymezeno územím obce Všeruby v těsném sousedství Šumavy, ze západu státní hranicí s Bavorskem a ze severu hranicí Plzeňského kraje (obr. 1).

Hranici Českého lesa bychom neměli chápat jako pevnou a neměnnou. Naopak si musíme uvědomit, že turista není žádnými hranicemi omezen a může libovolně navštěvovat i atraktivity nacházející se mimo vymezené území: Mariánské Lázně a klášter v Teplé na úpatí Slavkovského lesa, klášter Kladruby, město Plzeň atd. Tyto turistické cíle ovšem již neleží v Českém lese a nemohly proto být do zájmového území zahrnuty. S těmito atraktivitami nicméně musíme při rozvoji cestovního ruchu v Českém lese počítat. Jedná se o hojně navštěvované cíle s významným podílem zahraničních turistů.

Obr. 1: Zájmové území a jeho poloha v rámci Česka

Zdroj: AOPK ČR, MŽP, MVČR 2006

Poznámka: hraniční přechody – silniční, dálniční, železniční
hraniční pásmo k roku 1982

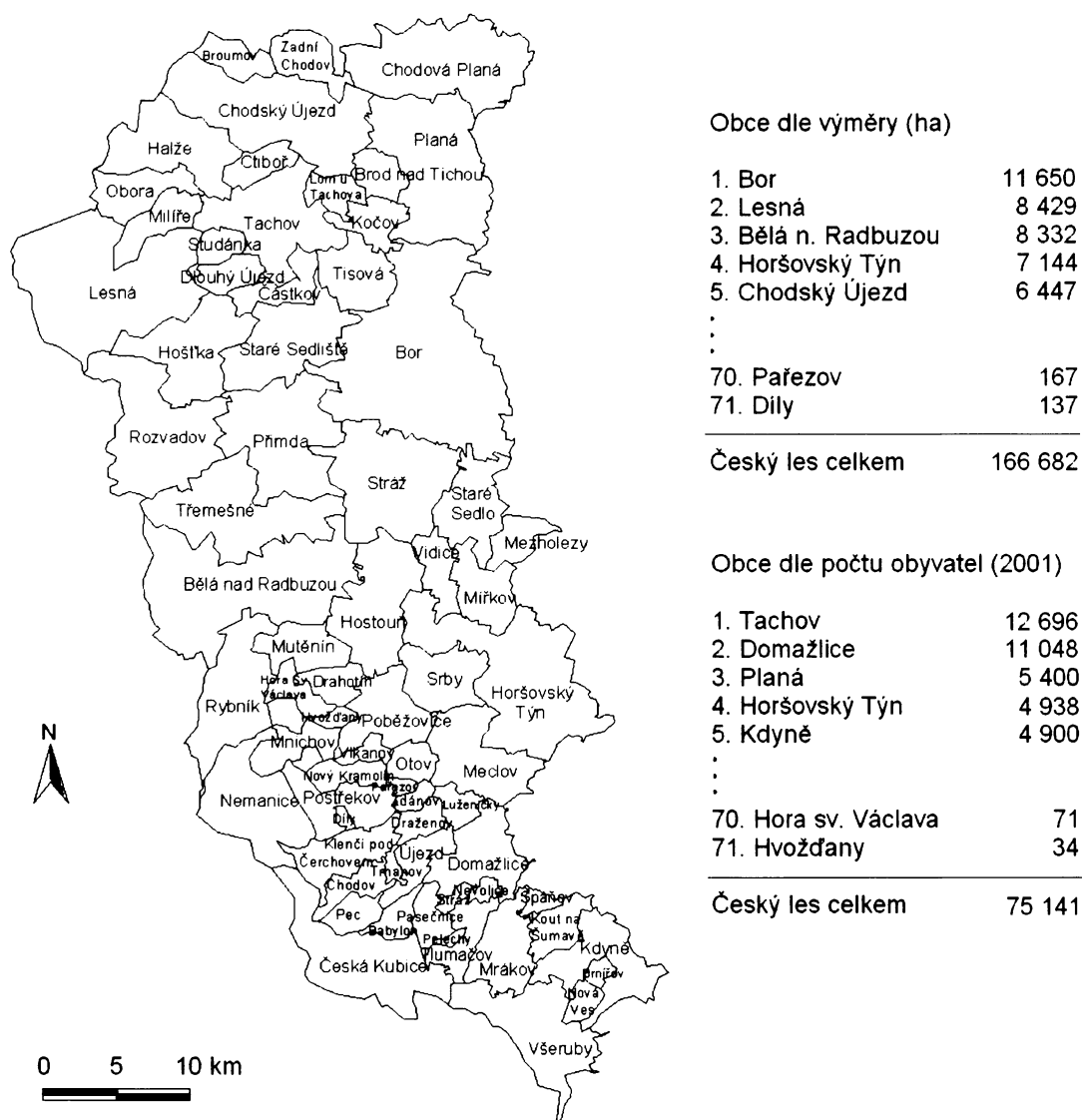
Zájmové území dle vybraných obcí (obr. 2) se rozkládá na ploše 1667 km² a tvoří tak pětinu rozlohy Plzeňského kraje. Z toho CHKO Český les zaujímá 28 % plochy zájmového území (473 km²). Drtivá většina zájmového území se nachází v pohraničním pásmu ČR, které je ze zákona vymezeno čarou ve vzdálenosti dvacet pět kilometrů od společných státních hranic směrem do vnitrozemí (zákon č. 237/1994 Sb. o Dohodě o malém pohraničním styku se SRN). Ve svém nejširším místě – od západní hranice (hranice se SRN) po nejvýchodnější výběžek na území obce Bor – dosahuje vymezené území 32 km.

Do šetření bylo zahrnuto celkem 71 obcí. Obcí spadajících pod obec s rozšířenou působností (ORP) Tachov bylo vybráno 26, obcí z ORP Horšovský Týn 6 a zbývajících 39 obcí patří pod správu ORP Domázlice. Rozdělení ploch mezi jednotlivé obce v rámci

zájmového území je velmi nerovnoměrné. Nejmenší obec na daném území (Díly, počet sídel 1) má rozlohu pouhých 137 ha a je tak 85× menší než obec s největší rozlohou Bor (11 650 ha, počet sídel 22). Co do počtu obyvatel jsou nejmenší obcí Hvoždany s pouhými 34 obyvateli (SLDB 2001). Markantní je rozdíl mezi velikostí jednotek v okrese Tachov, kde převládají obce s větší rozlohou, a mezi obcemi Domažlicka, které jsou zvláště na území historické oblasti Chodska vyloženě malé. S touto nevyrovnaností a počtem sídel v obcích potom souvisí i vypovídací hodnota statistických dat.

Obr. 2: Obce zájmového území Český les

Zdroj: Výběr autorky, SLDB 2001

4.2. *Dotazníkové šetření rezidentů a nerezidentů*

Předkládaná diplomová práce přebírá výsledky dotazníkového šetření rezidentů a nerezidentů, které proběhlo v létě 2006 ve zkoumané oblasti a které je významným zdrojem informací o cestovním ruchu na daném území. Dotazníkové šetření je součástí Analýzy příhraničního regionu Český les–sever a Český les–jih z pohledu potřeb rozvoje cestovního ruchu (REVIS 2006, příloha 7 a 8). Analýzy má být podkladem pro čerpání finančních dotací z Evropské unie pro nové plánovací období 2007–2013.

Dotazníkové šetření proběhlo paralelně ve dvou souborech rezidentů a nerezidentů. Do souboru **rezidentů** bylo vybráno 127 respondentů. Respondenti byli osloveni poštou či přímo při osobním setkání. Oslovení rezidenti zastávají funkci zastupitele (75 respondentů), starosty (20 respondentů), pracovníka infocentra (2 respondenti) či jinou funkci, jež se váže k cestovnímu ruchu (14 respondentů). Z celkového počtu dotázaných osob působí v tachovské části sledované oblasti 112 respondentů a pouze 15 v části domažlické. To lze považovat za značný handicap šetření rezidentů. Informace z šetření pak není dost dobře možné zobecnit na celou oblast Českého lesa. Nicméně ve prospěch tohoto nevyrovnaného poměru hovoří fakt, že právě tachovská část patří v rámci celého Českého lesa k těm turisticky méně využívaným a na ní je nutno zaměřit pozornost. Představitelé místní samosprávy svým rozhodováním ovlivňují budoucnost svěřeného území a z jejich výpovědí lze částečně předpovědět, jakým směrem se pravděpodobně bude ubírat oblast Českého lesa (tedy alespoň její tachovská část) v oblasti cestovního ruchu. Dotazníkové šetření rezidentů poskytuje přehled o potenciálu a limitech využití území v cestovním ruchu a o postojích místních představitelů k dalšímu rozvoji oblasti.

Soubor **nerezidentů/turistů** zahrnoval celkem 536 dotázaných osob, z čehož 190 respondentů připadlo na tachovskou část Českého lesa a zbytek na část domažlickou. Respondenti byli osloveni přímo v terénu a to především v největších městech: Tachov (106 respondentů), Domažlice (103), Horšovský Týn (102), Poběžovice (89). Jen menší část respondentů byla dotázána v příhraniční oblasti, tedy v oblasti, která z hlediska cestovního ruchu zasluhuje největší pozornost: Zlatý potok (59), Lesná (3), Babylon (40) atd. Na zřeteli je třeba mít skutečnost, že mnoho turistů bylo osloveno během různých regionálních slavností (Chodské slavnosti v Domažlicích, Tachovské historické slavnosti). To se pak do jisté míry promítlo do jejich výpovědí, například na otázku spokojenosti s kvalitou stravovacích zařízení. Podobná je situace u 15 % dotázaných, kteří uvedli jako hlavní důvod návštěvy vybrané lokality výlet v rámci pobytu (návštěvy) u příbuzných. U této skupiny jsou pak

zkresleny odpovědi na otázky související například s vyhledáváním informací o navštívené lokalitě. V příštím dotazníkovém šetření, pokud nějaké proběhne, bude nutné dotazovat turisty v terénu v územně vyrovnanějších počtech a vyhnout se času oslav a jiných velkých událostí v dané lokalitě. Rovněž by bylo přínosné podniknout šetření ve více časových úsecích během roku.

I přes určité metodické nedostatky, kterých se zadavatelé dotazníkového šetření dopustili při sběru dat, jsou získané informace velmi cenné, neboť se jedná o vůbec první rozsáhlejší šetření cestovního ruchu v oblasti Českého lesa. Šetření turistů splnilo předsevzatý cíl: byla vytipována hlavní sezóna pobytu návštěvníků, účel jejich návštěvy, původ návštěvníků, jejich struktura, aktivity, očekávání a zkušenosti s vybranou infrastrukturou cestovního ruchu. Zadavatelé studie vychází z předpokladu, že například nespokojenost návštěvníků Českého lesa s kvalitou nabízených služeb je dostatečným důkazem nutnosti žádat o finance na tuto oblast. Ze šetření lze vytipovat i případné cílové skupiny, nový potenciál oblasti, nápady na zlepšení a možnosti dalšího rozvoje oblasti v cestovním ruchu.

Výsledky dotazníkového šetření nebudou v této práci uvedeny všechny souhrnně v jedné kapitole, ale vybrané výstupy budou rovnou aplikovány na problematiku jednotlivých kapitol.

5. Diskuze literatury a teoretické zarámování problematiky cestovního ruchu

Zpracování jakékoli práce v oblasti cestovního ruchu se neobejde bez znalosti a studia literatury několika tematických okruhů. Jako první to je **obecně zaměřená literatura cestovního ruchu**. Až prostudování základní přehledové literatury umožňuje lepší vhled do studia jednotlivých aspektů cestovního ruchu, majících bezprostřední vztah ke zkoumanému území: udržitelný cestovní ruch, problematika dopadu rozvoje cestovního ruchu na životní prostředí aj.

Vhodné podmínky pro rozvoj geografických výzkumů v cestovním ruchu se projeví již v době po 1. světové válce, na našem území pak zejména po druhé světové válce, spolu s novými ekonomickými a společenskými změnami. Jedním z nejvýznamnějších autorů československého výzkumu je slovenský autor P. Mariot. Ten ve své publikaci *Geografia cestovného ruchu* (1983) nejen vymezuje řadu základních pojmů, ale podává také ucelený přehled ukazatelů umožňujících hodnocení vztahů mezi cestovním ruchem a krajinou. Právě studiem zákonitostí prostorových aspektů interakce mezi cestovním ruchem a krajinou se zabývá obor geografie cestovního ruchu (Pásková, Zelenka 2002, s. 95). Mariot hned v úvodu také upozorňuje na problém formulování vyčerpávající definice cestovního ruchu a sám s několika výhradami uvádí definici C. Kaspara (cit. in Mariot 1983, s. 10): „*Cestovní ruch neboli turismus představuje komplex vztahů a jevů vznikajících při cestách a pobytu osob, pro které místo jejich pobytu není místem jejich stálého bydliště ani pracoviště*“. Uvedená definice v podstatě navazuje na klasickou definici autorů W. Hunzíkera a K. Krapfa zveřejněnou již v roce 1942 (cit. in Wokoun, Vystoupil 1987): „*Cestovní ruch je souhrnné označení vztahů a jevů, které vznikají na základě cesty a pobytu místně cizích osob, pokud se pobytem nesleduje trvalé usazení a není s ním spojena výdělečná činnost*“. Hunzíkerova a Krapfova definice je dodnes přijímána a řada autorů na ní dále staví. Například M. Pásková a J. Zelenka (2002, s. 45) danou definici rozšiřují následujícím způsobem: „*Cestovní ruch je komplexní společenský jev jako souhrn aktivit účastníků cestovního ruchu, souhrn procesů budování a provozování zařízení se službami pro účastníky cestovního ruchu včetně souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují, aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, souhrn politických a veřejně-správních aktivit (politika, propagace, regulace, mezinárodní spolupráce apod.) a reakce místní komunity a ekosystémů*

na uvedené aktivity“. Tato definice ukazuje snahu autorů o vyvážené shrnutí pokud možno všech aspektů cestovního ruchu, tedy nejen aspektů dopravních, tak jak převažují u předchozích formulací. Jak ale dodává k problému definování cestovního ruchu P. L. Pearce (2005), každý, kdo se věnuje cestovnímu ruchu, ať už je to akademik či manažer destinace, vždy zdůrazňuje ten aspekt, který odpovídá cíli jeho činnosti. Každý má tedy různé hierarchie zájmu a klade pak důraz na odlišné procesy a vazby.

Podstatnou část obecně zaměřené literatury představují vysokoškolská skripta a učebnice, z nichž lze čerpat především teoretické podklady. Ze starší literatury to je *Geografie cestovního ruchu a rekreace* (Wokoun, Vystoupil 1987), v níž je detailně vysvětlena problematika vztahu mezi cestovním ruchem a rekreací. Autoři pod pojmem rekreace chápou „*veškeré činnosti mající povahu relaxace jako kompenzačního faktoru pracovního zatížení*“ a nebo různé „*druhy činností nebo odpočinku, které přináší fyziologické a psychické uvolnění a představují tak protiváhu nepříznivým vlivům běžného života nebo pracovního prostředí*“ (s. 9). Jelikož rekreace v širším slova smyslu zahrnuje například i četbu knih, nedochází vždy k překrývání pojmů cestovní ruch a rekreace. Při rekreaci nemusí být nutně přítomny oba charakteristické znaky cestovního ruchu, a to sice pohyb a pobyt. Mnoho rekreačních činností se odehrává v území bydliště v rámci každodenní, krátkodobé i dlouhodobé rekreace a chybí zde vztah k cestovnímu ruchu, protože výkon rekreačních činností není spojen s opuštěním místa obvyklého (velmi často místa trvalého) pobytu. Naopak se můžeme setkat s cestovním ruchem bez rekreační náplně, například v případě služebních cest či účasti na kongresech. Jak ale autoři přiznávají, „*v současném období bouřlivého rozvoje rekreace tvoří množina uvedených ‚překryvů‘ naprostou většinu jejich vzájemných vztahů*“ (rozuměj vztahů cestovního ruchu a rekreace, s. 15).

V rámci navazujících kapitol věnují Wokoun a Vystoupil velký prostor problematice regionalizace a územního plánování cestovního ruchu a rekreace na území ČSSR. Zcela v pozadí stojí otázka zahraničního cestovního ruchu. Ta je naopak důkladně rozpracována na úroveň světových makroregionů až regionů vybraných států světa v *Geografii cestovního ruchu* autorů V. Štěpánka, L. Kopačky a J. Šípa (2001). Zahraniční cestovní ruch ve svém učebním textu *Ekonomika cestovního ruchu* rozebírá i V. Dohnal (1969), jeho přístup k problematice cestovního ruchu, jak napovídá název textu, je ale více ekonomický. Autor se domnívá, že „*v současné hospodářské situaci většiny kapitalistických zemí je ekonomický aspekt zahraničního cestovního ruchu na prvním místě a do jisté míry potlačuje hlediska politická, kulturní, fyziologická, sociologická, geografická, atd.*“ (s. 147). *Ekonomika cestovního ruchu* se vedle obecného vymezení cestovního ruchu a specifikování základních

předpokladů jeho rozvoje detailněji zaobírá trhem cestovního ruchu, službami či investicemi v cestovním ruchu. Podobně, ale přitom více prakticky, přistupuje k problematice cestovního ruchu také učebnice M. Čertíka (2000), určená jak studentům, tak i pracovníkům v cestovním ruchu. Čertík vychází z předpokladu, že cestovní ruch bude pro Českou republiku v budoucnu významným prvkem ekonomického růstu, ale musí být splněna podmínka potřebného kvantitativního a kvalitativního rozměru služeb poskytovaných v cestovním ruchu.

Ze zahraničních zdrojů můžeme do základní přehledové literatury zahrnout zejména publikaci *A Companion to Tourism* (Lew, Hall, Williams 2004). Tato kniha je ve své podstatě příručkou cestovního ruchu a podává přehled dosavadních znalostí a zkušeností v oblasti cestovního ruchu. Definovány jsou základní pojmy, diskutována je role cestovního ruchu v současném globalizovaném světě, prostorové rozmístění cestovního ruchu, jeho ekonomické, sociologické, ekologické a další aspekty. Charakteristický je interdisciplinární pohled na cestovní ruch, který ale odráží základní geografické přístupy ke studiu tohoto fenoménu. Velký důraz je kladen na aspekt mobility a interpretaci cestovního ruchu jako jedné z jejích významných dimenzí. Podobně jako *A Companion to Tourism* je koncipována publikace *The Geography of Tourism and Recreation* (Hall, Page 1999). Její velkou předností je přehlednost, názornost a komplexnost vysvětlované látky. Proto lze publikaci doporučit k prvnímu, ale důkladnému seznámení s cestovním ruchem.

K lepšímu pochopení prostorové dynamiky cestovního ruchu přispívá D. Pearce (1987) svou publikací *Tourism Today: a geographical analysis*. Pearce v ní představuje řadu teoretických konceptů a modelů, které jsou v naší literatuře diskutovány relativně málo. Jak ale autor uvádí, v době vzniku jeho díla se teoretickým otázkám a geografickým aspektům cestovního ruchu věnovalo celkově málo prací a většina výzkumů byla zaměřena příliš idiograficky. Teoretické modely, které do té doby vznikly se věnovaly pouze vybraným problémům cestovního ruchu a dosud se tedy nepodařilo navrhnout vyčerpávající a všeobjímající model cestovního ruchu.

Některé modely jsou však v literatuře cestovního ruchu zastoupeny natolik často, že se jim nemůžeme v této kapitole vyhnout. Výsadní postavení v dosavadním teoretickém výzkumu zaujímá studie věnující se konceptu životního cyklu destinace, jejímž autorem je R. W. Butler a která poprvé vyšla v roce 1980 v časopise *The Canadian Geographer*. Jak prokázala řada empirických studií, tato teorie založená na teorii výrobních cyklů má mnoho praktických vyústění v oblasti udržitelného cestovního ruchu a destinačního managementu oblasti. Vybrané případové studie najdeme v prvním svazku publikace *The tourism area life cycle* (Butler a kol. 2006) společně s původním článkem z roku 1980, v němž Butler vyjadřuje

názor, že „obecný vzorec vývoje turistické destinace je stálý. Rychlost růstu a změn se může lišit, ale závěrečný výsledek bude téměř ve všech případech stejný“ (s. 15). Někteří badatelé navazující na Butlera (např. Hovinen 2006) docházejí k závěru, že obecný vzorec veskrze platí, ale spolu s novými, vývojově pokročilejšími cykly se realita stává složitější a komplexnější a nutně neodpovídá Butlerovu popisu jednotlivých fází. Johnston (2001, cit. in Lagiewski 2006, s. 49) dále rozděluje Butlerův model horizontálně o tři časová období „preturismus, turismus a postturismus“ a nahrazuje růst počtu návštěvníků proměnnou růst počtu ubytovacích jednotek. Pásková, Zelenka (2002, s. 336) doplňují jednotlivé fáze životního cyklu destinace o klasifikaci jednotlivých typů turistů – psychocentrik, midcentrik, alocentrik, tak jak ji navrhl v roce 1977 S. C. Plog (cit. in Ryan 2003, s. 80). Plog vidí kontinuum v různých typech turistů od alocentrika po psychocentrika. Turista alocentrik hledá nové destinace a je ochoten podstoupit určitá rizika spojená s poznáváním nových kultur a míst. Naopak turista psychocentrik spíše vyhledává známé prostředí, zbytečně neriskuje, vybírá ověřené produkty a ve svých volbách je konzervativní. Různé destinace jsou tedy různě přitažlivé pro různé typy turistů (Ryan 2003, s. 80).

Vedle R. W. Butlera a S. C. Ploga patří mezi často citované autory G. V. Doxey, který ve svém příspěvku *A causation theory of visitor-resident irritants, methodology and research inferences* obohatil teoretický výzkum cestovního ruchu o tzv. iritační index (1975). Doxeyho iritační index vysvětluje sociální dopady cestovního ruchu na obyvatelstvo dané destinace. Na počátku rozvoje destinace projevuje místní obyvatelstvo euforii z přílivu turistů, která s jejich dalším přílivem postupně přechází v apatii, znechucení až antagonismus.

Studium zahraniční literatury dovoluje vedle seznámení s obecnými koncepty cestovního ruchu i bližší poznání jednotlivých aspektů cestovního ruchu. Bez znalosti základních principů organizace a managementu cestovního ruchu, psychologie návštěvníka či sociologických aspektů cestovního ruchu lze jen těžko pochopit hlubší souvislosti cestovního ruchu. Nezbytná je znalost této literatury, zvláště pokud se věnujeme problematice cestovního ruchu v konkrétně vymezeném území a snažíme se pochopit vztahy a vazby mající vliv na utváření daného území z pohledu cestovního ruchu. Jednou z publikací, kterou můžeme do tohoto okruhu literatury zařadit je *New challenges in recreation and tourism planning* (Lier van, Taylor 1993). Dílo se zabývá problematikou **plánování cestovního ruchu a rekreace** se zvláštním důrazem na outdoorovou rekreaci ve venkovských oblastech. Podle Liera (s. V) právě venkovské oblasti „*nejméně podléhají dynamicky působícím silám socio-ekonomického vývoje, rozvoji technologií a vlivům metropolí*“. S proměňující se společností

se proměňují i trendy v cestovním ruchu, což vyžaduje neustále nové přístupy v plánování cestovního ruchu. Důležitým aspektem plánování cestovního ruchu a rekreace je přijmout nejistoty, které s sebou toto plánování přináší. Podle J. T. Coppocka a B. S. Duffielda (1975) je jednou z hlavních otázek v plánování outdoorové rekreace otázka, jak dosáhnout rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou. Autoři využívají jednoduchého ekonomického modelu k popsání prostorové interakce mezi rekreanty a přírodními zdroji, na nichž je tato rekreace závislá. Protože dané přírodní zdroje nejsou využívány výhradně rekreanty, je nezbytné brát v potaz také postoj těch, kteří půdu na venkově vlastní a udržují, včetně postojů místních správ a samospráv. Využití přírodních zdrojů tedy nezávisí jen na jejich dostupnosti z velkých center osídlení a na tom, zda potenciální uživatelé o těchto zdrojích vědí.

Na nové trendy v outdoorové rekreaci a v cestovním ruchu obecně se zaměřuje kniha editorské dvojice W. C. Gartner a D. W. Lime (2000). Ta se snaží odpovědět na otázku, jak bude vypadat trávení volného času a aktivity cestovního ruchu za dvacet let. Autoři očekávají, že měnit se bude nejen vybavení cestovního ruchu, ale i způsob výběru dovolené ze strany jednotlivce. Vycházejí přitom z poznatků o demografickém vývoji, z rozvoje technologií či ze současných kulturních a společenských změn. Autoři jednotlivých příspěvků navazují na aktuální témata jako je globalizace, genderová problematika, otázka rasy či etnika. V závěru knihy jsou pak shrnuty všechny zjištěné trendy a vybrané problémy, které dané trendy doprovází. Autoři neopomínají uvést ani důsledky zjištěných poznatků pro plánování, management a marketing cestovního ruchu.

Čistě problematice plánování, **managementu a marketingu cestovního ruchu** se věnuje rozsáhlá publikace kolektivu německých autorů (Haedrich a kol. 1993). Vedle rámcových podmínek dané problematiky jsou zde uvedeny konkrétní případové studie dokreslující například otázku segmentace trhu, mediální činnosti v cestovním ruchu či otázku sociálně a ekologicky udržitelného cestovního ruchu. Management je zde definován jako „*Utváření a řízení účelně orientovaných sociálních systémů*“ (Ulrich 1987, cit. in Haedrich 1993, s. 31), přičemž cestovní ruch je za takovýto systém považován. M. Pásková a J. Zelenka (2002, s. 168) definují management mnohem podrobněji jako „*system teoretických a praktických řídicích znalostí, dovedností a činností, resp. soustavný kontinuální proces, který zahrnuje vzájemně propojené funkce: plánování, organizování, rozhodování, motivování, komunikování a kontrolu*“. Na tomto místě je vhodné uvést ještě definici destinačního managementu. S pojmem destinační management se běžně setkáváme v mnoha strategických dokumentech i v literatuře na téma cestovní ruch, ale tento pojem není vždy dostatečně vysvětlen. Nejúplnější definici opět podává *Výkladový slovník cestovního ruchu* (Pásková,

Zelenka 2002, s. 60): „*Destinační management je soubor technik, nástrojů a opatření používaných při koordinovaném plánování, organizaci, komunikaci, rozhodovacím procesu a regulaci cestovního ruchu v dané destinaci*“.

C. Ryan (2003) diskutuje ekonomické, sociální, psychologické a environmentální dopady cestovního ruchu a to především ve vztahu k poptávce po službách a produktech cestovního ruchu. Vedle toho ho zajímají i širší aspekty změn ve vývoji destinace a jejich důsledky pro řídicí složky dané destinace.

Psychologické a sociologické aspekty cestovního ruchu velmi podrobně popisuje a vysvětluje H. Hahn a H. J. Kagelmann (1993) v publikaci *Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie*. Dílo zahrnuje nepřehledné množství pojmů nejen z psychologických a sociologických oborů, ale i z ekonomie, historie, geografie, pedagogiky atd. Čtenář se může seznámit s méně častými pojmy v oblasti výzkumu cestovního ruchu (autenticita, kulturní šok, prostorová mobilita), dále jsou zde představeny specifické druhy a formy cestovního ruchu (cestovní ruch zdravotně postižených, seniorský cestovní ruch, tramping). Kniha podává základy kvantitativního a kvalitativního výzkumu v cestovním ruchu a řadu dalších informací.

Speciálně na problematiku chování turistů se zaměřuje P. L. Pearce (2005). Pearce vychází z předpokladu, že až s pochopením turisty jako souhrnu demografických, kulturních, psychologických a jiných aspektů může dojít nejen ke zlepšení samotných prožitků turisty, ale i k vylepšení pozice hostitelské destinace (ekonomická, sociální a kulturní) a celého prostředí cestovního ruchu (ochrana přírody a krajiny, nové podněty pro management). Pearce se snaží vyhnout se obvyklým klišé spojených s chováním turistů a přílišné homogenizaci turistů (všichni turisté nejsou stejní). Nicméně přiznává, že nelze hodnotit všechny individuality jednotlivě a určitý stupeň generalizace je nezbytný. Autor proto podává základní přehled charakteristik jako věk, pohlaví, národnost apod., které určují motivace k cestování, preference a zájmy turistů a vymezují jejich jednotlivé segmenty. Vyústěním je snaha o porozumění a propagaci „udržitelného chování turistů“.

Zajímavé výsledky přinesl výzkum J. Zelenky a M. Páskové (2005), který se zaměřil na vnímání krajiny v šesti typově odlišných oblastech Česka: pražské chráněné oblasti, Šumava, Český ráj, Krkonoše, Lednicko-Valtický areál a České středohoří. Výzkum pomohl vymezit vztah člověka/turisty ke krajině, míru vlivu antropogenních prvků na vnímání krajiny, preference krajiny a další. Z výzkumu vyplynulo, že mezi důvody pozitivního hodnocení krajiny patří přirozenost (původnost) krajiny, zdravotnost krajiny, jedinečnost

(nevšednost) krajiny a identifikace s krajinou. Naopak negativně jsou vnímány civilizační stopy narušující harmonii s přírodou nebo měřítko krajiny.

Významnou součástí prakticky každého moderního zdroje věnujícího se cestovnímu ruchu je diskuse problému udržitelného cestovního ruchu. Pojem **udržitelný cestovní ruch** je silně provázán s pojmem udržitelný rozvoj. Ten byl poprvé použit v roce 1980 a je vymezen několika desítkami definic. Všeobecně je přijímána definice Světové komise pro životní prostředí a rozvoj (World Commission on Environment and Development, WCED, cit. in Johnston a kol. 2000, s. 812): „*Udržitelný je rozvoj, který uspokojuje potřeby současných generací tak, aniž by omezoval schopnost uspokojování potřeb generací budoucích*“. Širší pohled na udržitelný rozvoj zahrnuje snahu o nalezení rovnováhy mezi dopady na životní prostředí, ekonomickým rozvojem, procesy participace atd. (Blamey 2001). V návaznosti na udržitelný rozvoj je vymezena řada definic udržitelného cestovního ruchu. Všechny se v zásadě liší jen o malé nuance v závislosti na tom, které aspekty daného pojmu považuje autor za nejdůležitější. Proti používání pojmu udržitelný cestovní ruch se staví R. W. Butler, který tvrdí, že tento pojem a priori evokuje potřebu udržitelnosti cestovního ruchu jako takového nikoli potřebu udržitelnosti prostředí, v němž se cestovní ruch odehrává. Butler (1993, cit. in Butler 2006, s. 250) proto definuje udržitelný cestovní ruch jako takový, který je „*životaschopný po neomezeně dlouhou dobu a nedochází při něm k degradaci nebo změnám prostředí (lidského ani fyzického)*“. Udržitelný cestovní ruch podle něj neznemožňuje vývoj ani průběh dalších aktivit a procesů. „*Udržitelný cestovní ruch je tedy podoba cestovního ruchu, která usnadňuje udržitelný rozvoj*“ (Weaver 1998, s. 5).

Priestley, Edwards, Coccossis (1996, s. 10) poukazují na různé interpretace pojmu udržitelný cestovní ruch na příkladě trojúhelníku na jehož vrcholech stojí ekonomicky udržitelný cestovní ruch, ekologicky udržitelný cestovní ruch a sociální spravedlnost. Udržitelný cestovní ruch jakožto součást udržitelného rozvoje pak ideálně stojí v samém těžišti tohoto trojúhelníku. Autoři ale nezastírají, že zmíněné tři interpretace odráží různé priority v přístupu k otázce udržitelného cestovního ruchu a mají své světlé i stinné stránky. Každý z přístupů se může dobře uplatnit za určitých specifických podmínek, v závislosti na zralosti destinace, kvalitě jejího životního prostředí apod. Ideální strategie udržitelnosti cestovního ruchu tedy podle autorů neexistuje.

Někdy je problematika udržitelného cestovního ruchu ztotožněna s problematikou vlivu cestovního ruchu na životní prostředí. Pojem udržitelný cestovní ruch je tak redukován jen na ekologicky udržitelný cestovní ruch a ztrácí se holistické vymezení daného pojmu (Pásková, Zelenka 2002). Vzhledem k tomu, jak významné byly v posledních letech dopady

cestovního ruchu na některé destinace, se ale nelze těmto zjednodušením divit. Zlomovou událostí v přístupu k životnímu prostředí se stala konference OSN v Rio de Janeiru v roce 1992, kde byl přijat program *Agenda 21*. Ten byl v roce 1996 dále rozpracován do akčního programu *Agenda 21 pro průmysl cestovního ruchu* (WTO, WTTC, Earth Council 1996). Tento program oslovuje vlády, podnikatele a další aktéry cestovního ruchu a identifikuje konkrétní kroky vedoucí k prosazení všech principů (tedy nejen ekologického) udržitelného cestovního ruchu na národní i lokální úrovni.

Ekologicky udržitelným cestovním ruchem se zabývá D. B. Weaver v publikacích *The Encyclopedia of Ecotourism* (2001) a *Ecotourism in the Less Developed World* (1998). Autor se v nich snaží ozřejmit pojem ekoturismus a vymezit vztah tohoto pojmu k pojmům alternativní cestovní ruch a udržitelný cestovní ruch. Ekoturismus je podle Weavera součástí alternativního cestovního ruchu, který je sám o sobě součástí udržitelného cestovního ruchu. Autor ale zároveň poukazuje na to, že hranice mezi pojmy nemusí být vždy zcela jasné a mohou se prolínat (Weaver 1998). Ekoturismus, jehož charakteristickým rysem je snaha o minimalizaci dopadů cestovního ruchu na životní prostředí (Pásková, Zelenka 2002), podle Weavera zahrnuje vedle ekologických aspektů také respekt k integritě hostitelské komunity.

Na nutnost prosazování ekologicky udržitelného cestovního ruchu upozorňují W. Hopfenbeck a P. Zimmer (1993). Autoři poukazují na skutečnost, že ačkoli lze cestovní ruch považovat za specifické odvětví průmyslu, opatření snižující jeho zátěž na životní prostředí se uplatnila zhruba až s pětiletým zpožděním oproti tradičním odvětvím jako je chemický či automobilový průmysl. Hopfenbeck a Zimmer svou publikaci zaměřují na pracovníky managementu cestovního ruchu, tedy na ty, jejichž každodenní počínání a rozhodování silně ovlivňuje dopady cestovního ruchu na životní prostředí. Kniha cílovou skupinu vede nejen k citlivějšímu přístupu k životnímu prostředí, ale zároveň se jim na konkrétních příkladech snaží dokázat, že ekologicky uvědomělý management cestovního ruchu může mít také ekonomické přínosy. Za vzor mají současným managerům sloužit úspěšní pionýři – podniky cestovního ruchu, kterým se podařilo plně přizpůsobit měnícím se požadavkům ochrany životního prostředí. Pro ty, kteří chtějí jako podnikatelé přežít, nevidí autoři jinou alternativu, než včasné podložení jejich růstového potenciálu principy ekologicky udržitelného cestovního ruchu.

Jakousi protiváhu studiím zaměřeným na lokální dopady cestovního ruchu na životní prostředí tvoří publikace *Tourism, Recreation and Climate Change* (Hall, Higham 2005). Autoři jednotlivých příspěvků totiž nevidí problémy životního prostředí způsobené rozvojem cestovního ruchu pouze na lokální úrovni, ale v celé jejich globální perspektivě. To je

poměrně nový přístup, který vychází z aktuálních problémů životního prostředí, k nimž cestovní ruch přispívá například nárůstem letecké dopravy či rostoucí spotřebou vody v turistických destinacích. Publikace se snaží odpovědět na otázku, jak zajistit udržitelnost cestovního ruchu ve vztahu k životnímu prostředí.

Pro pochopení Českého lesa v širších souvislostech je nezbytné seznámit se s literaturou i mimo obor cestovního ruchu. Jelikož zájmové území leží v česko-německém pohraničí postíženém specifickým historickým vývojem, je pak nezbytná znalost literatury věnující se problematice **příhraničních regionů**. M. Jeřábek, J. Dokoupil a T. Havlíček (2004) vysvětlují trendy formující české pohraničí, roli pohraničí v polarizovaném vývoji území (vztah jádro–periferie), postavení pohraničí v procesu evropské integrace a celou řadu dalších otázek spojených s fenoménem pohraničí. Prostor je věnován typologii českého pohraničí (z hlediska dynamiky vývoje obyvatelstva, hraničního efektu, na základě dosídlení atd.) a teoriím zabývajícím se vymezení pohraničí. Pro Český les je v souvislosti s vymezením pohraničí přínosná diskuze k tzv. reliktní hranici, tedy hranici, která sice dnes již administrativně neexistuje, ale její efekty jsou v území dosud patrné. Takovou hranicí je pro území Českého lesa hranice protektorátu Čechy a Morava, která se promítla do odlišného vývoje Chodska a ostatních částí daného území. Ve vztahu k pohraničí je přínosné i studium literatury mimo obor geografie, např. literatury zabývajícím se sociologickými aspekty života na hranici (Zich, Houžvička 1993, Jeřábek 1996).

Český les můžeme nahlížet jako jedno z periferních území Česka, přičemž v geografické literatuře bývají příhraniční regiony a **periferní oblasti** často ztotožňovány (viz Jeřábek, Dokoupil, Havlíček 2004). Čistě problematice periferních oblastí se věnuje M. Marada (2001), který vymezuje periferní oblasti Česka pomocí ukazatelů charakterizujících osídlení a sektorovou strukturu zaměstnanosti regionů s využitím komponentní analýzy. Další příspěvky výzkumu periferních oblastí (Jančák 2001, Havlíček, Chromý 2001) najdeme stejně jako Maradův článek v monotematickém čísle Geografie – Sborník ČGS z roku 2001. D. Fialová (2001a) do tohoto čísla přispěla článkem vysvětlujícím vztah periferních oblastí k druhému bydlení. **Druhé bydlení** podle autorky můžeme chápat jako součást sídelního systému nebo ho vedle dalších přístupů zařadit mezi formy cestovního ruchu. Detailní informace o druhém bydlení v Česku, jeho vývoji, diferenciaci atd. pak podává I. Bičík a kol. (2001) a J. Vágner a D. Fialová a kol. (2004).

Pro potřeby předkládané regionálně zaměřené práce bylo ve velké míře využito poznatků **regionálně zaměřené literatury**. Tato literatura je značně rozrůzněná a je orientována geograficky (Mištera 1993), historicky (Procházka 1997) nebo kombinuje více přístupů najednou (Český les 2005). Zajímavou sondou do cestovního ruchu ve zkoumaném území jsou například turistické průvodce vydané před rokem 1989, konkrétně *Chodsko a Český les* (Birner 1961) a *Chodsko, Český les* (Balatka a kol. 1987). K oběma publikacím je třeba přistupovat opatrně z důvodu jejich poplatnosti době svého vzniku. Některé informace jsou zkrácené nebo jsou úmyslně zamlčovány, např. informace o turistických zajímavostech v příhraničí, o specifických památkách (židovské památky), o omezeném pohybu turistů v hraničních oblastech (jejich vymezení zcela chybí v přiložených mapách) apod.

Řadu informací o zkoumaném území, především ve vztahu k ostatním destinacím Česka, lze získat z *Rajonizace cestovního ruchu ČSR* (Dohnal a kol. 1985) a z nedávno uveřejněného *Návrhu nové rajonizace cestovního ruchu ČR* (Vystoupil a kol. 2007). Úkolem obou dokumentů je přehledné a systematické znázornění předpokladů cestovního ruchu, ačkoli přístupy k rajonizaci se u obou z nich liší. Prvně jmenovaná rajonizace představuje spíše územně-plánovací přístup, druhá kombinuje přístup územně-plánovací s přístupem geografickým. Návrh nové rajonizace se do určité míry překrývá s dílem *Atlas cestovního ruchu ČR* (Vystoupil 2006). Komplexnější regionální srovnání Českého lesa s ostatními regiony Česka podává i M. Víturka a kol. (2003), jehož práce se cestovním ruchem zabývá ovšem pouze okrajově.

Důležité informace o zkoumaném území podávají územní plány obcí a vyšších územních celků, strategické dokumenty různých řádovostních úrovní, turistické průvodce, informační letáky, mapy, internetové prezentace obcí a mikroregionů a jiné zdroje informací. Doplnkově bylo při psaní předkládané práce použito podkladů z ostatních destinací Česka, například regionálně zaměřených výzkumů na téma cestovní ruch (Neveselá 2006). Pro širší zarámování celé práce a pro pochopení hlubších souvislostí daného území a jeho rozvoje byly prostudovány publikace zabývající se regionálním rozvojem (Blažek, Uhlíř 2002) a změnami ve společnosti před rokem 1989 a v době transformace (Hampl 1996).

Samotné problematice rozvoje cestovního ruchu na území Českého lesa se sice již některé práce věnovaly, ale jednalo se většinou jen o strategické dokumenty obcí či větších celků (mikroregiony, kraj). Kapitoly týkající se cestovního ruchu byly buď jednou z mnoha součástí předkládaných dokumentů, nebo v nich bylo území Českého lesa řešeno pouze okrajově, jako například u *Programu rozvoje cestovního ruchu v Plzeňském kraji* (2004). Tento krajský dokument je oproti strategickým dokumentům menších územních celků

důkladněji rozpracován a koncepčně promyšlen. Nechybí v něm analýza obecných předpokladů rozvoje, jasně jsou vytyčeny cíle a priority pro další rozvoj cestovního ruchu. Podrobně jsou rozpracovány kapitoly týkající se organizační podpory a marketingové strategie cestovního ruchu. Součástí daného dokumentu je rozsáhlé dotazníkové šetření turistů, které proběhlo v roce 2002 na území všech okresů Plzeňského kraje. Část turistů byla oslovena přímo na území Českého lesa. Výsledky tohoto šetření bohužel nelze srovnat s výsledky dotazníkového šetření použitého v předkládané práci. Důvodem jsou odlišné metodiky sběru dat obou šetření.

Území Českého lesa se úzce dotýká dokument *Plán péče o navrženou CHKO Český les* (2003) a jeho samostatně vyčleněná kapitola Turistika a rekreace zpracovaná Regionální rozvojovou agenturou Plzeňského kraje. Vybraná kapitola je zpracována podrobně a moderně, a odkazuje se proto na ni i nový *Plán péče o CHKO Český les* (2007). Nedostatkem dané kapitoly je skutečnost, že řešené území Českého lesa je v ní zúženo jen na samotnou CHKO a její nejbližší okolí, málo jsou rozpracovány vazby CHKO na širší území kraje a oblast za státní hranicí.

První prací, která se snaží hodnotit cestovní ruch v Českém lese jako celku, je *Analýza příhraničního regionu Český les – sever a Český les – jih z pohledu potřeb rozvoje cestovního ruchu* (REVIS 2006). Tato studie vymezuje Český les poměrně široce, ale dané vymezení není přesněji specifikováno. Z textu nepřímě vyplývá, že se jedná o území větší rozlohy, než jak jej chápe předkládaná diplomová práce. Zmíněná analýza, která vznikla z iniciativy několika představitelů oblasti, bohužel oplývá mnohými faktickými i metodickými nedostatky, danými časovou tísň při jejím zpracování a zřejmě i jistou nezkušeností při tvorbě takto komplexního dokumentu. Nicméně analýza je odrazem současných trendů cestovního ruchu v daném území.

Na závěr této kapitoly nezbyvá než zmínit specifické postavení, které ve zdrojích literatury představují články vydávané v denním tisku a jiných periodikách (včetně internetových zdrojů). Zpravodajství přináší aktuální informace přímo ze zkoumaného území a přitom umožňuje sledování nejnovějších trendů a srovnávání vývoje v domácím i zahraničním cestovním ruchu. Takto například příspěvky J. Filgase (2006), M. Jehličky (2006), Š. Tůmové (2006) či J. Zieglera (2006) dokumentují nejaktuálnější problémy, které s sebou přináší rozvoj cestovního ruchu v přírodně zachovalých územích Česka, jako jsou Beskydy, Český les, Orlické hory a Šumava.

6. Vstup do problematiky cestovního ruchu

Cestovní ruch je významné hospodářsko-ekonomické odvětví, které již desítky let vykazuje pozoruhodný růst nejen v rámci Česka, ale i na celosvětové úrovni. K rozvoji cestovního ruchu přispělo několik faktorů, zejména pak rostoucí příjmy obyvatelstva, redukce počtu pracovních hodin, větší množství volného času, zlepšující se dopravní podmínky, nižší cestovní náklady a celkově rostoucí mobilita společnosti (Lew, Hall, Williams 2004). Cestování se v ekonomicky vyspělých státech stalo součástí životního stylu a přináší příležitosti pro růst zaměstnanosti a příjmů obyvatel, rozvoj volnočasových aktivit, zvyšování kulturního povědomí či možnosti mezinárodní spolupráce.

Cestovní ruch je přímo či nepřímo provázán s různými ekonomickými aktivitami jako je zemědělství, rybolov, stavebnictví, strojírenství a široká škála terciérních aktivit. Ekonomický dopad cestovního ruchu se projevuje jak v makroekonomickém, tak v regionálním a lokálním měřítku. V některých oblastech se díky cestovnímu ruchu podařilo oživit místní ekonomiku, lokální identitu, tradice, zvyky, sociální vazby, v jiných byl důsledek přesně opačný. Díky své komplexní povaze s sebou cestovní ruch přináší nejen ekonomické, ale i sociální a environmentální dopady.

Coccosis (1996) dělí dopady cestovního ruchu do čtyř základních kategorií:

- Přírodní ekosystémy a zdroje – půda, fauna, flóra, ovzduší, krajina
- Lokální, regionální a národní ekonomika
- Zastavěné plochy – architektonické dědictví
- Místní společnost – kultura, hodnoty, postoje

Rozrůzněnost výše zmíněných dopadů pramení právě z komplexní povahy cestovního ruchu a jeho napojení na různé lidské aktivity.

Díky multiplikačním efektům, které s sebou rozvoj cestovního ruchu přináší, se toto odvětví stává silným nástrojem regionálního rozvoje. Příliv turistů přináší nové možnosti pro místní subdodavatele, místní obyvatelstvo má šanci využívat lepší infrastrukturu a kvalitnější služby, zároveň dochází k zefektivnění již dříve poskytovaných služeb a ke snížení nákladů na jejich poskytování (dopravní obslužnost území, svoz odpadu apod.). Lokální hodnoty a názorové postoje jednotlivců se mohou díky přítomnosti turistů změnit a místní komunity se mohou stát vnímavější k otázkám životního prostředí, lokálních zdrojů a kulturního dědictví. Není proto divu, že zejména v periferních oblastech je rozvoj cestovního ruchu často chápán

jako jediné východisko ze svízelné situace. Nicméně někteří představitelé takových oblastí si dobře uvědomují, že tento směr rozvoje není samospasitelný.

Cestovní ruch sice má řadu pozitivních dopadů, avšak nelze vždy úplně přesně předpovědět, jaké konkrétní dopady s sebou cestovní ruch v té které oblasti přinese. Vždy záleží na faktorech jako je typ turistů, schopnost místního obyvatelstva nakládat se zdroji a využít možností, které cestovní ruch přináší. Nelze opomenout negativní dopady rozvoje cestovního ruchu. Rozvoj turistické vybavenosti a s ní spojené infrastruktury má za následek specifickou prostorovou a funkční organizaci, kdy je vyvíjen zvýšený tlak na místní zdroje, půdu, vodu atd. Nezřídka pak dochází ke střetu zájmů, typické je napětí mezi podnikateli a ochránci životního prostředí (Edwards, Priestley 1996, Müller 1993). Negativní dopady mohou při nekontrolovaném rozvoji cestovního ruchu převážit ty pozitivní a jejich škála může být také velmi široká. *„Turismus je jako středověký dvousečný meč – může zesilovat či dokonce sám vytvářet globalizační tlaky, nebo může, je-li správně uchopen (destinační management, strategické a územní plánování, krajinné plánování atd.), posilovat místní kulturní identitu, specifčnost a ochranu zdrojů“* (Pásková, Zelenka 2007, s. 9).

7. Charakteristika Českého lesa v návaznosti na cestovní ruch

Tato kapitola si klade za cíl zhodnocení co možná nejkomplexnějšího okruhu územních předpokladů cestovního ruchu v zájmovém území. Nutné je popsat přírodní i socioekonomickou složku krajiny. Pro potřeby cestovního ruchu nemusí být tento popis zcela vyčerpávající, a proto se zaměřuji jen na analýzu těch složek, které mají pro hodnocenou oblast z hlediska cestovního ruchu zásadní význam.

7.1. Fyzickogeografické podmínky

Příhodné přírodní podmínky jsou důležitou devizou každé turistické oblasti. Může se jednat o atraktivní ráz krajiny, příjemné klima či zajímavou faunu a flóru. Ačkoli jsou přírodní podmínky relativně neměnné, lze nešetrným nakládáním s nimi značně omezit možnost jejich využití.

Cestovní ruch v Českém lese je zaměřen především na outdoorové aktivity. Přírodní podmínky zde tedy hrají důležitou roli. V případě nepříznivých momentálních podmínek (déšť, nízká sněhová pokrývka apod.) je nutné umět nabídnout alternativní možnosti trávení volného času a zmírnit tak omezení, která s sebou přináší cestovní ruch založený na využití přírodního potenciálu.

7.1.1. Geomorfologické poměry

Z přílohy 1 je patrné, že se zkoumané území plně neshoduje s orografickým vymezením Českého lesa. Avšak pro potřebu této kapitoly můžeme obě území bez větších obtíží ztotožnit. Geomorfologicky je Český les součástí Šumavské soustavy, konkrétně Českoleské podsoustavy, která se na daném území dále člení do celků Český les, Podčeskoleská pahorkatina a Všerubská vrchovina. Český les se řadí mezi vrchoviny, na východě přechází do nižší vrchoviny a pahorkatiny. Od Šumavy je oddělen Všerubským průsmykem (425 m n. m.).

Střední výška Českoleské oblasti činí 628 m (Český les 2005). Turisticky významné výškové body tvoří Čerchov 1042 m, Haltrava 882 m, Zvon 862 m, Přimda 848 m, Havran

894 m, mimo zájmové území ještě Dyleň 940 m. Tyto body slouží také jako místa dalekého rozhledu. Na některých z nich se nachází vojenské objekty, které byly do roku 1989 významnou součástí železné opony. Dnes je využití těchto objektů různé: vojenským účelům nadále slouží věž na Zvonu, Dyleň je využívána k účelům civilním (vysílá odtud rádio Egrensis) a věž na Havranu bezútesně chátrá. Pro cestovní ruch mají všechny zmíněné stavby výrazný potenciál, problém je ovšem s jejich vlastníky, kteří nemají na jejich turistickém využití zájem.

Střední sklon svahů Českého lesa je $5^{\circ}49'$ (Český les 2005). Pro turistiku jsou optimální terény se sklonem $5-10^{\circ}$, takže tomuto předpokladu sledované území odpovídá. Pro zimní sporty (sjezdové lyžování) je optimální sklon svahů $10-30^{\circ}$ (Mariot 1983). Takové svahy v Českém lese také najdeme a některé jsou k sjezdovému lyžování již řadu let využívány.

Členitý dynamický povrch s výraznými geomorfologickými útvary bývá velkým turistickým lákadlem. Na území Českého lesa se však nenachází takové geologické a geomorfologické zajímavosti, které by pro běžného turistu byly dostatečně atraktivní a stály sami o sobě za návštěvu. Ojedinelé skalní útvary (balvany, kamenná moře) pouze dotváří celkový, většinou málo dynamický ráz krajiny. Z geomorfologického hlediska je Český les vhodný pro méně náročnou až středně náročnou turistiku v závislosti na nadmořské výšce.

7.1.2. Klimatické a hydrologické poměry

Klima je ovlivněno především západním prouděním vzduchových hmot. Většina Českého lesa spadá do mírně teplého klimatu, nejvýše položené partie pak do klimatu chladného. Průměrná roční teplota se pohybuje v rozmezí $4-8^{\circ}\text{C}$, v nejteplejším měsíci červenci mezi $14-18^{\circ}\text{C}$. Počet letních dnů v roce je $10-40$, počet ledových dnů $35-70$. Úhrn dešťových ročních srážek činí v závislosti na nadmořské výšce, zalesněnosti a dalších podmínkách $500-1300$ mm, ve vegetačním období $350-550$ mm. Sněhová pokrývka se na daném území drží v průměru $55-100$ dnů v roce, nejdéle na Přimdě. Největší počty dnů se sněhovou pokrývkou se vyskytují v průběhu měsíce ledna a února (Dohnal a kol. 1985, Český les 2005).

Vodopisně náleží většina Českého lesa k povodí Labe s hlavní řekou Mží a Radbuzou. Příhraniční území odvodňuje do povodí Dunaje Kateřinský potok, Černý potok a Kouba. Hydrologickou zajímavostí tedy je, že oblastí prochází hlavní evropské rozvodí. Na nepropustných vrstvách půdy, zejména v Tachovské brázdě se ustálily četné rybníky (největší

Regent 52 ha), které převážně slouží k chovu ryb nebo jako požární nádrže. Další větší výskyt rybníků je na Postřekovsku a v Sedmihoří (Mezholezský rybník 38 ha). Největším vodním dílem je přehrada Lučina, sloužící jako zásobárna pitné vody pro oblast Tachovska, Borska a Plánska (SLDB 2001). Přehrada v cestovním ruchu využita není, pouze kolem ní vede značená cyklotrasa. Na rozdíl od Šumavy a Slavkovského lesa není Český les zařazen do chráněné oblasti přirozené akumulace vod, takže v tomto směru nejsou rozvoji cestovního ruchu kladeny žádné překážky (MŽP 1998).

Jen málo z vodních ploch v Českém lese je skutečně vhodných k plnohodnotné rekreaci. Chybí velké vodní nádrže s možností provozování vodních sportů typu vodní lyžování, windsurfing, veslování, kanoistika. I přes méně příznivé podmínky jsou tyto aktivity na některých větších vodních plochách provozovány, ale spíše individuálně a neorganizovaně, výjimkou je půjčování lodiček či šlapadel (Sycherák, Babylon). Problémem nádrží je nízká kvalita jejich vody, zejména v letních měsících. Častěji než ke koupání jsou proto využívány k rybaření. Místní obyvatelé rádi využívají ke koupání vodní plochy v lomech po těžbě kamene či písku (u Mrákova, Boru). Oproti rybníkům v nich je voda nepoměrně čistší (a chladnější), jejich kapacita je ale nízká. Lom u Mrákova je vedle toho využíván potápěči. Řeky jsou krátké a většinou nesplavné. Na některých úsecích tvoří výjimku období jarního tání (Mže), kdy lze některé sportovní aktivity provozovat.

Klimatické a hydrologické poměry vytvářejí optimální podmínky pro zimní rekreaci ve vyšších nadmořských výškách a pro letní rekreaci u vybraných vodních ploch.

7.1.3. Přírodní potenciál

Charakteristickým rysem studovaného území je jeho vysoká zalesněnost, která dosahuje celých 43 % rozlohy. Pro srovnání: průměrná zalesněnost Česka je 33 % a Plzeňského kraje 39 %. Na území některých obcí Českého lesa přesahuje 80 % (Pec 85 %, Babylon 81 %, SLDB 2001). Souvislé lesnaté porosty převažují v příhraničním pásmu, směrem do vnitrozemí roste počet rozptýlených menších porostů. Les zde plní řadu funkcí, nejčastěji funkci hospodářskou (produkce dřevní hmoty), dále funkci půdochrannou a krajnotvornou. Do roku 1989 se uplatňovala i funkce obranná: příhraniční hvozď byl díky obtížné prostupnosti přirozenou překážkou pro nelegální překročení hranic.

Pásmo Českého lesa je společně se Šumavou a přilehlými lesnatými oblastmi v Německu součástí tzv. Zelené střechy Evropy a plní tedy i funkci ekologickou. Les je přirozeným útočištěm zvěře a místem výskytu vzácné flóry. Z hlediska cestovního ruchu je

významná rekreační funkce lesa. Lesy České republiky (LČR) jakožto majoritní vlastníci lesních pozemků v Českém lese si uvědomují mimoprodukční funkce lesa a v rámci rozvoje rekreačních aktivit spolupracují s Klubem českých turistů (KČT) a s obcemi na tvorbě stezek, značení a přístřešků pro turisty. V zájmovém území nechaly LČR zřídit naučnou stezku Sklářství v okolí Lesné, v Sedmihohří pak stejnojmennou stezku (LČR 2007).

Nutno dodat, že pro atraktivní vzhled krajiny není dostačující pouhé zastoupení lesa na daném území. Důležité je střídání otevřených a zalesněných prostor, které je mimochodem i předpokladem pestrosti výskytu druhů. Samotné lesnaté porosty jsou turisticky přitažlivé až tehdy, když splňují podmínku druhové pestrosti, různobarevnosti listoví a kůry a různého stáří stromů. Právě tyto podmínky rozsáhlé příhraniční lesy tvořené převážně smrkovou monokulturou nesplňují, i když v současnosti je snaha toto změnit. Pro území začleněné do CHKO Český les je posilování přirozené druhové skladby povinné (§ 6 nařízení vlády č. 70/2005 Sb.). Přiblížení se původní skladbě lesa zvýšením podílu listnatých dřevin bude mít přínos nejen z přírodního hlediska, ale i z hlediska estetického. Jednotvárné druhové složení se promítá i do kvality lesních porostů: při současném druhovém složení jsou lesy mnohde sužovány polomy v důsledku větru, námraz a vysoké sněhové pokrývky. Kvalitě lesa v některých přírodně zajímavých lokalitách neprospěly ani v nedávné minulosti prováděné meliorace. Lesy ve zkoumaném území ale můžeme celkově považovat za zdravé, škůdci nejsou významně rozšířeni.

Fauna a flóra dané oblasti je sice zajímavá, ale její pozorování má smysl pouze pro zasvěceného návštěvníka. Jasně se zde projevuje kontrast ochranné hodnoty a atraktivnosti pro účastníka cestovního ruchu. Obyčejný turista si významných chráněných druhů nejspíše ani nevšimne, popřípadě je nebude schopen z přírodovědeckého hlediska řádně docenit. Z důvodu ochrany těchto druhů je lepší na tyto přírodní zajímavosti příliš neupozorňovat. Lokalit, které jsou zajímavé tímto nenápadným způsobem, je na území CHKO celá řada, často se jedná o plochy několikahektarové rozlohy pod různým stupněm ochrany. Mohou to být rašeliniště, podmáčené smrčiny či pralesovité porosty, kde dochází k prolínání biologických i zoologických zajímavostí daných stanovišť. Většina z nich zůstává řadovému turistovi utajena. Kolem některých lokalit sice vedou turistické značené cesty, ale nepozorný návštěvník je projde bez povšimnutí, protože jen u málo z nich je k dispozici informační panel. Nicméně o všech zajímavých stanovištích informují ve své popisné části například běžně dostupné turistické mapy 1 : 50 000. Některé lokality (např. rašeliniště) jsou bez vybavení těžko průchodné, pro případné turisty nejsou k dispozici chodníčky.

O přírodním potenciálu zkoumaného území svědčí zařazení některých jeho ploch do systému zvláště chráněných území. Z velkoplošných chráněných území se zde nachází CHKO Český les a zastoupeny jsou všechny 4 typy maloplošných chráněných území: národní přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní rezervace a přírodní památka (tab. 1). Systém obecné ochrany je na zkoumaném území nejvýznamněji zastoupen přírodními parky Český les, Valcha a Sedmihorí (příloha 1) a dále řadou biokoridorů a biocenter. Vedle toho byly některé lokality zařazené do soustavy chráněných území evropského významu Natura 2000. Jedná se o Čerchovský les, Drahotínský les, Nemanický potok, Radbuza, Radbuza – Nový Dvůr-Pila (všechny okres Domažlice) a Kateřinský a Nivní potok (okres Tachov, www.natura2000.cz). Z dalších přírodních zajímavostí najdeme ve sledovaném území zámecké parky (Diana), zahrady, naučné stezky (Přimda) a několik desítek památných stromů (AOPK ČR 2007; Správa CHKO Český les 2007).

Tab. 1: Přehled maloplošných chráněných území

okres	NPR	NPP	PR	PP
Domažlice	Čerchovské hvozdy		Bystřice Dlouhý vrch Drahotínský les Malý Zvon Nad Hutí Pleš Postřekovské rybníky Starý Hirštejn	Červený vrch Hvožd'anská louka Louka u Staré Hutí Louka u Šnajberského ryb. Mlýneček Mutěňinský lom Salka Skalky na Sádku Sokolova vyhlídka Veský mlýn
Tachov		Na požárech	Broumovská bučina Bučina u Žďáru Diana Farské bažiny Jezírka u Rozvadova Křížový kámen Mělký rybník Ostrůvek Pavlova Huť Podkovák Přimda Tisovské rybníky Tišina	Maršovy Chody Milov Prameniště Kateřin. potoka Racovské rybníčky Valcha Žďár u Chod. Újezdu

Zdroj: AOPK ČR 2007

Poznámka: NPR – národní přírodní rezervace, PR – přírodní rezervace, NPP – národní přírodní památka, PP – přírodní památka

Z hlediska kvality životního prostředí stojí Český les vysoko na žebříčku nejen v rámci Plzeňského kraje, ale i v rámci celého Česka. Oblast netrpí vlivy, které snižují kvalitu území. Vyhýbají se jí kalamitní výskyty komárů a klíšťat, nenachází se zde žádný významný znečišťovatel. Měrné emise tuhých látek, uhlovodíků, oxidu uhelnatého a dalších znečišťujících látek patří k nejnižším v Plzeňském kraji i v Česku. Antropogenní změny reliéfu, způsobené těžbou kamene apod., mají jen lokální význam (ČSÚ 2001, Jeřábek 1999) a mnohde naopak přispěly ke zpestření rekreace místního obyvatelstva (koupání v opuštěných lomech). Koncentrace sídel, průmyslových závodů i rekreace je nízká.

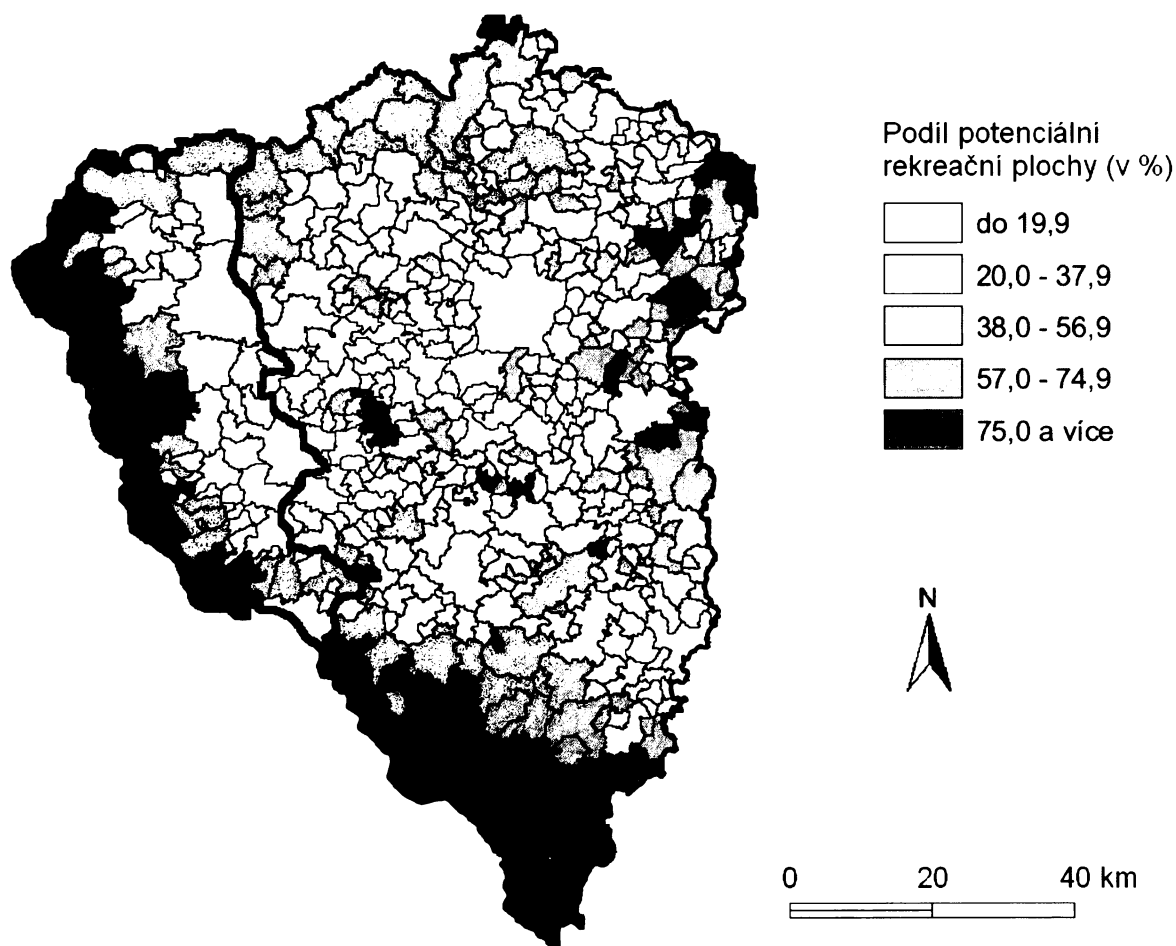
Staré ekologické zátěže se nacházejí zejména ve východní části zájmového území v blízkosti lidských sídel, valnou část z nich tvoří technicky nevyhovující a nezabezpečené skládky, především ve vlastnictví obcí. Další ekologické zátěže představují pozůstatky činnosti zemědělských družstev (čerpací stanice pohonných hmot), zátěže spojené s těžbou uranové rudy (okolí podniku Diamo Zadní Chodov, překladiště uranové rudy v obci Chodová Planá) apod. Na nejcennějším území Českého lesa, v samotné CHKO Český les, najdeme staré ekologické zátěže jen ojediněle (vojenský útvar Čerchov; Studie starých ekologických zátěží Plzeňského kraje 2005). Mezi ekologické problémy patří nedovolené odhazování odpadu ve volné krajině. Zvláště v blízkosti hranic se donedávna často objevovaly nelegální skládky zakládáné občany SRN, kteří se odpadu zbavovali při svých cestách do Česka (MŽP 1998). Odpadky po sobě zanechávají i někteří lesní dělníci a návštěvníci oblasti.

Krajina Českého lesa je obvykle hodnocena jako harmonická, ale žádná podrobnější šetření, která by zjišťovala, jak krajinu vnímá návštěvník z hlediska estetických, emocionálních a symbolických kvalit, zatím neproběhla (Zelenka, Pásková 2005). V důsledku pohnutého historického vývoje a kvůli své opuštěnosti může krajina na někoho působit skličujícím až tísnivým dojmem. Jak upozorňuje Vogel (1993), turista sice hledá „nedotčenou“ přírodu, ale krajina ponechaná sama sobě mu připadá pochmurná, nepřátelská a budí v něm pocity strachu. Pokud průměrný turista hledá dobrodružství a zážitek, tak jen z bezpečné vzdálenosti příjemné lesní nebo turistické cesty a s očekáváním pěkných míst rozhledu a patričným komfortem na konci cesty. Pokud na krajině Českého lesa nechceme nic měnit, je nutná výchova návštěvníka takovým směrem, aby krajinu přijal v současné podobě a aby pochopil, že i méně příjemné pocity z krajiny jsou součástí jejího vnímání. Nemalý podíl na subjektivních pocitech má stav doprovodné turistické infrastruktury, vlídné přijetí hostitelů apod.

Jiný, méně psychologický způsob hodnocení krajiny a jejího potenciálu pro cestovní ruch spočívá na měřitelnějších základech, kdy jsou zohledněna geomorfologická,

hydrologická, biografická a jiná kritéria. Na podobných principech hodnocení vznikl i ukazatel potenciální rekreační plocha (PRP), který podává pohled na souhrnný přírodní potenciál území pro jeho využití v cestovním ruchu (Vystoupil 2006). Obrázek 3 dokládá, že velká část Českého lesa má pro rozvoj cestovního ruchu a rekreace velmi příznivé podmínky. Bez výjimky se jedná o obce ležící v těsné blízkosti státní hranice, u nichž ukazatel PRP přesahuje 75 %. Pouhá desítky obcí má přírodní potenciál pro rozvoj cestovního ruchu podprůměrný, přičemž o žádné obci nemůžeme říci, že její přírodní podmínky jsou pro rozvoj cestovního ruchu nevhodné.

Obr. 3: Potenciální rekreační plochy (PRP) v Plzeňském kraji a na území Českého lesa

Zdroj: Vystoupil 2006, upraveno

Poznámka: PRP do 19,9 % – velmi málo vhodné přírodní podmínky pro cestovní ruch a rekreaci

PRP 20,0 – 37,9 % – málo vhodné přírodní podmínky pro cestovní ruch a rekreaci

PRP 38,0 – 56,9 % – průměrné přírodní podmínky pro cestovní ruch a rekreaci

PRP 57,0 – 74,9 % – příznivé podmínky pro cestovní ruch a rekreaci

PRP 75,0 % a více – velmi příznivé podmínky pro cestovní ruch a rekreaci

7.2. Socioekonomická charakteristika

Ačkoli se může zdát, že socioekonomická charakteristika zkoumané oblasti s cestovním ruchem nesouvisí, opak je pravdou, neboť výrazně ovlivňuje lokalizační, selektivní i realizační podmínky cestovního ruchu dané oblasti. Fyzickogeografické podmínky se na rozdíl od socioekonomických promítají pouze do lokalizačních předpokladů cestovního ruchu.

7.2.1. Sídlní struktura

Sídlní systém zkoumané oblasti prošel od konce 2. světové války bouřlivým vývojem a odráží změny geografické distribuce obyvatelstva dané oblasti (Hampl 1996) i změny administrativní – integrace obcí od roku 1964 a další v roce 1980 (SLDB 2001). Za nejvýznamnější změnu v sídelním systému můžeme dozajista označit zánik sídel po 2. světové válce, který se podepsal na nevyváženosti sídelní struktury. Počet zaniklých sídel přesáhl v tachovské části 20 obcí a v domažlické 40 obcí (Český les 2005). Na architektonické kvalitě venkovských sídel se neblaze podepsala výstavba bytových jednotek panelákového typu a výstavba různě velkých zemědělských provozů, které významně narušují jinak harmonický ráz některých obcí.

Český les jako takový má 2 hlavní centra, která koncentrují velkou část ekonomických a administrativních funkcí. Jsou to okresní města Domažlice (11 048 obyvatel) a Tachov (12 696 obyvatel, SLDB 2001). V celorepublikovém pohledu se jedná spíše o střediska osídlení středního významu (Hampl 1996). Ve sledované oblasti ovšem tato střediska hrají významnou roli, a to i z hlediska cestovního ruchu. Na hierarchicky nižší úrovni pak stojí města Planá (5400 obyvatel), Horšovský Týn (4938), Kdyně (4900) a Bor (3961), kde se zároveň nachází pověřený úřad.

Analýza sídelního systému má pro cestovní ruch význam z hlediska hodnocení koncentrace některých atraktivit a zároveň vybavenosti cestovního ruchu do vybraných sídel. I malé sídelní jednotky se proto mohou stát středisky cestovního ruchu a rekreace (Dohnal a kol. 1985). Takových jednotek ale v Českém lese příliš není. Za zmínku stojí pouze hojně navštěvovaná obec Babylon, kde je vysoká koncentrace ubytovacích zařízení a další vybavenosti pro cestovní ruch. Ostatní sídla, mající v cestovním ruchu nějaký význam, se víceméně kryjí s největšími sídly oblasti. V případě významnějšího rozvoje cestovního ruchu by ale mohlo dojít k dekoncentraci mimo tato sídla. Sídla s dobrými předpoklady pro rozvoj

cestovního ruchu by se dala na území Českého lesa roztrždit do tří hlavních skupin podle jejich vybavenosti a dopravní dostupnosti:

1. Výchozí sídla

Jedná se o dobře vybavená a nejlépe dostupná sídla jak v rámci hodnocené oblasti, tak mimo ni. Patří sem prakticky všechna města na východním okraji hodnoceného území, která bychom mohli nazvat vstupními branami Českého lesa: Planá, Tachov, Bor, Horšovský Týn, Domažlice a Kdyně.

2. Střediska cestovního ruchu

Řadíme sem sídla uvnitř oblasti, kam je směřován zájem ze strany cestovního ruchu, ale která nejsou všechna dostatečně vybavena: Přimda, Bělá nad Radbuzou, Rybník, Poběžovice, Klenčí pod Čerchovem. V této skupině převládají sídla domažlické části Českého lesa.

3. Potenciální střediska

Tato sídla se nacházejí v příhraniční oblasti, tedy v přírodně nejatraktivnějším území s perspektivou využití pro cykloturistiku a běžecké lyžování. Jejich potenciál pro cestovní ruch je již znám, avšak tato sídla nebyla dosud širší turistickou veřejností objevena. Rozvoj materiálně-technické základny zde většinou nebyl zahájen: Diana, Lesná, Stará Knížecí Huť. V této skupině převládají sídla tachovské části Českého lesa.

S obnovou zaniklých sídel se alespoň pro území CHKO nepočítá (většina zaniklých sídel se nachází právě na území CHKO). Ze zákona o ochraně přírody a krajiny plyne zákaz výstavby sídelních útvarů na území CHKO. Bez souhlasu orgánu ochrany přírody nelze vydat rozhodnutí o umístění, povolení či změně v užívání stavby na území CHKO, s výjimkou staveb v souvisle zastavěném území obce ve čtvrté zóně CHKO (§ 26 a § 24 zákona č. 114/1992 Sb.). Teoreticky můžeme předpokládat, že pokud někdo přijde s návrhem investovat na místech zaniklých obcí (i mimo CHKO), pak nastane velká diskuse o vhodnosti takové podnikatelské aktivity. Otázka nové výstavby na území zaniklých obcí je velmi citlivá. Na jednu stranu v daných sídlech po staletí žili lidé, na druhou stranu přispěl jejich zánik k návratu přírodních složek a k vytvoření specifické atmosféry krajiny. Zatím se ale oficiálně neobjevily žádné konkrétní projekty na výstavbu objektů cestovního ruchu na místech původní zástavby. Na území některých zaniklých sídel se dnes setkáváme pouze s informačními tabulemi, popřípadě turistickými přístřešky.

7.2.2. Demografická charakteristika

Český les patří k řídkce zalidněným oblastem Česka. Nízká hustota zalidnění se negativně projevuje ve vybavenosti území školskými a zdravotnickými zařízeními, v dopravní obslužnosti a v možnosti rozvoje vybavenosti pro cestovní ruch. Hustota zalidnění, která je odrazem vývoje sídelní struktury po roce 1945, je logicky nejnižší podél hranice se SRN a dále pak v oblasti Sedmihoří na východě sledovaného území (obr. 4).

Z hlediska současných demografických trendů se ani Českému lesu nevyhnuly změny pozorovatelné v ostatních částech Česka. I zde dochází v mnoha obcích k růstu podílu populace v poproduktivním věku, poklesu porodnosti a celkovému stárnutí populace. Přesto můžeme současnou věkovou strukturu obyvatelstva považovat za příznivou. Index stáří, tedy podíl populace ve věku nad 60 let ku populaci ve věku 0–14 let, vykazuje lepší hodnotu než je průměr za Česko a Plzeňský kraj (tab. 2). Za tuto příznivou hodnotu vděčí Český les dřívější vysoké míře porodnosti (ještě v průběhu 80. let 20. století byla porodnost výrazně nad průměrem Česka) a podstatně nižšímu podílu osob v poproduktivním věku (SLDB 2001).

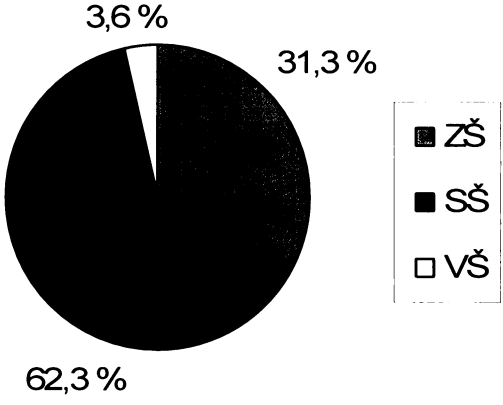
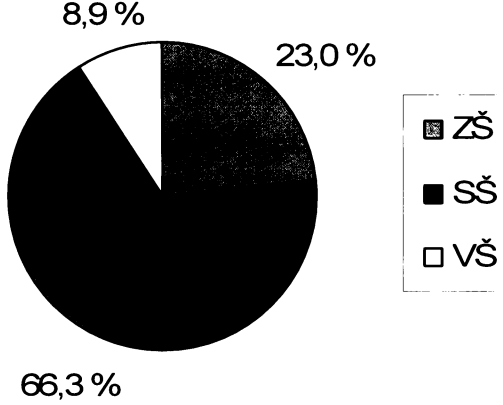
Tab. 2: Věková struktura obyvatelstva Českého lesa ve srovnání s Plzeňským krajem a ČR

území	počet obyvatel	0–14 let (v %)	15–59 let (v %)	60 let a více (v %)	index stáří
Český les	75 141	17,3	66,9	15,9	0,97
Plzeňský kraj	553 741	16,0	65,1	18,9	1,18
Česká republika	10 230 060	16,2	65,4	18,4	1,14

Zdroj: SLDB 2001

Zcela zásadní význam má v cestovním ruchu **kvalita lidských zdrojů**. Cestovní ruch totiž vyžaduje na jedné straně kvalitní pracovníky v řídicích složkách firem, orgánů a organizací cestovního ruchu, a na druhé straně klade vysoké nároky na personál v provozních zařízeních cestovního ruchu, který musí splňovat požadavky na profesionalitu, jazykovou vybavenost atd. (Čertík a kol. 2000). Z výzkumů také vyplývá, že o problémy regionu v němž žijí, se více zajímají lidé s vyšším vzděláním. Tito lidé se častěji angažují v některých regionálních institucích a zajímají se o širší souvislosti rozvoje daného území (Zich, Houzvička 1993). Ačkoli poslední sčítání potvrdilo růst ve vzdělanosti obyvatel, stále má daná oblast jedny z nejmenších podílů obyvatel s vysokoškolským vzděláním v Česku. Lidí s ukončeným středoškolským vzděláním je oproti průměru Česka také málo (graf 1, graf 2). Viturka a kol. (2003) z celorepublikového pohledu vyhodnocuje kvalitu pracovní síly

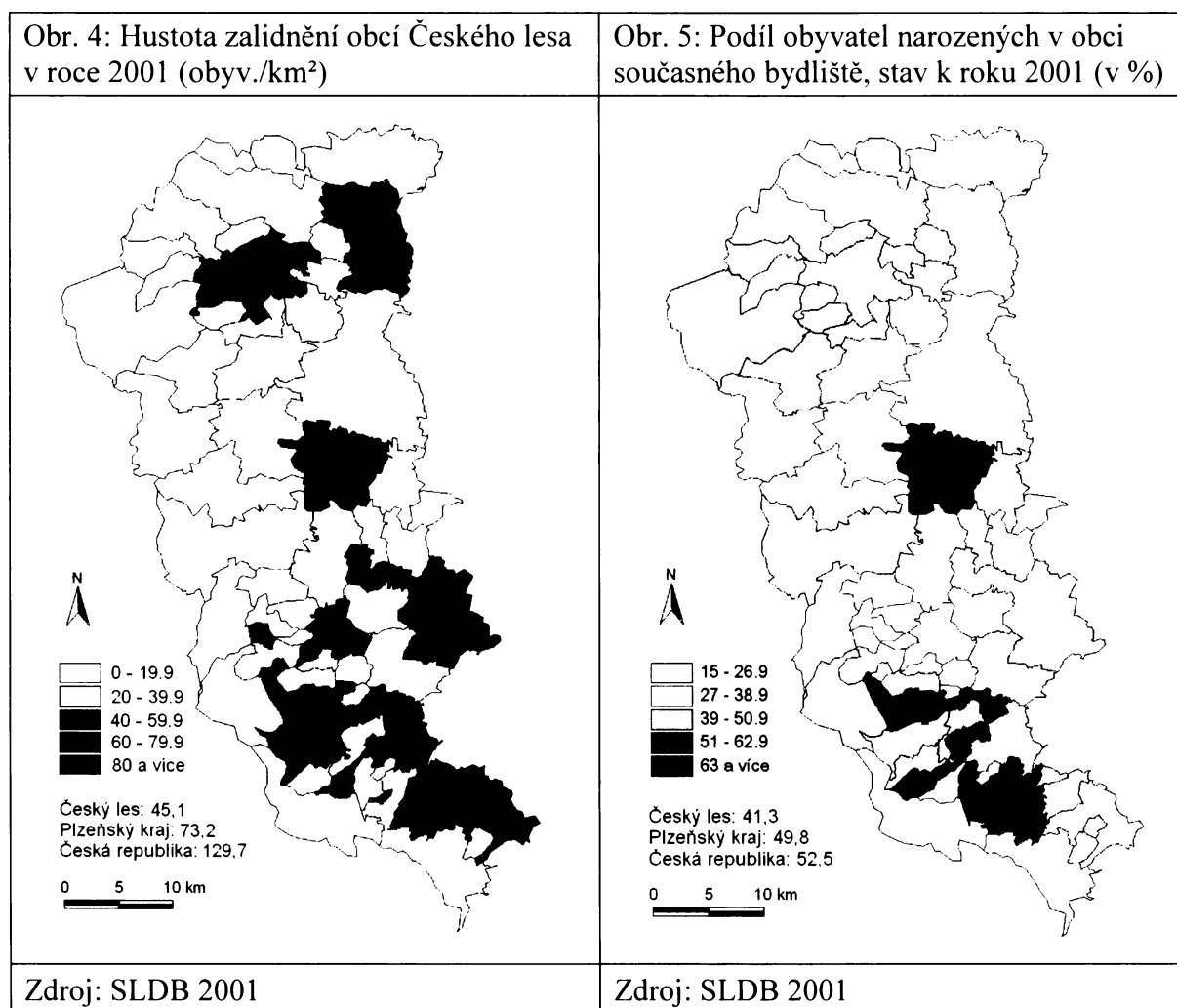
ve službách v ORP Tachov a ORP Horšovský Týn jako podprůměrnou až silně podprůměrnou, flexibilitu pracovní síly pak jako průměrnou. Situace v ORP Domažlice je o něco lepší než ve zbytku Českého lesa.

Graf 1: Struktura vzdělanosti Českého lesa, rok 2001	Graf 2: Struktura vzdělanosti v Česku, rok 2001
 <p>3,6 % 31,3 % 62,3 %</p> <p>■ ZŠ ■ SŠ □ VŠ</p>	 <p>8,9 % 23,0 % 66,3 %</p> <p>■ ZŠ ■ SŠ □ VŠ</p>
Zdroj: SLDB 2001	Zdroj: SLDB 2001

Cestovní ruch si v současnosti nemůže dovolit improvizaci a neprofesionalitu a vyžaduje kvalitní, proškolené lidské zdroje. Z dotazníkového šetření rezidentů (REVIS 2006) ovšem vyplývá, že pouze každý pátý pracovník v cestovním ruchu je v této problematice vyškolen. O proškolení pracovníků by mělo zájem 35 % dotázaných rezidentů, což není příliš dobrý výsledek vzhledem k tomu, že všichni pracovníci by se v problematice cestovního ruchu měli alespoň základně orientovat. Pouhých 8 % dotázaných sleduje statistiky v oblasti cestovního ruchu. Dotazníkové šetření v tomto směru dokládá jakousi pasivitu v přístupu k rozvoji cestovního ruchu. Ačkoli se v obcích o rozvoji cestovního ruchu běžně hovoří, skutečný zájem projevuje jen málo obcí. Na území tedy zřejmě stále ještě převládají zkreslené představy o možnostech uspět v konkurenci jiných regionů.

Za alarmující lze považovat nedostatečnou znalost a informovanost místní populace o obývaném území. Na školách sice probíhá jisté seznámení s Českým lesem v rámci vlastivědy a zeměpisu, ale to se odehrává především na teoretické úrovni a jen minimum žáků a studentů je s danou oblastí skutečně hlouběji obeznámeno. Mnozí obyvatelé nevědí, že Český les kombinuje řadu historických, přírodních a jiných atraktivit, a nemohou tedy tuto znalost předávat dále a přispívat tak k přirozené propagaci oblasti. Tento problém je často spojován s nízkým počtem rodáků na zkoumaném území (obr. 5). U mladších generací ale lze tento nedostatek překlenout. Vhodnou výchovou na školách můžeme rozvíjet emociální vazby

k rodnému kraji, občansky uvědomělý a zodpovědný přístup a tím přispívat k většímu zájmu obyvatelstva o místo, kde žije (Kühnlová 1998).

S kvalitou lidských zdrojů souvisí i ochota a odvaha obyvatelstva podnikat. Právě ta má pro rozvoj cestovního ruchu nemalý význam. Míra podnikatelské aktivity, vyjádřená počtem soukromých podnikatelů přepočteným na 1000 obyvatel¹, je ve sledované oblasti spíše nízká. Ukazatel zde dosahuje hodnoty 165 soukromých podnikatelů na 1000 obyvatel, což je poněkud méně než za Česko (174) a Plzeňský kraj (172). Nicméně rozvoj cestovního ruchu působí na podnikatelskou aktivitu i zpětně a platí, že oblasti s vysokou intenzitou podnikání korespondují s oblastmi s rozvinutým cestovním ruchem (Daněk 1999). Na úrovni

¹ Metodika zjištění počtu soukromých podnikatelů přebrána od Daňka (1999, s. 93–95): Počet soukromých podnikatelů je dán součtem podnikatelů (fyzických osob), samostatně hospodařících rolníků a osob se svobodným povoláním. Tato data za obce poskytuje ČSÚ (2004).

obcí Českého lesa toto tvrzení potvrzuje rekreační obec Babylon, kde ukazatel dosahuje hodnoty 291.

7.2.3. Hospodářství a ekonomické poměry

Zkoumané území prošlo v minulosti mnohými změnami společenského vývoje, které se odrazily i v jejím hospodářském využití. Důsledky těchto změn jsou patrné například již při pouhém porovnání rozdílu ve využití krajiny na české a bavorské straně hranice. Zatímco na německé straně je přítomnost člověka patrná až u samotných hranic (sídla, dopravní komunikace, zemědělská výroba), na české straně se setkáváme s neprostupnými hvozdy, případně loukami a pastvinami, obhospodařovanými jen občasně.

Ačkoli byla mnohá lidská sídla na území Českého lesa odstraněna, stopy po lidském osídlení se z paměti krajiny vymazávají pozvolna: Na místech zaniklých obcí se často nacházejí zplanělé ovocné stromy, náletové křoviny, daří se zde kopřivám a dalším plevelnatým druhům. V blízkosti zaniklých obcí lze dobře pozorovat jednotlivá stadia sukcese: od zemědělsky využívané krajiny po postupné převládání přírodních složek na úkor složek kulturních. Z opuštěných polí se staly louky, které mnohde zarostly lesem, některé byly využity k pasení dobytka. Vznik železné opony zabránil po odchodu původního obyvatelstva dalšímu hospodářskému využití krajiny, v blízkosti státní hranice hospodařily ve speciálním režimu pouze státní statky. Dané okolnosti poválečného využití krajiny se podepsaly na českoleském *geniu loci* a tedy na určité tajemné přitažlivosti pro návštěvníka (Mikšíček 2005).

Přírodní poměry Českého lesa vytváří předpoklady pro rozvoj lesního hospodářství, extenzivního zemědělství a cestovního ruchu. Pro intenzivní zemědělství jsou na území Českého lesa nepříznivé podmínky dané klimatickými a půdními poměry. Ačkoli produkční schopnost zemědělské půdy je v pásmu Českého lesa podprůměrná a podmínky pro zemědělské hospodaření, zejména pak pro rostlinnou výrobu, nejsou příznivé, byly po roce 1948 na mnoha plochách za pomoci státních investic a dotací provedeny meliorace a vytvořeny velké celky zemědělské půdy, především orné. Po roce 1989 došlo k omezení zemědělské výroby, zrušení státních dotací do zemědělství v podhorských oblastech a k transformaci družstev a státních statků. Rozsáhlé plochy orné půdy zůstaly ležet ladem a postupně došlo k jejich přeměně na louky a pastviny (trvalé travní porosty; Bičík, Jančák 2005). Svažitéjší pozemky byly přeměněny na lesní půdu. Došlo tak ke zvýšení ekologické kvality krajiny a k jejímu zatraktivnění pro cestovní ruch.

Po rozpadu státního statku je zemědělství v soukromých rukou a je zaměřeno na extenzivní využití půdy (Bičík, Götz 1996, Jančák, Götz 1997). Místní zemědělci se jen pomalu orientují i na jiné, mimoprodukční využití půdy, které by napomohlo zvýšit návratnost jejich hospodaření. Takovouto aktivitou je např. agroturistika (Doucha 2002). Primér zaměstnává 8,6 % ekonomicky aktivních obyvatel, což je hodnota nad průměrem Česka (4,4 %) i Plzeňského kraje (6,3 %, graf 3). V 18 obcích Českého lesa přesahuje podíl zaměstnaných v priméru 20 %, nejvyšší hodnoty lze zaznamenat v obci Rybník (37,1 %) a Hvozďany (36,8 %, SLDB 2001). Některé obce mají významný podíl zaměstnaných v lesnictví.

Rozvoj průmyslu v Českém lese byl v minulosti brzděn nedostatečnou surovinovou základnou. Dobré předpoklady byly pouze pro rozvoj sklářské výroby (dostatek dřeva a vody), která se v hraničních hvozdech uplatňovala v 16.–19. století. Dnes jsou jedinými jejími pozůstatky vlastní jména (Stará Huť, Sklářský potok) a ojedinělé zbytky hutí (Kopp, Novotná 1997). Po 2. světové válce byla v tachovské části Českého lesa zahájena těžba uranu (lokality Vítkov a Zadní Chodov), která probíhala do roku 1992 (Mištera 1993). Využití ostatních surovinových zdrojů bylo nevýznamné (pegmatity, kámen, cihlářské jíly). Tradičně se na sledovaném území uplatňuje dřevozpracující průmysl, strojírenství, zpracování plastů a nově výroba automobilového příslušenství. Z hlediska cestovního ruchu má význam výroba chodské keramiky (Chodovia Klenčí), která je jedním z mála typických místních produktů, a je proto oblíbeným suvenýrem návštěvníků Chodska.

Celkově lze říci, že ekonomika oblasti doznala po roce 1989 mnoha zásadních změn. Poklesl význam zemědělské výroby a naopak začal prosperovat sektor služeb, jež se v mnoha obcích opírá o výhody plynoucí z otevření hranic. Otevření hranic prospělo i místnímu lehkému průmyslu, který byl oživen příchodem zahraničních investorů. S výstavbou dálnice D5 se objevilo několik průmyslových zón, jejichž rozvoj dosud není ukončen. Došlo k rozšíření nabídky pracovních míst a obyvatelstvo mělo šanci významně vylepšit svou ekonomickou situaci i díky možnosti práce v sousedním Německu. Konfrontace s ekonomickou situací v Německu byla rovněž inspirací a vzorem rozvoje podnikání na české straně. S rostoucími příjmy místních obyvatel se změnil i způsob trávení jejich volného času. Mnozí využili možnosti trávit dovolenou v zahraničí a zájem o pobyt v tradičních rekreačních centrech Českého lesa a obecně v Česku opadl.

Co se týče nezaměstnanosti, tak Český les nepatří k oblastem s většími problémy. Hodnoty nezaměstnanosti zdaleka nedosahují krajského a celorepublikového průměru (graf 4). Protože je ale nabídka pracovních míst na daném území dosti omezená

a nerovnoměrně rozložená, je 65 % obyvatel nuceno dojíždět za prací mimo obec svého bydliště (v ČR tak činí 49 % pracujících). Nejméně jsou k vyjízdce nuceni obyvatelé obcí, na jejichž území se nacházejí větší města a tudíž i více pracovních příležitostí (Tachov 26 % vyjíždějících, Domažlice 27 %). Nejméně obyvatel vyjíždí z obce Rozvadov (17 %), kde se koncentrují pracovní příležitosti z důvodu blízkosti významného hraničního přechodu. Nejvíce naopak vyjíždějí pracující z obcí těsně přilehlých významným městům (70 % a více).

Přesné údaje o počtu zaměstnaných v cestovním ruchu nelze spolehlivě podchytit, neboť cestovní ruch se z určité části podílí i na zaměstnanosti v oblastech jako zemědělství, stavby či maloobchod. Zaměstnanost v cestovním ruchu je rovněž pouze přilepšením některých skupin obyvatel, například těch, co poskytují ubytovací služby. Ti ale tuto činnost mnohdy vykonávají vedle jiných zaměstnání, na částečné úvazky, sezónně či zapojují rodinné příslušníky. Z dat ze sčítání lze spolehlivě zjistit pouze podíly ekonomicky aktivních v pohostinství a ubytování, které v Českém lese korespondují s hodnotou za Česko (3,8 %). Nejvyššího podílu dosahují obce u hraničních přechodů (Rozvadov 10,5 %, Broumov 6,8 %) a turistické centrum Babylon (14,5 %, SLDB 2001).

<p>Graf 3: Podíl ekonomicky aktivních v priméru na celkovém počtu ekonomicky aktivních v roce 2001 – porovnání situace v Českém lese, Plzeňském kraji a v Česku</p>	<p>Graf 4: Míra nezaměstnanosti v roce 2001 – porovnání situace v Českém lese, Plzeňském kraji a v Česku</p>																
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Region</th> <th>Podíl (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Český les</td> <td>8,8</td> </tr> <tr> <td>Plzeňský kraj</td> <td>6,5</td> </tr> <tr> <td>Česko</td> <td>4,5</td> </tr> </tbody> </table>	Region	Podíl (%)	Český les	8,8	Plzeňský kraj	6,5	Česko	4,5	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Region</th> <th>Míra nezaměstnanosti (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Český les</td> <td>5,5</td> </tr> <tr> <td>Plzeňský kraj</td> <td>7,0</td> </tr> <tr> <td>Česko</td> <td>9,2</td> </tr> </tbody> </table>	Region	Míra nezaměstnanosti (%)	Český les	5,5	Plzeňský kraj	7,0	Česko	9,2
Region	Podíl (%)																
Český les	8,8																
Plzeňský kraj	6,5																
Česko	4,5																
Region	Míra nezaměstnanosti (%)																
Český les	5,5																
Plzeňský kraj	7,0																
Česko	9,2																
<p>Zdroj: SLDB 2001</p>	<p>Zdroj: SLDB 2001</p>																

7.2.4. Materiálně-technická základna

Materiálně-technická základna je významnou podmínkou pro využití jiných skupin předpokladů cestovního ruchu. Český les má v tomto směru značné rezervy, které plynou z malé poptávky po službách cestovního ruchu a tím i z nezájmu o zlepšení nabídky služeb. Rozdíl mezi vybaveností sousední Šumavy a zkoumaného území je propastný. Infrastruktura cestovního ruchu je na velké části území Českého lesa nedostatečná a je velmi nerovnoměrně rozmístěna. V příštích letech lze očekávat nové investice do výstavby některých zařízení či alespoň do zlepšení morálně zastaralých kapacit.

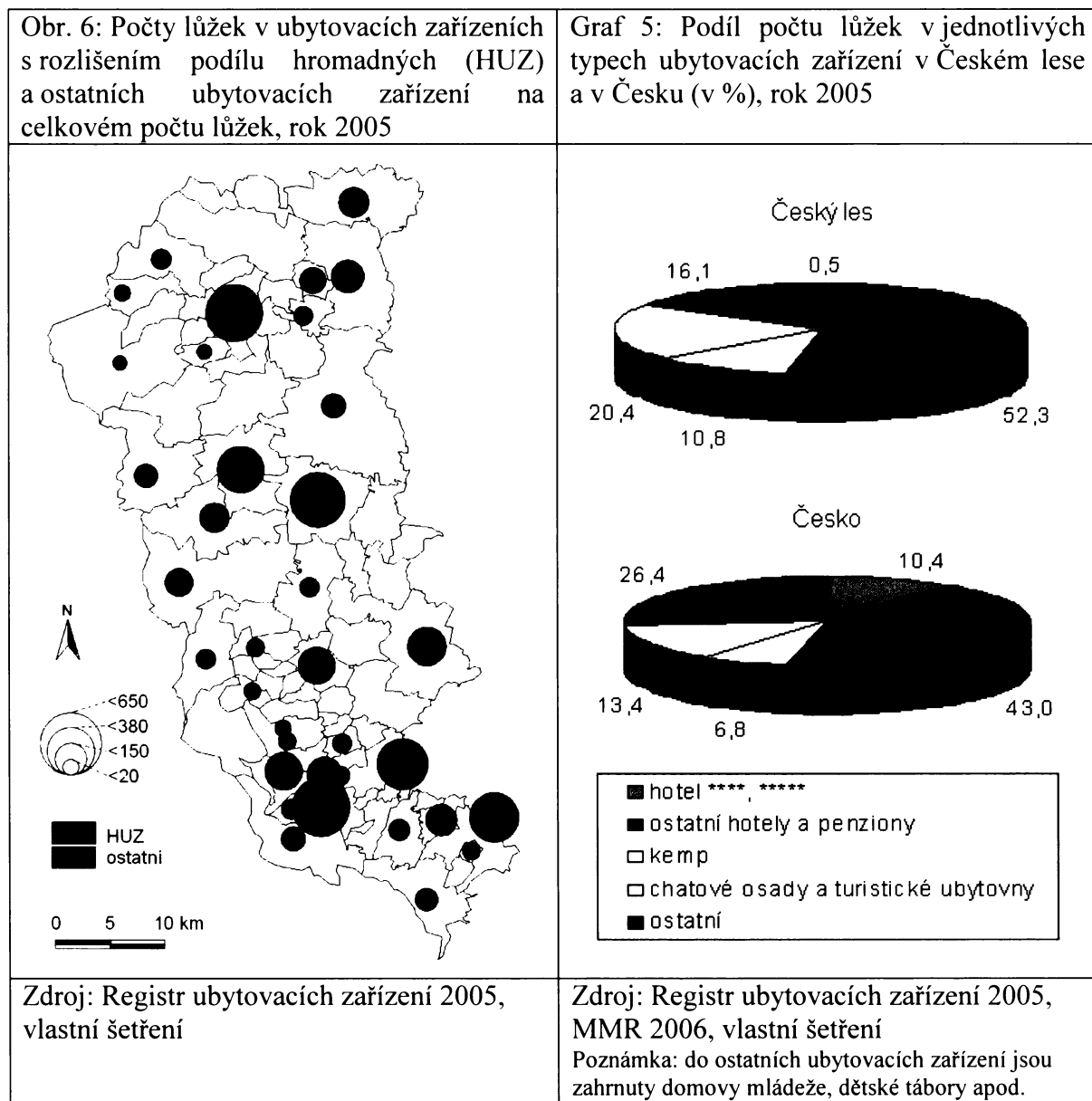
Ubytovací a stravovací zařízení

Z hlediska poskytování stravovacích a zejména ubytovacích služeb se setkáváme na sledovaném území s poněkud odlišným postavením Domažlicka (zejména Chodska) a Tachovska. Nabídka základních služeb cestovního ruchu má v domažlické části Českého lesa delší a více kontinuální tradici. Některá ubytovací zařízení slouží cestovnímu ruchu déle než sto let (Hotel Praha na Babylonu, Hotel Koruna v Domažlicích) a celková nabídka služeb je zde propracovanější. Z detailnějšího šetření vyplývá, že zařízení poskytující základní služby pro účastníky cestovního ruchu chybí v přírodně nejzajímavějších partiích Českého lesa, které se překrývají s územím CHKO, popřípadě s přírodním parkem Český les. Ubytovací kapacity jsou zde naprosto nedostatečné (obr. 6), totéž platí o stravovacích zařízeních a doplňkových zařízeních (sportovní, kulturní zařízení). V některých obcích Českého lesa podobná zařízení chybí úplně.

Konkrétní údaje o počtu **ubytovacích zařízení** v jednotlivých obcích získáme součtem počtu hromadných ubytovacích zařízení (data získaná z Registru ubytovacích zařízení 2005) a počtu ubytovacích zařízení s nižší kapacitou. Za hromadné ubytovací zařízení se dle metodiky ČSÚ považuje ubytovací zařízení s minimálně pěti pokoji nebo alespoň deseti lůžky. Problém dat získaných z ČSÚ je, že se ne vždy shodují s tím, co ubytovatelé inzerují na svých internetových stránkách nebo s publikacemi poskytujícími informace turistům. Rozdíly jsou ale poměrně malé a většinou se neliší o více než 10 lůžek u největších ubytovacích zařízení. Proto od této nesrovnalosti v datech odhlížím a za bernou minci považuji data z ČSÚ, která ponechávám neupravena a doplňuji je pouze o chybějící ubytovací zařízení. Neúplnost dat ČSÚ je dalším problémem jejich vypovídací hodnoty, neboť někteří ubytovatelé odmítají dát informace o svých zařízeních k dispozici. Tato data lze ale poměrně snadno doplnit z různých regionálních publikací a dalších zdrojů. Tímto způsobem lze rovněž

podchytit i ubytovací zařízení, která nespádají do kategorie hromadných ubytovacích zařízení, protože mají menší kapacity než udává metodika ČSÚ. Podle výše uvedené metodiky se pak na zkoumaném území nachází 5415 lůžek ve 158 ubytovacích zařízeních.

Vedle počtu ubytovacích zařízení lze ještě vysledovat i využití lůžek daných zařízení. V Českém lese nedosahuje takové úrovně jako například na Šumavě, ačkoli se situace vylepšuje. Dle Malíkové (2006, s. 84) došlo např. v okrese Domažlice mezi lety 1996 – 2000 k nárůstu využitelnosti u vybraných ubytovacích zařízení (hotely a penzióny) až o 70 %. Typická je proměnlivost využití jednotlivých zařízení podle sezóny. Data za počet přenocování hostů nejsou na úrovni obcí běžně dostupná, ale z práce Viturky a kol. (2003, s. 61) lze počet přenocování velmi zhruba odhadovat na 90 až 240 tisíc za rok, zvláště pro

ORP Domažlice a ORP Tachov. U ORP Horšovský Týn je to méně než 90 tisíc přenocování. Podobně lze odhadnout i podíl cizinců na počtu přenocování, který na území ORP Domažlice a Tachov dosahuje hodnoty 21–30 %, v případě ORP Horšovský Týn 11–20 %.

Drtivá většina zařízení na celém sledovaném území poskytuje pouze základní služby, tj. ubytování a stravování nízké až střední kvality. Jen málo ubytovacích a stravovacích kapacit je vhodných pro náročné účastníky cestovního ruchu. To je patrné i z grafu 5, který srovnává podíl počtu lůžek v jednotlivých typech ubytovacích zařízení v Českém lese a v Česku za rok 2005. Čtyřhvězdičkové a pětihvězdičkové hotely jsou v Českém lese zastoupeny pouze jediným zařízením s kapacitou 25 lůžek (Horský hotel Sádek, Díly). Naopak více jak polovinu kapacit tvoří hotely nižší kategorie a penziony. Nad průměrem Česka je i podíl ubytovacích kapacit v kempech, chatových osadách a turistických ubytovnách, které se na celkové kapacitě lůžek podílejí téměř jednou třetinou. Nepřekvapí, že absolutně největší počet lůžek poskytuje autokemp Babylon (228 lůžek) a chatová osada Hájovna Kdyně (215 lůžek), obě zařízení pro nenáročné turisty.

Od kvality poskytovaných služeb se odvíjí i ceny. Ubytovací zařízení většinou mění cenovou nabídku dle sezóny, navíc mnohdy poskytují množstevní slevu a slevu při prodloužení pobytu nad určitý počet dní. Někde lze získat slevu po předložení kartiček KČT, KMC (Klub mladých cestovatelů), IYHF (Mezinárodní federace mládežnických ubytoven). Obvyklé ceny za ubytování se pohybují dle typu ubytovacího zařízení od méně než 100 Kč za noc po více než 1000 Kč. Pouhé dvě desítky ubytovacích zařízení z celkového počtu 160 na celém zájmovém území poskytovaly v roce 2005 ubytování za cenu vyšší než 400 Kč na noc. Zařízení cenové kategorie nad 400 Kč ale vyhledává jen minimum turistů. Z dotazníkového šetření turistů (REVIS 2006) totiž vyplynulo, že celé tři čtvrtiny turistů¹ vydaly na ubytování na osobu a den méně než 300 Kč. Nutno ale dodat, že téměř 29 % této skupiny dotázaných turistů bylo ubytováno u známých a příbuzných a žádné náklady na ubytování nemělo. Ostatní turisté byli ubytováni v penzionu (17,7 %), na chatě či chalupě (14,1 %), v hotelu (11,5 %), v soukromí (9,2 %), v kempu či chatové osadě (8,5 %), v turistické ubytovně (2,6 %) nebo jinde (7,7 %). Velmi pozitivní je zjištění, že drtivá většina dotázaných byla s ubytováním spokojena. To vzhledem k ceně, kterou daní respondenti za ubytování zaplatili, poukazuje na jistou skromnost návštěvníků Českého lesa nebo na překvapivě dobrou kvalitu ubytovacích zařízení nižších kategorií.

---

¹ Turisté, kteří v dané lokalitě pobývali více jak jeden den

Ubytovací kapacity se na sledovaném území rok od roku rozšiřují, avšak ani nově budovaná ubytovací zařízení se nevymykají průměrné úrovni kvality ubytování a jen zcela výjimečně poskytují nadstandardní pokoje. Nové ubytovací kapacity vznikly v nedávné době zejména ve městech (Domažlice, Tachov) a to především přestavbou starších hotelových či nehotelových objektů. Ve venkovských sídlech se rozšířilo ubytování u soukromých osob, které upravují své domy a vyhražují některé pokoje pro ubytování turistů.

Další budování ubytovacích a stravovacích kapacit mimo větší sídla nelze s jistotou předpovědět. Na území Českého lesa se sice nachází řada objektů, jež kdysi podobným účelům sloužila nebo by jim sloužit mohla (např. bývalé vesnické školy), vše ale bude záležet na podnikavosti jejich majitelů. Existuje i jistá nabídka volných pozemků vhodných k této podnikatelské činnosti, ale jejich koupě není podmíněna vybudováním zařízení pro takové aktivity a pozemky tedy mohou nakonec sloužit jiným účelům.

Zvláštní skupinu objektů, které by velmi dobře mohly sloužit cestovnímu ruchu, tvoří bývalé vojenské objekty. Všechny se nacházejí v přírodně atraktivních partiích Českého lesa v blízkosti hranic a některé z nich jsou v současnosti na prodej. Příkladem může být bývalý vojenský objekt na Staré Knížecí Huti (obec Lesná), který byl navzdory rozlehlosti celého objektu nabízen ještě v dubnu 2007 za 6 mil. Kč. O koupi ale zájem není, o čemž svědčí několika měsíční doba, po kterou je objekt nabízen, a sleva, která na něj byla vypsána (původní cena byla 9 mil. Kč; www.harvilla.cz). Objekt vyžaduje nákladnou rekonstrukci, podobně jako jiné objekty začal po opuštění armádou rychle chátrat. Při současné nízké návštěvnosti oblasti však jeho plné využití pro cestovní ruch není perspektivní. Pokud se ale do oblasti podaří přitáhnout větší množství návštěvníků, pak by mohl být objekt využit prakticky celoročně. V jeho těsné blízkosti prochází cyklotrasa a v zimním období jsou zde dobré podmínky pro běžecké lyžování. Na jaře a na podzim by se zde mohly konat školy v přírodě, mezinárodní setkání studentů, workshopy atd. Dopravní dostupnost je ve srovnání s jinými podobnými objekty velmi dobrá. Byl by to první objekt svého druhu využitý v cestovním ruchu v této oblasti a mohl by být inspirací pro využití ostatních zařízení, která kdysi sloužila armádě. Podnikatelské riziko je však značné a opět záleží na nadání budoucího majitele a na spolupráci ze strany místních představitelů. Návrh Plánu péče o CHKO Český les na období 2007–2016 (AOPK ČR 2007, s. 31) označuje za podobně vhodné objekty pro využití v cestovním ruchu bývalé vojenské objekty Bystřice, Berstein, Hraničná, Malinová Hora (okres Domažlice), Tišina, Branka, Vašíček, Havran (okres Tachov).

Stravovací zařízení jsou rozmístěna o něco pravidelněji než služby ubytovací, ale i přesto jsou jimi některé části zkoumaného území prakticky nepokryty. Jedná se o příhraniční oblasti a venkovská sídla v podhůří, kde se provoz stravovacího zařízení z důvodu nízké a nevyvážené poptávky nevyplatí. Kvalita stravovacích zařízení se značně různí. Obecně platí, že lepší služby a širší nabídku jídel lze očekávat u zařízení ve větších sídlech. Mnohé vesnické hostince zaostávají za hygienickými standardy podobných zařízení ve městech, i když v obou typech sídel se setkáme s výjimkami. Přesto v dotazníkovém šetření turistů (REVIS 2006) uvedlo 87 % dotázaných spokojenost s úrovní stravování. Pouze 4 % dotázaných projevilo nespokojenost v souvislosti s nedostatečným počtem zařízení, několika dotázaným vadila neochota personálu (2 %), nízká kvalita služeb (2 %), nevhodná otevírací doba (1 %), zbytek uvedl kombinaci několika nedostatků najednou.

Provázanost ubytovacích a stravovacích služeb je poměrně nízká. Některá ubytovací zařízení ve sledovaném území neposkytují možnost stravování vůbec nebo pouze v omezeném rozsahu (snídaně). Pokud by chtěli jejich majitelé nabízet polopenzi či plnou penzi, museli by ze zákona najmout speciálně kvalifikovaný personál. To představuje u menších ubytovacích zařízení přílišnou komplikaci.

Úlohou stravovacích zařízení by měla být propagace a nabídka regionálních gastronomických produktů. Nejtypičtější místní speciality představuje chodský koláč a pivo Chodovar. Distribuce koláčů ve stravovacích zařízeních je vzhledem k povaze tohoto produktu problémem – spíše než v restauracích jej lze zakoupit v pekárnách, cukrárnách, samoobsluhách a během různých slavností. Pivo Chodovar je naopak k dostání prakticky všude. Zajímavostí je, že pivovar v Chodové Plané se přestal orientovat pouze na produkci piva, ale provozuje i oblíbenou pivovarskou restauraci, pivovarské muzeum, hotel a novinkou je nabídka lázeňských služeb v prvních českých pivních lázních (www.chodovar.cz). Tento chytrý marketingový tah se projevuje na rostoucí návštěvnosti městečka Chodová Planá. Zájem o netradiční lázeňské služby má především zahraniční klientela, která sem zajíždí v rámci výletů z nedalekých Mariánských Lázní. Rozvoj dalších podnikatelských aktivit založených na originálním nápadu by byl pro cestovní ruch v Českém lese jednoznačně přínosem.

Další služby cestovního ruchu

Vedle základních služeb cestovního ruchu jako je ubytování a stravování, tvoří významnou součást materiálně-technické základny i sportovně-rekreační zařízení, kulturně-

-společenská zařízení, informační zařízení a další drobné služby, bez nichž se většina turistů neobejde (Mariot 1983). Doplňková infrastruktura přichází na řadu zejména ve chvíli, kdy se turista nabaží nabízeného produktu a zatouží po sportu, koupání, tanci či kultuře. Bez nabídky těchto služeb bude mít turista vždy pocit, že na daném místě „chcípł pes“ (Valášek 2006). Výhodou některých doplňkových služeb je, že mohou být využity i v době špatného počasí, což má pro oblast, kde převažuje pobyt ve volné přírodě, značný význam.

Při rozvoji materiálně-technické základny cestovního ruchu a rekreace je třeba dbát na to, aby základna opravdu odpovídala časové, funkční a kapacitní využitelnosti území. V nevybavených částech zkoumaného území není nutné všechna zařízení dobudovávat, protože v jiných částech Českého lesa jsou tato zařízení k dispozici a jsou relativně dobře dostupná. Hůře dostupná jsou jen v případě veřejné dopravy z příhraničních partií Českého lesa. Cestovnímu ruchu tedy mohou sloužit zařízení, která byla zřízena pro potřeby místních obyvatel: koupaliště, bazény, sauny, haly, hřiště (míčové hry, minigolf aj.), muzea, galerie, kina, kluby, půjčovny atd. Samozřejmě mnohá tato zařízení nedosahují kvalit a kapacit zařízení v krajských metropolích, ale to lze v řídce osídlených oblastech jako je Český les očekávat. Některé obce využívají možnosti žádat o dotace na úpravy těchto zařízení v souvislosti s rozvojem cestovního ruchu a mohou tak daná zařízení přizpůsobovat většímu počtu návštěvníků a jejich rostoucím nárokům. Většina podobných projektů se týká rozšiřování stávající infrastruktury v městských sídlech. Rozdíl mezi službami poskytovanými na venkově a ve městech se tak prohlubuje.

Dá se očekávat, že při současných tendencích rozvoje cestovního ruchu budou probíhat určité změny prostorového uspořádání služeb, přičemž bude nutné nové služby pořizovat s vědomím, že jejich rozmístění značně ovlivní pohyby turistů v krajině. Vhodným prostorovým uspořádáním lze proudy turistů usměrňovat a regulovat, což je v některých partiích Českého lesa více než žádoucí (Vaško 2002). Příkladem je vytyčování turistických tras pro pěší, cyklisty i běžkaře, které by neměly křížit zvláště chráněná území. Dosud vytyčené trasy této podmínce téměř ve všech případech vyhovují: většina z nich se chráněným územím zcela vyhýbá nebo prochází po jejich vnějším okraji. Striktnější podmínky jsou aplikovány při výstavbě odpočívadel, přístřešků a občerstvení. Dopravní zařízení by měla být umístována pokud možno zcela mimo CHKO, popřípadě na takových místech, kde by do klidového režimu CHKO zasahovala co nejméně. V případě parkovišť navrhuje Plán péče o NCHKO (2003) jejich umístění do urbanizovaných ploch či ploch v okolí opuštěných objektů. Ohled přitom musí být brán na ekologickou únosnost území a na napojení daných zařízení na turistické trasy.

Obecně se dá říci, že jediným vybavením cestovního ruchu, kterým jsou pokryty všechny části zkoumaného území, jsou turistické trasy pro pěší. V případě cyklotras můžeme ještě očekávat jejich zahuštění a větší propojení. Lyžařské trasy jsou v závislosti na klimatických podmínkách provozovatelné jen v nejvyšších partiích Českého lesa. Paradoxně tak dochází k situaci, kdy území v těsné blízkosti hranic je dobře pokryto všemi turistickými trasami (blíže kapitola 9.1.1., obr. 8 a obr. 9), ale ostatní zařízení a služby jsou nedostupné. Vzhledem k celkově nízké návštěvnosti těchto partií se potvrzuje domněnka, že pouhé vytyčení turistických tras návštěvníky nepřitáhne. Nutná je propagace celé oblasti a zabezpečení ostatní vybavenosti cestovního ruchu.

Propagační činností se částečně zabývají turistická informační centra, která fungují prakticky ve všech větších městech Českého lesa a v turisticky exponovaných místech. Centra si sice navzájem poskytují propagační materiály a některé informace, ale celková spolupráce není příliš hluboká. Problémem je dále otevírací doba center, kdy i v sezóně mají některá centra přes víkend zavřeno, popřípadě fungují jen v dopoledních hodinách. Pozitivní je, že návštěvníci považují informační služby těchto center za dostatečné, alespoň dle dotazníkového šetření (REVIS 2006). Tabulka 3 nabízí výčet všech informačních center ve zkoumaném území s orientačním vymezením jejich územní působnosti: většina center tuto působnost překračuje. Mnohá centra vedle poskytování informací turistům zajišťují i agendu spojenou s pořádáním kulturních a společenských akcí, čímž je dosaženo větší využitelnosti center především mimo turistickou sezónu. Do výčtu informačních center můžeme volně přiřadit Správu CHKO Český les na Přimdě a její nové kontaktní místo v Klenčí pod Čerchovem, které by měly poskytovat informace o ochraně přírody na svém území, ale zatím tak nečiní systémově. Cílem do budoucna by mělo být zejména dosažení lepší spolupráce mezi centry. Do jejich činnosti by pak mohl spadat i provoz centrálního českoleského informačního a rezervačního systému. Ten zatím neexistuje, ale jeho vybudování je nezbytnou podmínkou pro rozvoj cestovního ruchu na daném území.

Další službou, která přímo souvisí s komfortem návštěvníků a podmiňuje využívání jiných služeb, je pokrytí území signálem mobilních operátorů. To je problémem zejména

Tab. 3: Informační centra (IC)

město	územní působnost
Bor	městské IC
Domažlice	městské IC
Horšovský Týn	regionální IC
Kdyně	městské IC
Klenčí p. Č.	městské IC
Poběžovice	městské IC
Rozvadov	mezinárodní IC
Tachov	regionální IC

Zdroj: Plzeňský kraj – Turistů ráj 2006

oblastí těsně přilehlých k hranici. V těchto oblastech se čeští operátoři v pokrytí nestřídají, a tak mnohdy nezbyvá než využít služeb německých operátorů, což značně zvyšuje cenový dopad na českého uživatele (Mapa pokrytí O2, T-Mobile, Vodafone 2006). O něco spolehlivěji funguje vyhledávání pomocí GPS, ale zde překážky klade hustý lesní porost a někde i náročný terén.

7.2.5. Kulturně-historický a kulturně-společenský potenciál

Kulturně-poznávací cestovní ruch je jednou z nejoblíbenějších forem cestovního ruchu. Tabulka 4 podává přehled těch částí hmotného i nehmotného kulturního dědictví, které se těší největšímu zájmu ze strany turistů. Vedle toho tabulka nabízí srovnání potenciálu chodské části Českého lesa a zbytku zájmového území – stupeň přítomnosti dané části kulturního dědictví může být rozdílný, některé jevy jsou již na ústupu, jiné jsou uměle udržovány ve folklorních krouzcích či během různých slavností. V případě mimochodské části Českého lesa tabulka uvádí předpoklady využití zaniklých či dožívajících částí kulturního dědictví.

Tab. 4: Části kulturního dědictví těšící se největšímu zájmu ze strany turistů

část kulturního dědictví	přítomnost na Chodsku	příklad	přítomnost mimo oblast Chodska	využitelnost pro cestovní ruch
řemeslná výroba	√	chodská keramika	x	slavnosti
tradice	√	postřekovský masopust	x	v případě oživení
historie	√	J. S. Kozina	√	informativní
architektura	√	Trhanov	√	skanzen
místní speciality	√	chodský koláč	√	informativní, slavnosti (Chodovar)
umění a hudba	√	folklorní soubory	x	v případě oživení
náboženství	√	Vavřínecká pouť	√	poutě
místní jazyk	√	lidová slovesnost	x	informativní
lidové kroje	√	v době svátků	x	muzeum, slavnosti

Zdroj: Shaw, Williams 2002, vlastní šetření

Poznámka: √ značí přítomnost daného jevu, x značí jeho nepřítomnost

Území Českého lesa je nutno rozdělovat na část chodskou¹ a na území ležící mimo chodskou oblast. Důvodem je rozdílný historický vývoj obou částí, který ovlivnil současný kulturní potenciál celého území. V oblastech mimo Chodsko došlo po 2. světové válce k odsunu Němců, který znamenal zpřetrhání sociálních vazeb, zánik kulturních tradic, náboženských zvyklostí, etnografických a folkloristických institucí a obyčejů (Jeřábek 1999). Následná likvidace příhraničních sídel a zřizování železné opony dílo zkázy završily. Z příhraničí nenávratně zmizela řada kulturních památek. Často se jednalo jen o drobné venkovské stavby, ale jejich zánik představuje mimořádnou kulturní ztrátu. Dnes je tedy velká část Českého lesa o mnoho atraktivit ochuzena. Noví dosídlenci neměli k území takový vztah jako jejich předchůdci a mnohdy přispěli k zániku zbylých památek. Nízké povědomí panuje však o tom, že si dosídlenci přinesli nové zvyky a tradice a obohatili tak místní kulturu o nové prvky. Příkladem mohou být dosídlenci s pravoslavným vyznáním (v obci Lesná 33 % obyvatel, SLDB 2001), kteří dosud dodržují v době svátků tradiční náboženské zvyklosti. Nutno ale říci, že i ty se s postupující sekularizací a modernizací společnosti vytrácejí. Cestovní ruch by mohl určitým způsobem napomoci alespoň ke zvýšení informovanosti o těchto aspektech poválečného vývoje.

Samotné oživení zaniklých kulturních prvků by vyžadovalo aktivní spolupráci s obyvateli žijícími na tomto území do roku 1945 a stálo by značné úsilí. Přínos pro prohloubení česko-bavorských kontaktů by byl ale nesporný. Oživené tradice se dají v cestovním ruchu poměrně dobře využít, ačkoli již nebudou autentické – současné obyvatelstvo nebude jejich nositelem. Některé z oživených kulturních hodnot by se mohly prezentovat při každoročních oslavách, jiné by se staly součástí muzejních expozic, např. Muzea Českého lesa v Tachově a jiných institucí. Dostupné informace o kulturních památkách dané oblasti jsou jinak využitelné alespoň při tvorbě naučných stezek, propagačních materiálů, informačních cedulí atd.

Postavení Chodska je z pohledu kulturního odkazu zcela jiné než u zbytku Českého lesa. Na Chodsku se zachovaly mnohé tradice a další kulturní prvky, ale i tato oblast se postupem doby stává skanzenem. Dodržování tradic v běžném životě je na ústupu a některé tradice připomínají již jen kulturní spolky. O část kulturního dědictví se stará Muzeum Chodska v Domažlicích. Obyvatelé Chodska se oživování zaniklých tradic nevyhýbají,

---

¹ Chodsko tvoří 11 historicky privilegovaných vesnic soustředěných kolem města Domažlice: Dražnov, Chodov, Klenčí pod Čerchovem, Klíčov, Postřekov, Stráž, Tlumačov, Újezd, Mrákov, Chodská Lhota a Pocinovice. Poslední dvě jmenované leží mimo zkoumané území Českého lesa.

v poslední době se například podařilo znovu zavést funkci ponocného v Domažlicích, což je pro návštěvníky města nevidaným zpestřením.

V celkovém hodnocení můžeme Český les považovat za jednu z chudších oblastí na kulturní památky (Vystoupil 2006). Fakticky jen města Domažlice a Horšovský Týn disponují takovým památkovým fondem, který z nich činí samostatný turistický cíl. Většina památek Českého lesa má pouze lokální význam, ojediněle regionální až národní (tab. 5). Zastoupeno je minimum významných hradů, zámků, církevních staveb a technických památek. Hodnota některých z nich není plně doceněna, a to se projevuje i na jejich technickém stavu. Tabulka 6 zachycuje seznam významných památek oblastí, které jsou zapsány na seznamu kulturních památek, vedeném Národním památkovým ústavem, ale které jsou přesto ve stavu ohrožení. U některých z vyjmenovaných památek již byly zahájeny záchranné práce (jízdárna ve Světcích u Tachova, tvrz v Pernolci).

Tab. 5: Národní kulturní památky a památkově chráněná území Českého lesa

okres	národní kulturní památka (2/14)	městská památková rezervace (2/3)	městská památková zóna (3/18)	venkovská zóna lidové architektury (6/41)	ochr. pásmo nemovitých kult. památek (2/13)
Domažlice	Horšovský Týn (zámek)	Domažlice Horšov. Týn	Poběžovice	Klenčí p. Č. Stráž Trhanov	Domažlice Horšovský Týn
Tachov	Přimda (zřícenina hradu)		Bor Tachov	Horní Jadruž Chodský Újezd Zadní Chodov	Tachov (v návrhu)

Zdroj: Horyna, Hájek, Bukačová 2003, Národní památkový ústav 2006

Poznámka: Číslo v závorce udává počet zastoupení daného fondu na území Českého lesa z celkového počtu zastoupení daného fondu na území Plzeňského kraje
V Českém lese není zastoupena žádná vesnická památková rezervace (0/5) ani krajinná památková zóna (0/2)

Právě zájem ze strany cestovního ruchu může významně napomoci zachování kulturních památek, které byly odsouzeny k zániku. Vyšší intenzity využití památkového fondu v cestovním ruchu může být dosaženo například vytvořením nových regionálních turistických okruhů, které budou vztaženy k jedné významné památce a zahrnovat budou další památky v blízkém okolí. I méně zajímavé památky mohou přilákat návštěvníky pořádáním různých akcí s historickou, kulturní či jinou tematikou: historické jarmarky, šermířské turnaje, poutě, rekonstrukce bitev, koncerty dobové hudby apod. Tímto směrem se ubírá i krajská strategie využití památek, která si klade za cíl zvýšit zájem na mnohem širší okruh památek než dosud a využít kulturně poznávacího cestovního ruchu ve spojení s venkovskou turistikou

(Horyna, Hájek, Bukačová 2003). Díky tomu by mohl být zhodnocen potenciál méně významných památek jako jsou záměčky (lovecký zámček Diana), tvrze (Pernolec), kapličky, boží muka, smírčí kříže a další drobné památky (barokní most v Bělé nad Radbuzou). Na zkoumaném území se vyskytuje řada památek těšících se zájmu turistů i přesto, že nejsou na seznamech Národního památkového ústavu: Kurzova rozhledna na Čerchově, pomník J. Š. Baara na Výhledech, Kozinův statek v Újezdě aj.

Tab. 6: Kulturní památky ve stavu ohrožení

okres	místo	památka
Domažlice	Pivoň	klášter
	Srby	kostel sv. Jana Křtitele
	Šitboř	kostel sv. Mikuláše
Tachov	Bernartice	kostel Petra a Pavla
	Bor	areál zámku
	Bor	poutní areál Lorety
	Pernolec	sýpka/tvrz
	Stráž	poutní kaple sv. Ducha
	Světce u Tachova	jízdárna
	Tachov	kostel Nanebevzetí Panny Marie
	Velké Dvorce	areál zámku

Zdroj: Horyna, Hájek, Bukačová 2003

Mezi prakticky neznámé a velmi hodnotné památky patří četné židovské hřbitovy (Dlouhý Újezd, Tachov, Chodová Planá). Ty jsou ovšem v dezolátním stavu a zájem o ně zatím projevuje pouze několik nadšenců. Jedinou turisticky využívanou židovskou památkou je kdyňská synagoga s přilehlým domem rabína a muzeem kdyňské židovské komunity. Specifickými památkami Českého lesa jsou dále pozůstatky zaniklých vsí v příhraničním prostoru. Nutno dodat, že všechny památky nemusí být určeny čistě pro potřeby cestovního ruchu. Příkladem je klášter v Pivoni, kde občanské sdružení Aurelius plánuje vybudování léčebného a rehabilitačního zařízení a jen okrajově bude objekt využíván jako hotelové ubytování pro zájemce o agroturistiku (www.aurelius.cz).

Vedle památkového fondu má z hlediska cestovního ruchu význam nabídka kulturních a společenských událostí. Prakticky každá obec pořádá alespoň jednou do roka nějaké slavnosti, obvykle spojené s poutěmi. Nejnavštěvovanější jsou Chodské slavnosti s Vavříneckou poutí a historické slavnosti v Tachově. Vedle toho probíhají další akce jako jsou divadelní představení, koncerty, plesy, mezinárodní přehlídky a soutěže, sportovní klání

aj. (příloha 2). Většinu těchto akcí navštěvují místní obyvatelé, pro návštěvníky ze vzdálenějších míst nejsou vždy dostatečně přitažlivé. Poměrně slabou turistickou aktivitu oživují ještě aktivity Klubu českých turistů a jiných organizací. KČT pravidelně pořádá velké pochody jako Plánská padesátka, i menší vycházky spojené například s výstupem na Čerchov apod. Většina akcí KČT se koná na Domažlicku, kde jsou místní odbory aktivnější než na Tachovsku. Další akce pořádají samotné obce a jejich sdružení.

7.2.6. Dopravní dostupnost a dopravní infrastruktura

Oblast Českého lesa lze z dopravního hlediska chápat jako periferní. Hustota dopravních sítí zde odpovídá celkově nižší hustotě zalidnění (Marada 2003). Rozmístění a kvalita dopravních sítí je odrazem historického vývoje Českého lesa, kdy v jednotlivých etapách vývoje byly na dopravní síť kladeny různé nároky. Po roce 1990 doznala dopravní síť na zkoumaném území jen mála změn, a to i přesto, že došlo k významné proměně funkcí daného území.

Nejspolehlivějším dopravním prostředkem pro pohyb uvnitř oblasti je automobil, i když ne všude přírodní podmínky umožňují bezproblémové užívání silniční sítě: padající větve, sněhové návěje apod. Na území CHKO je přitom zakázáno používat chemického posypu (§ 26 zákona č. 114/1992 Sb.). Ani kvalita silnic vždy neodpovídá požadavkům motoristů, jmenujme alespoň požadavky na šířku silnice a kvalitní povrch, který se po každé zimě zhoršuje. Ne všechny vozovky jsou připraveny na zvýšený provoz v případě nárůstu počtu návštěvníků. Ve srovnání s kvalitou komunikací na celém území Česka si zkoumané území vede velmi podprůměrně (Viturka a kol. 2003).

Automobil je užíván primárně jako prostředek dopravy za rekreací. V dotazníkovém šetření uvedly dvě třetiny turistů jeho využití k přepravě do navštívené lokality (REVIS 2006). Automobil se během posledních let ale začal dostávat i do role vlastního způsobu rekreace (výlet autem) a je často součástí samotného rekreačního prožitku. V Česku tento způsob pasivní rekreace není ještě tak rozšířen, ale zvyky a hodnoty české společnosti se rychle proměňují a dozajista bychom s tímto fenoménem měli počítat. Jde především o minimalizaci rizik pro životní prostředí stanovením limitů a regulací automobilového provozu (Coppock, Duffield 1975).

Obsluha veřejnými dopravními prostředky je v řídké zalidněném území Českého lesa velmi slabá. Stávající autobusová obsluha nedosahuje dostatečné kvality z hlediska pohodlí, rychlosti ani frekvence spojů. Zavedení ekologické hromadné autobusové dopravy turistů po

vzoru Šumavy zatím nemá vzhledem k nízké návštěvnosti oblasti Českého lesa opodstatnění. Problémem je i železniční doprava. V rámci Českého lesa funguje spojení Planá – Tachov – Bor – Bělá n. Radbuzou – Domažlice, ale nejkratší jízdní doba činí 2 hodiny 40 minut na úseku dlouhém 89 km! Přímý vlak jede tuto trasu pouze 2× denně a to pouze v pondělí; v ostatní dny je nutné alespoň jedenkrát na dané trase přestupovat. Vzdálenostně delší, ale časově rovnocennou alternativou je cestovat z Plané do Domažlic přes Plzeň (123 km) a dlouhému a nepohodlnému cestování na regionální trati se vyhnout (www.idos.cz). Železniční dopravy využilo k návštěvě Českého lesa 14 % dotázaných turistů, autobusové přepravy pak pouhých 5 % dotázaných. O to příznivější je fakt, že mezi často volený způsob dopravy se řadí kolo, které zvolilo 10 % turistů. Pro tyto cyklisty byla doprava do místa spojena s cyklistickým výletem.

S nízkou vnitřní propojeností kontrastuje velmi dobré napojení Českého lesa zvnějšku. Dopravní dostupnost turistické destinace hraje stále ještě významnou roli, a to i přesto, že problém vzdálenosti relativně ztratil na významu s technologickými změnami a celkovým zlepšením dopravní infrastruktury (Mariot 1983). Zcela zásadní postavení má v tomto směru dálnice D5, s kterou můžeme počítat jako s hlavní přístupovou komunikací do oblasti Českého lesa. Dálnice je logicky nejvyužívanější komunikací v dané oblasti, vedle toho se na ní nachází nejvýznamnější hraniční přechod Česka Rozvadov–Waidhaus. O jeho významu svědčí i počet vozidel a osob, které ho ročně překročí (příloha 3). Tranzitní potenciál D5 je enormní, ale skutečný přínos cestovnímu ruchu je minimální. Železniční napojení Českého lesa zvnějšku zajišťuje trať Plzeň – Domažlice – Česká Kubice – Furth im Wald – Regensburg. Úsek této trati Domažlice – Česká Kubice – Furth im Wald sloužil v minulosti převážně pro nákladní železniční dopravu, nyní představuje významný místní spoj pro osobní dopravu. Jiná přeshraniční železniční ani autobusová doprava na regionální úrovni nefunguje.

Do problematiky dopravy můžeme zařadit i otázku hraničních přechodů a propustnosti hranice. Propustnost hranice byla po 2. světové válce uměle snížena a až po roce 1989 mohlo být navázáno na tradici česko-bavorských hraničních přechodů (tabulka 7, příloha 3). Ačkoli po roce 1989 vznikla celá řada přechodů pro turisty, jsou tyto přechody ve srovnání se silničními přechody využívány minimálně. Z české strany jsou těžko přístupné, protože se nachází ve velké vzdálenosti od lidských sídel a od známějších turistických atraktivit. Přiblížení se k těmto přechodům autem je kvůli četným zákazům vjezdu možné pouze na několikakilometrovou vzdálenost. Na mnohých turistických přechodech dochází častěji k jejich překročení z německé strany, odkud jsou tyto přechody dostupnější. Němci

jsou navíc k jejich využívání motivováni například návštěvou hrobů svých předků (přechod Přední Zahájí – Waldheim) či návštěvou míst, kde sami žili nebo kde žili jejich předkové. Němci rádi podnikají vycházky na české území a celkově projevují silnější citový vztah k danému území.

Tab. 7: Přehled turistických hraničních přechodů

Název turistické přeshraniční stezky, ORP	Rozsah provozu	Provozní období a provozní doba	
Žďár – Griesbach Tachov	P, C, L, V, JK, KS	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Branka – Hermannsreuth Tachov	P, C, L, JK	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Křížový Kámen – Kreuzstein Tachov	P, C, L, V, JK, KS	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Přední Zahájí – Waldheim Tachov	P, C, L, V, JK, KS * (Pro občany SRN k návštěvě hrobů)	1.7.–30.9. 1.10.–30.11. 24.12.–1.1.*	06.00–22.00 08.00–18.00 08.00–18.00
Pleš – Friedrichshäng Domažlice	P, C, L, V, JK, KS	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Rybník – Stadlern Domažlice	P, C, L, V, JK, KS	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Nemanice/Lučina – Untergrafenried Domažlice	P, C, L	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Čerchov – Lehmgrubenweg Domažlice	P, L	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Tři znaky – Drei Wappen Domažlice	P	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Pod Třemi znaky – Brombeerriegel Domažlice	L	1.12.–15.3.	08.00–18.00
Ovčí vrch – Hochstrasse Domažlice	P, C, L	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Starý Spálenec – Prennet Domažlice	P, C, L	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00
Všeruby – Gaishof Domažlice	P, C, L	1.4.–30.9. 1.10.–31.3.	06.00–22.00 08.00–18.00

Zdroj: MVČR 2006, Klub českých turistů Plzeňského kraje 2006

Poznámka: P – pěší, C – cyklisté, L – lyžaři, V – vozíčkáři, JK – jezdci na koních, KS – koňská spřežení

Většina turistických hraničních přechodů je využívána v letních měsících, ačkoli prakticky všechny přechody jsou v celoročním provozu. Výjimkou je přechod Křížový kámen – Kreuzstein, který zaznamenává čilý ruch v zimě v návaznosti na využívání přilehlého běžeckého areálu Silberhütte. Přechod Pod Třemi znaky – Brombeerriegel je dokonce otevřen

výhradně pro potřeby lyžařů od prosince do března, zbytek roku je mimo provoz. Překračování hranic v místech turistických hraničních přechodů podléhá pravidlům malého pohraničního styku stanovených v dohodě mezi vládou ČR a vládou SRN. Turisté musí počítat s občasnými kontrolami a to minimálně do doby než Česká republika přistoupí k Schengenské dohodě. S přístupem České republiky k Schengenské dohodě dojde ke zrušení i dalších omezení, týkajících se pohybu v hraničním prostoru. To napomůže zvýšení propustnosti hranice pro cestovní ruch.

Propustnost hranice se dá prozatím zvýšit například otevřením nového hraničního přechodu, což přispívá ke sblížení obou částí hranice a ke zintenzivnění kontaktů (Zich, Houžvička 1993). To platí i u kontaktů v cestovním ruchu. Nabízí se otázka, zda otevření nového hraničního přechodu, ať už pro pěší či pro automobily, přispěje ke zvýšení návštěvnosti oblasti. Možnost zvýšení návštěvnosti severní části Českého lesa tímto způsobem řeší kontroverzní návrh na otevření turistického hraničního přechodu Přední Zahájí – Waldheim pro automobilovou dopravu. Na otevření má zájem především německá strana a některé přilehlé obce v Česku. Jedním z argumentů pro otevření přechodu silniční dopravě je existence silničního přechodu na daném místě již v době před 2. světovou válkou. Podle Miškovského (2002, s. 29) je však růst počtu silničních hraničních přechodů v oblastech s nižší hustotou zalidnění nepotřebný z důvodu nízké intenzity dopravy a zároveň nežádoucí z důvodu plošné ochrany přírody. Toto tvrzení není akceptovatelné pro ty, jež za otevřením přechodu vidí především ekonomické výhody. Daný příklad můžeme proto považovat za typickou ukázkou konfliktu zájmů ochrany přírody a ekonomických zájmů. Vedle toho, že by s otevřením hraničního přechodu došlo ke snížení kvality životního prostředí, hrozí také rozšíření nežádoucích obchodních aktivit, které silniční přechody provázejí – stánkový prodej a činnost různých zábavních zařízení sporné kvality. Argumentů hovořících ve prospěch i proti tomuto záměru je celá řada, nicméně dosud nebyla vypracována žádná konkrétní dopadová studie.

7.3. Syntetické hodnocení předpokladů cestovního ruchu

V komplexním pohledu můžeme Český les vyhodnotit jako oblast, v níž spíše převládá přírodní potenciál nad potenciálem kulturně-společenským. Směrem do vnitrozemí

přírodní potenciál poněkud klesá a naopak roste potenciál kulturně-společenský. Dále na východ se také zlepšují realizační předpoklady pro cestovní ruch.

Žádnou z částí Českého lesa nemůžeme označit jako vyloženě neperspektivní pro rozvoj cestovního ruchu. Můžeme jen říci, že ten který úsek má lepší předpoklad pro rozvoj té které formy cestovního ruchu. Tvrzení, že příhraniční oblast nemá kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu je zavádějící. Dané předpoklady jsou totiž natolik specifické, že vyžadují oprostění od tradičních přístupů typu „není zde hrad, oblast je neperspektivní“. Pokud má být potenciál Českého lesa využit, pak musí být přístup k rozvoji cestovního ruchu na tomto území originální a inovativní.

To, že je v některých obcích zatím nedostatečná materiálně-technická základna cestovního ruchu neznamena, že se zde tato základna nemůže v budoucnu rozvinout. Vždy se dá navíc alternativně využít základna v sousedních, lépe vybavených obcích. Pokud Český les navíc spojí síly se svým bavorským sousedem či se zkušenými destinacemi cestovního ruchu jako je Šumava, pak půjde některé překážky bránící ve využití potenciálu oblastí snáze překlenout.

8. Cestovní ruch na území Českého lesa – minulost a současnost

Český les je svými přírodními, hospodářskými, kulturními a sociálními podmínkami specifickou oblastí. Z pohledu cestovního ruchu ho nelze dost dobře srovnat s jinými územími Česka, dokonce ani se sousední Šumavou, za jejíž součást se někdy považuje. Šumava sice historicky prošla v podstatě stejným vývojem jako Český les, ale její postavení je dnes na poli cestovního ruchu úplně jiné. Proto si zkoumané území vynucuje individuální přístup.

8.1. Vývoj cestovního ruchu na území Českého lesa do roku 1989

První turisté se na území Českého lesa objevují v 19. století a to jak v česky (Chodsko), tak v německy mluvících částech tohoto území (téměř celý zbytek území). V této době vzniká první infrastruktura cestovního ruchu: penziony, odpočívadla, prkénky a vápnem značené cesty atd. Mezi významná turistická letoviska v německy mluvící oblasti Českého lesa patřily vsi Rybník, Francina Huť a Železná (Kopp, Novotná 1997). V česky mluvící části to byla zejména zapadlá dřevařská vesnice Česká Kubice, kde s oblibou trávila letní dny česká klientela z Prahy a Plzně. Na turistickém rozvoji České Kubice měla velkou zásluhu její dobrá dopravní dostupnost po železnici.

Konec 19. století je dobou, kdy na území zaznamenáváme první aktivity Klubu českých turistů. Ty se koncentrovaly především v jižní části Českého lesa, na Chodsku, a byly organizovány domažlickým odborem KČT založeným roku 1893. Odbor KČT (OKČT) Domažlice jako první vyznačoval lesní cesty, budoval turistické trasy (např. Hanova cesta z České studánky na Čerchov), vydával turistické průvodce a mapy a nechal zbudovat první turistické chaty a útulny. Některé ze zařízení slouží dodnes: chata s rozhlednou na Korábu u Kdyně či chata na Hrádku u pomníku J. S. Koziny. Vedle turistických aktivit měla činnost místního odboru i vlastenecký podtext. Jednou z vedlejších činností KČT byly dobročinné aktivity v zapadlých chodských vsích.

Zřejmě nejvýznamnějším počinem domažlického odboru bylo otevření dřevěné turistické rozhledny na vrcholu Čerchova v roce 1894. O tři roky později při ní vznikla

turistická útulna. V roce 1905 byla namísto dřevěné rozhledny zřízena kamenná, tzv. Kurzova věž, která je dodnes jednou z nejvýznamnějších turistických dominant celého Českého lesa. V zimě zde probíhala výuka lyžování, byla zde půjčovna lyží a za sněhem sem jezdili lyžaři až z Plzně. V roce 1912 byl založen lyžařský kroužek Sněhaři při OKČT Domažlice, konaly se pravidelné závody, k dispozici byl i skokanský můstek. Objekty na Čerchově sloužily veřejnosti pouze do roku 1938 a krátce v období 1945 až 1949 (www.kct.domazlice.info, Český les 2005).

S růstem počtu turistů na Chodsku rostl i počet ubytovacích zařízení. Některé obce disponovaly ubytovacími kapacitami srovnatelnými s kapacitami současnými. Příkladem je obec Pec pod Čerchovem, kde bylo možné již v roce 1936 využít ubytování v penzionu Daliborka (32 lůžek). Dnešní ubytovací kapacity této obce činí 36 lůžek (ČSÚ 2006). Nutno ale dodat, že v době do 2. světové války v této obci žil téměř dvojnásobný počet obyvatel než dnes (www.pec.jz.cz).

Mimo oblast Chodska, zejména pak v severní části Českého lesa, se uplatňoval vliv vícero německých turistických spolků. Mezi jejich aktivity patřilo stejně jako u českých spolků provozování turistických ubytoven (hotel pod Přimdou) či výstavba rozhleden (rozhledna u Plané, Český les 2005). Na začátku 20. století se začalo prosazovat běžecké lyžování v oblasti Zlatého Potoka, kam směřovali jeho příznivci z okolí Norimberka přes obec Flossenbürg (www.slz-silberhuetten.de).

Slibný vývoj cestovního ruchu v Českém lese přerušilo vytvoření hraničního pásma a četné organizační změny v cestovním ruchu spojené se změnou politických poměrů. KČT nuceně přestoupil pod Svaz turistiky Československého svazu tělesné výchovy (ST ČSTV) a začal působit na celém území Českého lesa vyjma příhraničního pásma. Jeho aktivity se dále rozšířily, založena byla například tradice řady organizovaných pochodů jako je „Plánská 50“.

Za základní dokument pro plánování a řízení rozvoje cestovního ruchu byla stanovena **Rajonizace cestovního ruchu** v ČSSR z roku 1961, která byla v roce 1981 aktualizována (Dohnal a kol. 1985). Se zkoumaným územím se počítalo v rajonizaci jako s oblastí cestovního ruchu, resp. existovala oblast Český les a oblast Chodsko. Z dnešního pohledu se zdá, že obě oblasti byly velmi logicky vyčleněny a dá se říci, že v podstatě lépe než současné oblasti cestovního ruchu (příloha 6). Podle rajonizace byla oblast Českého lesa a Chodska zařazena do III. kategorie (příloha 4), která odpovídala oblastem s kvalitními přírodními předpoklady, ale s nižším zastoupením rekreačně vhodných ploch. Oblasti III. kategorie se dále vyznačovaly užším souborem funkcí, smíšenou časovou využitelností a omezenou možností celostátního uplatnění. Kategorizace oblastí podle kvality územních

podmínek a významu funkcí byla závazná pro plánování a výstavbu materiálně-technické základny cestovního ruchu a rekreace. Zařazení obou oblastí do III. kategorie v praxi znamenalo, že rozvoj materiálně-technické základny a rozvoj cestovního ruchu a rekreace nebyl ani v jedné oblasti prioritní. V plánovaném rozvoji byly nejdříve na řadě oblasti I. a II. kategorie.

Jako hlavní funkce byla pro obě vymezené oblasti stanovena krátkodobá a dlouhodobá rekreace s celoroční časovou využitelností. Vedle toho mohla být v oblasti Českého lesa podle rajonizace provozována ještě pěší turistika, vodní turistika, vodní sporty, sportovní rybolov a návštěva kulturních památek. Pro Chodsko pak byly pro ostatní funkce navrženy zimní sporty, poznávání kulturních památek a kulturně-společenské akce. Některé navrhované funkce se nicméně v praxi výrazněji neprosadily a naopak postupem doby byly objeveny nové, perspektivnější. Rajonizace rovněž stanovila směrné objemy návštěvnosti a ubytovacích kapacit v zařízeních hromadné rekreace, které byly závazné pro kapacitní využití územních celků a sloužily jako výchozí podklad různým dokumentům územně plánovací povahy. Směrné objemy pro oblast Český les činily 50 400 návštěvníků a 6 500 lůžek. Pro Chodsko to bylo výrazně méně, 29 400 návštěvníků a 4 600 lůžek, zřejmě z důvodu menší rozlohy oblasti Chodska.

Rajonizace počítala pro danou oblast zejména s hromadnou rekreací, reprezentovanou vázaným cestovním ruchem. Podíl individuální rekreace měl být podle rajonizace menší, ale očekával se růst podílu individuální rekreace v soukromých rekreačních zařízeních. Až později se ukázalo, že podniková a výběrová rekreace nebyla na zkoumaném území nikdy významně rozšířena a počty lůžek v jejích zařízeních se na území celého okresu Domažlice i na území okresu Tachov pohybovaly v rozmezí pouhých 500–1000 lůžek. To byla hodnota silně pod průměrem ostatních horských a podhorských okresů Česka (Wokoun, Vystoupil 1987, s. 131). Jako zdrojová oblast cestovního ruchu byla rajonizací určena plzeňská a částečně karlovarsko-chebská aglomerace. Jednoznačně vždy převažovala návštěvnost z prvně jmenované. S možností návštěvnosti ze sousedního Bavorska rajonizace ze zřejmých důvodů nepočítala.

V rámci rajonizace byla provedena i kategorizace sídel městského typu. Jen jedno ze sídel celé zkoumané oblasti, město Domažlice, bylo zařazeno do kategorie I, tj. do skupiny měst se širokým uplatněním, nadprůměrnou atraktivitou (kulturní památky) a vybaveností (ubytovací kapacity). Do kategorie II se dostalo město Tachov, jakožto město s průměrným

potenciálem. Do poslední kategorie číslo III byla zahrnuta zbylá města špatně uplatnitelná v cestovním ruchu: Horšovský Týn, Kdyně a Planá¹. Především v případě Horšovského Týna je zařazení do této „podřadné“ kategorie z dnešního pohledu více než překvapivé. Historické jádro tohoto města s řadou gotických a renesančních domů bylo v roce 1982 (tedy pouhý rok po přijetí aktualizované verze Rajonizace cestovního ruchu) prohlášeno městskou památkovou rezervací a areál zámku byl v roce 1995 prohlášen národní kulturní památkou. U měst Bor, Kdyně a Planá se od dob vzniku rajonizace mnohé změnilo. U těchto měst byl postupem doby objeven nový potenciál, zlepšila se vybavenost a celkově vzrostla jejich využitelnost pro cestovní ruch. Například ve městě Bor byl částečně zrekonstruován zámek, v jeho věži je nyní rozhledna, a v budoucnu proběhnou další rozsáhlé úpravy (blíže tabulka 10, kapitola 9.3.2).

Rajonizace cestovního ruchu ČSR (Dohnal a kol. 1985) je důkazem celkově špatného postavení zkoumaného území mezi ostatními oblastmi ČSR v období před rokem 1989. Potenciál Českého lesa byl v mnoha směrech nedoceněn, rozvoji bránila nepříznivá makropoloha, perspektivy do budoucna byly omezené a s oblastí se v cestovním ruchu příliš nepočítalo.

8.2. Postavení Českého lesa v rámci současného cestovního ruchu Česka

Se změnou politické situace v roce 1989 se regionu Českého lesa otevřely nové možnosti. Nejhmatalejší změnou bylo znovuotevření česko-bavorské hranice. Mnohým českým občanům se poprvé naskytla příležitost nahlédnout na Západ, naopak vysídlení obyvatelé Českého lesa měli po dlouhé době možnost navštívit původní domovinu. Turistům zpřístupnění pohraničního pásma přineslo vznik nových značených tras a otevření nových turistických přechodů. V roce 1998 mohl OKČT Domažlice znovu uspořádat s povolením Ministerstva obrany výstup na Čerchov, kde byla od roku 1950 v nuceném nájmu armáda. Kurzova věž byla veřejnosti definitivně předána až v roce 2000 (www.kct.domazlice.info).

Ruku v ruce s počátečním nadšením z nové svobody pohybu, si obyvatelé příhraničí uvědomovali také ekonomické výhody nového geopolitického uspořádání a oboustranně podnikali výlety za nákupy a službami, spojené s prohlídkou měst a celkovým poznáváním

---

¹ Planá podle Rajonizace cestovního ruchu ČSR (Dohnal a kol. 1985) spadá do oblasti cestovního ruchu Stříbrsko

života za hranicí. Ti odvážnější využili příležitosti pracovat na opačné straně hranice. Do konce 90. let poněkud opadlo počáteční nadšení a proudy turistů na obou stranách hranice polevily. Pokles zaznamenaly různé česko-bavorské kulturní a sportovní výměny, které se v polovině 90. let těšily značné oblibě.

Ke změnám po roce 1989 došlo i na území Českého lesa, které těsně nepřiléhá ke státní hranici. Úpadek postihl kdysi vyhledávané rekreační oblasti, zejména chatové osady a kempy u vody. Kempy sice zaznamenaly v devadesátých letech jistý zájem ze strany zahraničních turistů, především z Německa a Holandska, ale ten poměrně rychle opadl a mnoho kdysi oblíbených kempů nyní zeje prázdnotou. Až neuvěřitelně tak působí pohlednice ze 70. a 80. let, na nichž jsou vyobrazeny kempy a okolí vodních ploch v obležení rekreantů.

Nelze říci, že by se zájem turistů v rámci Českého lesa pouze přesunul směrem k jeho jiným lokalitám, například do neobjevené oblasti při státní hranici, jak by se dalo očekávat. Výklad daného jevu musíme spíše spatřovat v otevření zahraničí pro českého turistu a tedy v dočasném poklesu zájmu o domácí destinace obecně. Navíc rostoucí životní úroveň české společnosti zapříčinila růst nároků na pohodlí a kvalitu služeb cestovního ruchu, což se zřejmě také promítlo do nižší návštěvnosti dříve oblíbených lokalit. Dovolena v kempu již neodpovídá představám příjemně strávené dovolené, a to i přesto, že většina kempů prošla rekonstrukcí a poskytuje o mnoho kvalitnější služby než dříve. Změnila se i pozice vázaného cestovního ruchu. Různá podniková rekreační střediska a zotavovny odborů na lukrativních lokalitách přešly do soukromých rukou a stala se z nich běžná zařízení jak hromadného, tak individuálního cestovního ruchu.

Ačkoli změny, které se odehrály po roce 1989 uvnitř zkoumaného území, byly poměrně významné, na celkovém postavení Českého lesa v rámci cestovního ruchu Česka se oproti dobám plánovaného hospodářství příliš nezměnilo. Perspektivy oblasti pro využití v cestovním ruchu se teoreticky sice významně vylepšily, ale prakticky k žádné výrazné změně nedošlo. Potenciál zkoumaného území tak jakoby navzdory všem politickým událostem zůstal nezměněn. To je také důvod, proč nemá Český les jako takový do dnešní doby žádné specifické vyčlenění ani mezi regiony, ani mezi oblastmi cestovního ruchu Česka. **Turistické regiony** (příloha 5) byly vymezeny v letech 1998–1999 na základě jednání v regionech. Turistických regionů bylo vymezeno celkem 15. Území Českého lesa je

z hlediska tohoto členění České centrály cestovního ruchu¹ (ČCCR) rozděleno na dvě poloviny.

Český les ležící na území okresu Domažlice byl přiřazen do turistického regionu Šumava, Český les ležící v okrese Tachov byl společně se zbytkem tachovského okresu poněkud nepochopitelně přiřazen do turistického regionu Západočeské lázně. Přitom jedinými lázněmi okresu Tachov jsou Konstantinovy lázně (ORP Stříbro), ty se však nacházejí mimo území Českého lesa. Minerální prameny ve zkoumaném území (např. v Tachově a Stráži) jsou málo vydatné a pro lázeňství využívány nejsou (Kolářová, Myslíl 1979). Tradiční pohled na lázeňství Českého lesa rozbíjí jen nedávno vzniklé pivní lázně v Chodové Plané. Z dnešního pohledu by bylo více logické oddělit celý okres Tachov od Karlovarského kraje a přiřadit ho spíše do turistického regionu Šumava anebo okres Tachov rozdělit na dvě části podle hranice působnosti ORP Tachov a ORP Stříbro. Obce spadající pod ORP Tachov by byly přiřazeny do turistického regionu Šumava a zbytek obcí okresu Tachov spadající pod působnost ORP Stříbro do turistického regionu Plzeňsko. Navzdory tomu, že ČCCR jasně vymezila turistické regiony, v praxi se ani sama ČCCR podle tohoto dělení příliš neřídí a území Tachovska například ve svých regionálních info-bulletinech a dalších materiálech v naprosté většině případů řadí do turistického regionu Plzeňsko. Hranice turistických regionů nakonec tedy nejsou vymezeny příliš striktně a lokality umístěné na hranicích turistických regionů se mohou rozhodnout, jaké produkty v jakých regionech chtějí podporovat (Vaško 2002).

V případě **oblastí cestovního ruchu** je Český les rozdělen mezi oblast Tachovsko – Stříbrsko a oblast Chodsko (příloha 6). Toto členění je víceméně logické a naznačuje spádovost jednotlivých oblastí k danému nástupnímu centru cestovního ruchu (Mariot 1983). Optimálním řešením by bylo vymezit Český les jako samostatnou oblast cestovního ruchu, která by se vnitřně mohla dále dělit na podoblast Český les – sever (Tachovsko) a Český les – jih (Domažlicko/Chodsko), popřípadě by bylo možné vymezit pouze jednu podoblast Chodsko. O možnosti vytvoření samostatné oblasti se uvažuje, někteří představitelé zkoumaného území se nebrání ani úvahám o vytvoření samostatného regionu. To ale není příliš reálné z důvodu, že Český les plně neodpovídá podmínkám pro vytvoření samostatného regionu. Není splněna podmínka existence produktů ani nabídky. Služby cestovního ruchu také nejsou dostatečně rozvinuty na to, aby se Český les v zahraničí mohl prezentovat jako samostatný region. Pro zahraniční prezentaci je výhodnější spojení sil se sousedním regionem Šumava. Naproti tomu vytvoření samostatné oblasti cestovního ruchu by pro Český les bylo

---

¹ od roku 2003 se ČCCR oficiálně nazývá Česká centrála cestovního ruchu – CzechTourism

prospěšné, neboť by umožnilo lepší zakotvení Českého lesa na trhu domácího cestovního ruchu. Program rozvoje cestovního ruchu Plzeňského kraje (2004) počítá s Chodskem a Českým lesem jako s oblastmi nezávislými na šumavské oblasti a nazývá je turistickým subregionem Český les – Chodsko. „*Vymezení tohoto marketingového subregionu má pomoci rozvoji doposud neprávem opomíjené oblasti kraje*“ (s. 14). V turistických přehledech zatím Český les figuruje především ve spojení se Šumavou jako oblast Šumava a Český les. Nicméně Český les v těchto přehledech zdaleka obsahově nezabírá polovinu podávaných informací. Vytvoření samostatné turistické oblasti by tedy pro Český les mohlo znamenat vystoupení ze stínu známější Šumavy.

Podíváme-li se na Český les z pohledu současného turisticko-rekreačního zatížení, vyjádřeného počtem turistických a rekreačních lůžek na km², zjistíme, že Český les patří v rámci celého Česka k velmi málo zatíženým územím. Turisticko-rekreační funkce je také nevýznamná, jak dokládá ukazatel poměru počtu turistických lůžek ku počtu trvale bydlícího obyvatelstva (Vystoupil 2006, s. 98–101). Turistická a rekreační atraktivita zkoumaného území je tedy v rámci Česka nízká, nadprůměrně si vedou jen vybrané obce na Domažlicku (Babylon, Pec). Malá zatíženost území je zapříčiněna relativní odlehlostí velkých center osídlení, absencí atraktivit regionálního a nadregionálního významu, ale i nižším zastoupením vodních ploch vhodných k rekreaci. Od těchto skutečností se dále odvíjí počty turistů v jednotlivých částech zkoumaného území a jejich převládající typy. Zatímco v těsné blízkosti hranic se pohybuje minimální počet turistů, směrem do vnitrozemí počet návštěvníků roste. Pobyt v příhraničních prostorách oceňují zejména návštěvníci, kteří jsou spíše dobrodružnější povahy a libují si v odlehlosti a izolovanosti území. Jedná se v podstatě o typ turisty alocentrika, který nemá prakticky žádné požadavky na ubytování a stravování, čemuž odpovídá i jeho přínos místní ekonomice. Naopak více ve vnitrozemí se pohybují návštěvníci, kteří svými nároky přispívají k postupné komercializaci oblasti, pozvolné standardizaci zařízení i vyšším příjmům z cestovního ruchu.

O postavení Českého lesa v rámci turistického ruchu Česka vypovídají do jisté míry i další, zdánlivě banální skutečnosti. Jednou z nich je například absence relevantních hesel o Českém lese v internetových vyhledávačích. Důvodem je, že neexistuje ucelená prezentace oblasti a informace jsou roztrženy do několika málo oficiálních a neoficiálních webových stránek. K dokreslení celé situace můžeme použít i příkladu pokrytí území turistickými známkami. Turistické známky jsou dřevěné plakety, které jsou suvenýrem a zároveň potvrzením o zdolání určitého turistického cíle (hrad, zámek, jeskyně aj.). Známky jsou jakýmsi průvodcem po atraktivitách Česka a hraje se s nimi sběratelská hra. Ačkoli je snahou

známkami rovnoměrně pokrýt celé území Česka, najdeme v Českém lese pouze 17 známkových míst (tab. 8). Jedno turistické známkové místo zde pokrývá v průměru 98 km², přičemž u Plzeňského kraje je to 72 km² a v celé ČR pouze 56 km². Příčinou této situace není ani tak nedostatek vhodných cílů, ale spíše způsob, jakým jsou nová známková místa vytipována. Místa mimo tradiční turistické oblasti Česka jsou na seznam zařazována jen pomalu, a nemohou těžit z úspěšnosti celého systému motivujícího k návštěvě nejrůznějších atraktivit Česka. V rámci samotného sledovaného území je rozmístění známkových míst značně nevyrovnané. Na území ORP Tachov se nachází čtyři známková místa a v ORP Horšovský Týn pouze jediné (www.turisticke-znamky.cz).

Tab. 8: Turistická známková místa

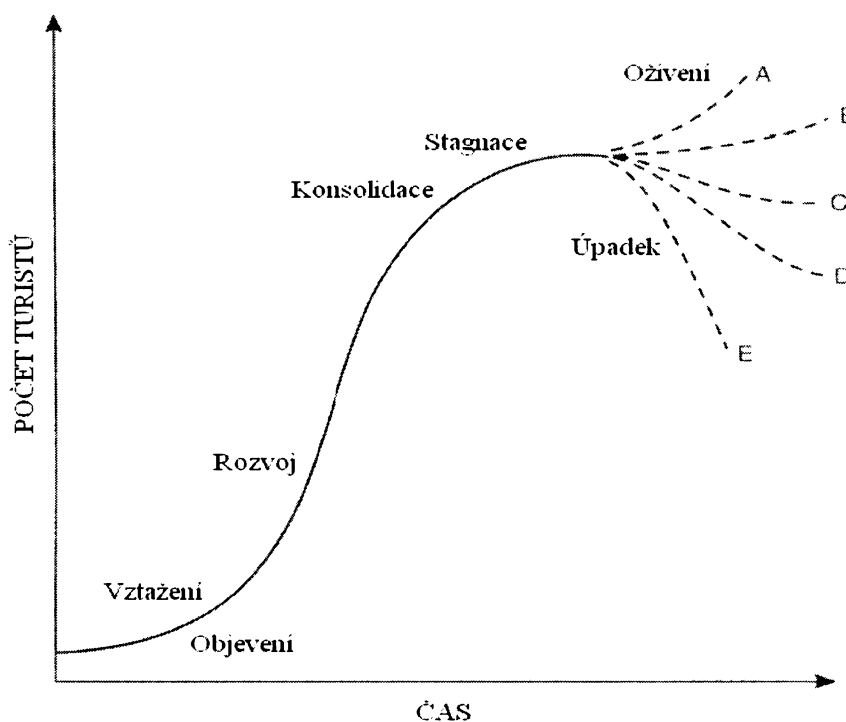
okres	název místa	kategorie
Tachov	Bor	zámky
	Planá	rozhledny
	Přimda	hrady
	Tachov	historická města
Domažlice	Čerchov – Kurzova věž	rozhledny
	Česká studánka – Čerchov	Český les
	Domažlice	historická města
	Domažlice	hrady
	Horšovský Týn	zámky
	Kdyně	historická města
	Klenčí pod Čerchovem	historická města
	Koráb	rozhledny
	Pivoň – Augustiniánský klášter	církevní památky
	Poběžovice	zámky
	Rýzmbek	hrady
	Újezd – Hrádek a Kozinův statek	památníky
	Výhledy – Baarův pomník	památníky

Zdroj: www.turisticke-znamky.cz

Český les za ostatními destinacemi cestovního ruchu zaostává i s nabídkou turistických produktů. Do Katalogu turistických produktů 2006 sestaveném agenturou CzechTourism (Obchodní dům turistických produktů 2007) se z celého území Českého lesa probojovaly jen tři produkty: výlet z Plzně na zámek do Horšovského Týna a dva produkty zaměřené na poznávání kulturních památek a historie Plzeňska. Součástí obou posledně jmenovaných produktů je mimo jiné návštěva borského zámku, hradu Přimda, města Tachov (včetně muzea) a chodovoplánského pivovaru. Dané atraktivity jsou prezentovány odděleně od Českého lesa a je zde patrný prvek jejich závislosti na organizaci návštěvy zvenčí, tedy z Plzně.

K vyjádření pozice Českého lesa mezi destinacemi cestovního ruchu Česka můžeme použít také Butlerova konceptu životního cyklu destinace (obr. 7), jež vychází z teorie výrobních cyklů (Blažek, Uhlíř 2001). Český les se jako celek, na rozdíl od vyspělejších destinací Česka (Šumava apod.), v současnosti nachází teprve na začátku tohoto cyklu, ve fázi objevení. V rámci Českého lesa samozřejmě existují lokality (např. Chodsko), které mají počáteční fázi za sebou a nacházejí se v pokročilé fázi vztažení. Fáze vztažení se od fáze objevení odlišuje tím, že je již definován základní trh cestovního ruchu, služby jsou poprvé poskytovány výhradně pro potřeby turisty a rozvíjí se propagace dané destinace. Zároveň roste tlak na místní správu na poskytování a zlepšování dopravní a jiné infrastruktury využitelné v cestovním ruchu. Pro přesnější určení fáze cyklu jednotlivých lokalit Českého lesa by bylo nutné provést detailnější výzkumy. Pokusíme-li se o odhad vývoje destinace Českého lesa v nejbližších letech, pak můžeme vzhledem k širším společenským trendům předpokládat pozvolný přechod směrem k dalším fázím cyklu, a to v závislosti na rozvoji destinačního managementu a rychlosti jeho reakce na zvýšený zájem o danou oblast.

Obr. 7: Životní cyklus destinace

Zdroj: Butler 2006, upraveno

Jak vyplývá z kapitoly popisující historický vývoj cestovního ruchu na zkoumaném území do roku 1989, ne vždy docházelo v jednotlivých částech Českého lesa k postupnému vývoji směrem k pokročilejším fázím životního cyklu. Vývoj byl mnohem složitější

a zajímavě je ilustrován zejména na příkladu příhraničních oblastí, kde došlo k náhlému přerušení celého cyklu. Český les v tomto případě může sloužit jako důkaz závislosti rozvoje cestovního ruchu na řadě externích faktorů, jedním z nichž je také politická situace daného státu.

8.3. SWOT analýza současné situace cestovního ruchu na území Českého lesa

Dříve než přistoupíme k otázce budoucnosti cestovního ruchu na území Českého lesa, měly bychom stručně zhodnotit současné postavení zkoumaného území a jeho startovní pozici pro další rozvoj cestovního ruchu. Vhodným nástrojem pro toto zhodnocení je SWOT analýza, která pomáhá identifikovat silné a slabé stránky postavení oblasti na trhu cestovního ruchu. Součástí SWOT analýzy je i vytipování příležitostí a možných úskalí budoucího rozvoje. Situační analýza bývá východiskem pro stanovení budoucích cílů, a je proto klasickou součástí strategického marketingu v cestovním ruchu.

Současná situace na poli cestovního ruchu je výsledkem působení mnoha faktorů. Některé z nich, jako například geografická poloha, dopravní infrastruktura, materiálně-technická základna, socioekonomická struktura a další, byly již popsány v předchozích kapitolách. Ostatní faktory sice budou vysvětleny později, nicméně by byla chyba, aby v následující SWOT analýze současné situace chyběly. Jedná se především o problematiku organizační struktury, plánování, managementu a marketingu cestovního ruchu na daném území. Pro sestavení SWOT analýzy bylo využito poznatků zjištěných z dotazníkového šetření (REVIS 2006), z Programu rozvoje cestovního ruchu v Plzeňském kraji (2004) a z vlastního šetření.

Silné stránky

- výhodná geografická poloha na mezinárodních dopravních tazích a dobré napojení oblasti vzhledem k největším centrům osídlení
- vysoká kvalita životního prostředí
- hustá síť místních a účelových komunikací využitelných v cestovním ruchu
- dosud neobjevená oblast
- specifické památky z období před druhou světovou válkou a z období komunismu

- židovské památky
- genius loci Českého lesa
- folklórní oblast Chodsko
- nově vyhlášená CHKO
- stále se zlepšující síť turistických tras pro pěší, cyklisty i lyžaře
- významný rozvoj sportovních areálů jako doplňkové infrastruktury cestovního ruchu
- dobré předpoklady pro rozvoj přeshraniční spolupráce v cestovním ruchu
- vysoký podíl opakovaných návštěv turistů a spokojenost turistů s ubytovacími a stravovacími zařízeními

Slabé stránky

- nevýhodná poloha na rozhraní turistických regionů a euroregionů
- slabá vnitřní dopravní prostupnost oblasti a nízká kvalita dopravní infrastruktury
- špatná vzdělanostní struktura a méně kvalitní lidské zdroje: nedostatek kvalifikovaných pracovníků cestovního ruchu, nízká znalost cizích jazyků
- nedostatečná, nekvalitní či nerovnoměrně rozložená infrastruktura cestovního ruchu
- málo rozvinuté služby cestovního ruchu
- roztržitost studií, programů a aktivit v oblasti cestovního ruchu
- chybí strategický dokument řešící komplexně celé území Českého lesa, celkově nejasná představa o rozvoji cestovního ruchu
- nerozvinutý destinační management a marketing cestovního ruchu: nedostatečná nabídka produktů, nedostatečná propagace, absence sjednocující „obchodní značky“
- nedostatečná organizovanost a slabá spolupráce mezi veřejnými a soukromými subjekty v cestovním ruchu
- absence statistik cestovního ruchu
- slabé povědomí o Českém lese z hlediska příjezdového i domácího cestovního ruchu
- přetrvávající vnímání Českého lesa jako periferní a neatraktivní oblasti v pohraničí
- nedostatek nadregionálně významných kulturních a přírodních památek

Příležitosti

- rostoucí počet rodáků a obyvatel spjatých s daným územím
- zvyšující se propustnost hranice
- prohloubení přeshraniční spolupráce

- navázání spolupráce s regionem Šumava a lázeňským trojúhelníkem, přilákání části jejich klientely do Českého lesa
- možnost využití prostředků Strukturálních fondů EU na rozvoj cestovního ruchu
- podpora programů certifikace ubytovacích, stravovacích a dalších zařízení v cestovním ruchu
- zvýšená poptávka po nových a moderních produktech cestovního ruchu (venkovská turistika, ekoturistika, incentivní cestovní ruch)
- využití výhod plynoucích z rozvoje nových informačních technologií
- turistická nabídka orientovaná na vybraný segment trhu (mládež, sportovci apod.)
- využití potenciálu oblasti pro celoroční cestovní ruch
- zlepšení stavu historických objektů

Hrozby

- zhoršující se věková struktura obyvatel, hrozba odchodu kvalifikované pracovní síly mimo region
- nejednotné vystupování oblasti Českého lesa na poli cestovního ruchu
- podcenění významu spolupráce a společného postupu státních orgánů, orgánů samosprávy a soukromého sektoru
- přetrvávající předsudky ve vztahu k německému sousedovi a méně aktivní přístup ke společné spolupráci na poli cestovního ruchu
- nepřizpůsobení se poptávce a celkové situaci na trhu
- zanedbání přípravy odborníků v oblasti cestovního ruchu
- nedostatek odhodlání pro dokončení započatých projektů
- opomenutí podmínky zachování přírodního prostředí jako prvotní atraktivity daného území v cestovním ruchu
- růst politického a ekonomického tlaku na ochránce životního prostředí
- výstavba nových turistických zařízení v nesouladu s krajinou

9. Budoucnost cestovního ruchu v Českém lese

Podíváme-li se na oblast Českého lesa z perspektivy Plzeňského kraje, pak musíme konstatovat, že se nepochybně jedná o oblast se značným potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu, který ale zatím zůstává nevyužit. Pokud má někdy dojít k využití daného potenciálu, pak je nezbytné položit si klíčovou otázku: *Je opravdu v zájmu Českého lesa budovat podmínky pro rozvoj cestovního ruchu?* Tato otázka je na místě proto, že v současnosti není jisté, zda pozitiva rozvoje cestovního ruchu na území skutečně předčí negativa a pokud ano, do jaké míry to bude. Těžko lze bránit potenciálním návštěvníkům v jejich zájmu o danou oblast. Navíc i ti, kteří dané území obývají, mají nárok na rozvoj svého území. Pokud bude oblast ponechána samovolnému vývoji cestovního ruchu, pak hrozí, že jeho negativní důsledky opravdu předčí ty pozitivní. Z jistého pohledu je tedy skutečně vhodnější aktivity cestovního ruchu alespoň korigovat, když už ne přímo rozvíjet. Pro rozvoj cestovního ruchu zatím hovoří i dílčí výsledky dotazníkového šetření rezidentů (REVIS 2006). V něm pouhá třetina rezidentů projevila spokojenost s počty turistů na území obce jejich působnosti, zbylí respondenti by návštěvníků uvítali více. To znamená, že horní hranice využití oblasti ještě nebylo zdaleka dosaženo a lze využít rezerv, jež oblast skýtá.

Rozhodneme-li se pro rozvoj cestovního ruchu, musíme si stanovit horní mez, kam až můžeme při daném rozvoji zajít, tj. jak moc necháme turistický ruch ovlivnit krajinu a do jaké míry oblast otevřeme zájmu turistů. Mnozí se totiž právem obávají, že oblast by zvýšeným zájmem turistů mohla pozbyt veškeré kouzlo spočívající v její opuštěnosti a klidu. V případě, že se místní představitelé rozhodnou pro konkrétní projekty na rozvoj cestovního ruchu, pak by významnější z nich měly být konzultovány s občany. Jen tak lze zajistit, že konkrétní projekt bude v souladu s názorem většiny obyvatel daného území. Nutno ovšem dodat, že ani názor většiny nemusí vždy ospravedlnit rozvoj cestovního ruchu. Nemusí totiž reflektovat jiné faktory, jako jsou například zájmy ochrany životního prostředí.

9.1. Využitelnost území pro cestovní ruch

V případě, že se představitelé oblasti přímo rozhodnou pro aktivní rozvoj cestovního ruchu, pak je čas zamyslet se nad tím, které druhy a formy cestovního ruchu budou podpořeny. Tato kapitola představí ty aktivity cestovního ruchu, pro jejichž rozvoj má

zkoumané území největší potenciál. Můžeme je zhruba rozdělit do dvou základních skupin. V první skupině jsou aktivity, pro něž jsou dobré předpoklady prakticky na celém zkoumaném území a jejichž rozvoj je žádoucí. Jedná se především o vybrané sportovně-rekreační formy cestovního ruchu a venkovský cestovní ruch. Jím by měla být věnována největší pozornost, protože jejich rozvoj povede ke zviditelnění Českého lesa jako celku. V druhé skupině jsou aktivity, které nelze provozovat na celém zájmovém území, a proto je v kontextu zkoumaného území můžeme chápat spíše jako doplňkové. Nicméně i rozvoj doplňkových aktivit může být pro oblast přínosem, protože posílí postavení některých obcí v cestovním ruchu a usnadní rozvoj dalších aktivit.

Některé aktivity se na zkoumaném území prosazují již mnoho let, ale jen minimum z nich sleduje jasnou marketingovou strategii a snaží se přijít s komplexnější nabídkou pro návštěvníky. Pro rozvoj jiných aktivit má oblast dobrý potenciál a až v budoucnu se ukáže, jak byl využit. Z charakteru území vyplývá, že velká část aktivit vychází z přírodního potenciálu oblasti. Cílem by však mělo být zapojení všech složek potenciálu území do rozvoje cestovního ruchu. To je velkou výzvou pro destinační management, protože například kulturně-spoločenský potenciál je na zkoumaném území mnohem více koncentrován než potenciál přírodní. Lze ho však využít jako odrazového můstku k využití potenciálu přírodního. Některé kulturní památky či společenské události mají totiž velkou návštěvnost, nicméně zájem návštěvníků se omezuje čistě na ně a další potenciál zůstává nevyužit. Přesně namířený marketing cestovního ruchu má nástroje k nasměrování pozornosti návštěvníků mimo obvyklé atrakce a podněcení zájmu turistů o jiné. To, že se přírodní a kulturně-spoločenský potenciál plně nepřekrývá, se dá řešit rozvojem vybraných forem cestovního ruchu. Například venkovský cestovní ruch dokáže vhodně propojit pobyt na venkově s poznáváním jak přírodních, tak kulturně-historických zajímavostí a to za pomoci různých rekreačních aktivit – pěší turistika, cykloturistika, hippoturistika, chataření, chalupaření apod. (Pásková, Zelenka 2002, Francová 2003).

9.1.1. Sportovně-rekreační formy cestovního ruchu

Pěší turistika

Pěší turistika je jednou z forem cestovního ruchu, pro kterou má zkoumaná oblast dobré podmínky. Terén je povětšinou nenáročný a území nabízí dostatek přírodních a kulturně-historických zajímavostí k návštěvě. Území je pokryto sítí dobře průchodných

turistických tras pro pěší (obr. 8). Nejlepší je situace na Chodsku, kde je síť tras dostatečně zahuštěná a trasy přitom vhodně spojují všechny atraktivity daného území. Naopak v severní části zkoumaného území se setkáváme s nižším výskytem tras a také narážíme na problém jejich menší atraktivnosti. Zajímavá místa, která tyto trasy propojují jsou málo propagována a návštěvník se o nich pouhým průchodem po trase nic nedozví. Trasy v příhraničí jsou mimoto vedeny dlouhými monotónními úseky lesa a návštěvníkovi se může dost dobře stát, že se bude po několika kilometrech nudit. Někde se nepříznivou situací podařilo vylepšit vytyčením nových naučných stezek, např. v okolí Lesné, ale stav původně vytyčených turistických tras zůstal nezměněn. Tyto trasy by rozhodně potřebovaly celkově zatraktivnit a oživit. Vhodné by bylo podél tras umístit více informačních panelů a méně záživné úseky oživit různými interaktivními hrami, kde si návštěvník může ozkoušet svou kondici, pozorovací schopnosti, znalosti regionální historie, přírody apod. Trasy jsou sice vytyčovány a udržovány Klubem českých turistů, ale při vylepšování jednotlivých tras by se již mohly angažovat samotné obce v případné spolupráci s Lesy ČR.

Speciální trasou, která protíná zájmové území, je mezinárodní Svatojakubská cesta ze Zbraslavi do Santiaga de Compostella. Ta zkoumaným územím prochází od Sedmihoří po hraniční přechod Železná (tzv. severní trasa I 24). Z větší části je napojena na stávající turistické trasy. Svatojakubská cesta byla slavnostně otevřena teprve v roce 2003 a její existence zatím není v dostatečném povědomí veřejnosti. O jejím poslání informují nově instalované tabule v Hostouni, Bělé nad Radbuzou a Železné. V současnosti se připravuje ještě jižní odnož Svatojakubské cesty. Ta protne zájmové území mezi Kdyní a Všeruby (Čechura 2006, www.webpark.cz/kctplzen).

Nevýhodou některých turistických tras je, že protínají zvláště chráněná území nebo jsou vedeny podél jejich okrajů. Proto je nutné průběžně provádět monitoring zatížení přírody na těchto úsecích. V případě ohrožení přírody může být návštěvnost regulována nebo v krajním případě část trasy odkloněna. Vytíženost turistických tras Českého lesa zatím ale není natolik velká, aby muselo být přistoupeno k podobným opatřením.

Cykloturistika

Stejně jako v ostatních částech Česka se i ve zkoumaném území těší cykloturistika nebývalému zájmu. Na jednu stranu se jedná o módní záležitost posledních let, na druhou stranu má zkoumaná oblast pro tuto formu cestovního ruchu opravdu dobré podmínky. V některých částech Českého lesa pak dokonce výrazně lepší než pro pěší turistiku. Počet

značených cyklistických tras neustále narůstá a trasy postupně nacházejí své místo v cykloatlasech a cyklomapách. Zatímco v roce 1991 se například na území Domažlicka nacházela jediná značená cyklotrasa mezi Babylonem a Hadrovcem (Chodsko – Soubor turistických map 1 : 50 000), disponuje dnes většina obcí Českého lesa alespoň jednou cyklotrasou (obr. 9). Rozvoj cykloturistiky v Českém lese vidí jako prioritu také Program rozvoje cestovního ruchu v Plzeňském kraji (2004).

Cyklistické trasy jsou vedeny po velmi málo frekventovaných komunikacích, v příhraničí pak často po bývalých signálkách, jež jsou uzavřeny motoristům a nedochází tak ke střetům mezi cyklisty a motoristy. Některé signálky jsou ovšem v dezolátním stavu a jejich stav se od odchodu pohraniční stráže, která se do roku 1989 věnovala jejich údržbě, neustále zhoršuje. Při pohybu po těchto komunikacích proto musí být dbáno zvýšené opatrnosti.

Cyklotrasy na sledovaném území jsou odstupňovány dle své významnosti. Nejvýznamnější trasou je mezinárodní cykloturistická trasa č. 3 z Prahy do Regensburgu, která byla otevřena v červnu 2005 a vede přes Kdyni na hraniční přechod Všeruby. Další mezinárodní trasou je trasa č. 37, tzv. cyklotrasa přátelství, která přes území Českého lesa spojuje města Stříbro a Neustadt a.d. Waldnaab a je součástí dálkové trasy Praha – Štrasburk – Paříž. Jiná cyklotrasa přátelství vede z Horšovského Týna do Nabburgu (č. 2141). Speciální trasou je cyklistická naučná stezka v okolí Branky, doplněná informačními tabulemi a odpočívadly.

Pro samotný Český les má největší význam páteční cyklotrasa č. 36, která dané území propojuje ze severu na jih. Někdy se proto nazývá Magistrála Český les, pravděpodobně po vzoru sousední Šumavské magistrály, na kterou navazuje v Domažlicích. Na cyklotrasu č. 36 by se v budoucnu měla zaměřit největší pozornost. Trasa nejen propojuje dvě největší města oblasti Tachov a Domažlice, ale zavádí návštěvníka i do přírodně a kulturně-historicky atraktivních oblastí. To vše aniž by kolidovala s ekologicky nejcitlivějšími lokalitami. Potenciál této trasy je tedy vhodné dále rozvíjet. Celá trasa by se mohla stát symbolickou komunikací Českého lesa a měla by návštěvníkovi umožnit seznámení s oblastí v širším měřítku. Návštěvníkovi by dobře posloužily informační panely či specializovaná brožura, které by mu nabídly možnost odbočit k dalším zajímavostem. Rozvoji trasy by pak měla odpovídat i doprovodná infrastruktura v podobě odpočívadel, parkovišť, občerstvení apod. Ostatně právě nedostatečná doprovodná infrastruktura je celkově problémem všech cyklotras v Českém lese. Na území Českého lesa například nefunguje žádná specializovaná půjčovna kol. Zapůjčení kol nabízí svým hostům pouze vybraná ubytovací zařízení.

Další nevýhodou současných cyklotras je skutečnost, že někde byly vyznačeny až přespříliš hustě, bez většího zamyšlení nad tím, zda propojují dost atraktivit. Tyto trasy tak spíše slouží bezcílné vyjížděči než záměru provést návštěvníka po nějakých zajímavostech. Některé oblasti by naopak potřebovaly trasami ještě pokrýt tak, aby vždy bylo možné udělat okružní výlet z jednoho bodu s návratem do téhož bodu, aniž by muselo být užito neznačených komunikací. Některé partie Českého lesa kladou menší omezení rozvoji masové cykloturistiky z důvodu náročnosti terénu, jež vyžaduje vyšší fyzickou zdatnost cyklisty. Při přípravě informačních materiálů je vhodné na to návštěvníka upozornit a nabídnout alternativní trasy.

Zatím jen jediné zařízení na zkoumaném území, Camp Karolína v obci Brod nad Tichou, využívá chráněnou známku Cyklisté vítání. Tato certifikace je pro cyklistu zárukou, že dané místo poskytuje cyklistům služby dle předem určených kritérií. Cyklista si v takovém místě například může kolo omýt, provést základní opravu, kolo bezpečně uschovat, dále si může vyprat a usušit oblečení a cyklistickou výstroj, má možnost postavit stan na travnaté ploše speciálně oddělené pro cyklisty a jiné nemotorizované hosty apod. Mezi certifikovaná zařízení se mohou zařadit vedle ubytovacích zařízení také stravovací zařízení a turistické cíle (hrady, zámky, muzea...). Certifikační kritéria pak odpovídají charakteru jednotlivých typů zařízení. Značka Cyklisté vítání přináší řadu výhod. Provozovatelům dává šanci odlišit své zařízení od ostatních a napomáhá propagaci nejen služeb provozovatele, ale i širší propagaci daného regionu (www.cyklistevitani.cz).

Zimní sporty

Sněhové podmínky v Českém lese nejsou sice tak příznivé jako na Šumavě, avšak ve vybraných lokalitách jsou zcela dostačující k provozování běžeckého a sjezdového lyžování. Tyto zimní sporty představují žádanou alternativu k letní cykloturistice a přispívají tak k rovnoměrnějšímu využití potenciálu Českého lesa během roku.

Běžecké lyžování a lyžařská turistika

Nejpříznivější podmínky pro běžecké lyžování najdeme ve dvou lokalitách. Jedná se o běžecký areál u Capartic, resp. v okolí Čerchova a běžecký areál na Zlatém potoce, resp. v německém Silberhütte (obr. 8). Oba areály se nacházejí ve vrcholových partiích Českého lesa v nadmořské výšce nad 700 m a nabízejí řadu okruhů různé délky a náročnosti. Mimo

tyto areály je běžecké lyžování také možné, ale stopy zde nejsou strojově protahované a lyžaři si musí cestu razit sám. Výjimkou je rolbou udržovaný menší okruh v okolí Přimdy.

V posledních letech se poněkud změnil postoj místních správ k běžeckému lyžování. Obce právě v běžeckém lyžování spatřují nevyužitý potenciál a snaží se více podílet na jeho rozvoji. Město Domažlice například navrhlo ve spolupráci s městy Furth im Wald a Waldmünchen projekt Zimní sportování na Čerchově a jeho okolí, který má být hotový do konce roku 2007, a který má ještě zatraktivnit místní běžecký areál. Projekt bude podpořen z OP Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (Zásobník projektů Plzeňského kraje 2007).

Areál na Zlatém Potoce také doznal několika změn k lepšímu. Nejvýznamnější je zavedení strojové úpravy běžeckých stop na českém území ve spolupráci s navazujícím areálem na Silberhütte, který má odpovídající technické zázemí. Překážkou průtahu stop byly dlouho předpisy upravující průjezd motorových vozidel přes pěší hraniční přechody, v tomto případě přes přechod Křížový kámen. Nicméně v roce 2006 byla pro potřebu úpravy běžeckých tras v okolí Zlatého Potoka udělena výjimka. Dalším počinem je rekonstrukce chaty Skiklubu Zlatý Potok. Chata slouží nejen lyžařům, ale v létě i pěším a cykloturistům. Nicméně nejlepší zázemí poskytuje i nadále chata na Silberhütte, odkud startují každoroční česko-bavorské lidové běhy na lyžích a kde se koná řada oficiálních sportovních klání v biatlonu a běžeckém lyžování.

Běžecké areály Českého lesa zatím mají významnou konkurenci ve větších a lépe vybavených šumavských zimních centrech. Pro areál na Zlatém Potoce je konkurencí i běžecký areál u Mariánských Lázních, který nabízí více než 40 km upravených tras vedoucích do centra Slavkovského lesa. Mariánskolázeňský areál je zatím lépe udržován a propagován, dopravně je snáze dostupný než příhraniční oblast. Aby se běžecký sport na území Českého lesa v daném konkurenčním prostředí prosadil, je nutno zintenzivnit propagaci a alespoň základně doplnit služby typu občerstvení, půjčovna běžek, skiservis. Až poté můžeme očekávat zvýšení počtu návštěvníků, především jednodenních. Pro vícedenní zimní rekreaci oblast předpoklady zatím nemá. Ubytovací a stravovací kapacity jsou nedostatečně zastoupeny nebo jsou příliš vzdálené. Problém je také v počtu variant běžeckých okruhů a v charakteru vytyčených okruhů. Po jednom dni stráveném v monotónních hustých lesích může nastat u většiny návštěvníků jakási omrzelost. Tuto situaci lze ale zlepšit nabídkou dalšího sportovního či jiného vyžití, případně spoluprací mezi několika běžeckými a sjezdařskými areály.

Výhodou běžeckého lyžování je, že ve srovnání se sjezdovým lyžováním relativně málo zatěžuje životní prostředí, zvláště pokud se běžecké stopy vyhýbají ekologicky citlivým

místům. V některých partiích Českého lesa se běžecké trasy sice citlivých míst dotýkají, ale vzhledem k nízkému počtu návštěvníků zatím nenastaly významnější problémy. V případě růstu počtu návštěvníků budou hrát nezanedbatelnou roli negativní vlivy sekundárních efektů, jako je zvýšená individuální automobilová doprava za lyžováním. Budoucí ekologické dopady tedy budou velmi záviset na počtu návštěvníků.

V případě běžeckých tras je podobně jako v případě cykloturistiky nutná regulace pohybu pěších turistů a turistů na běžkách tak, aby se nedostávali do konfliktů ve vytížených místech a tam, kde jsou běžecké stopy vedeny po turistických trasách, běžných komunikacích a lesních a polních cestách. Ne vždy je možné obě skupiny turistů oddělit, a proto je nutné alespoň apelovat na opatrné a ohleduplné počínání všech skupin turistů.

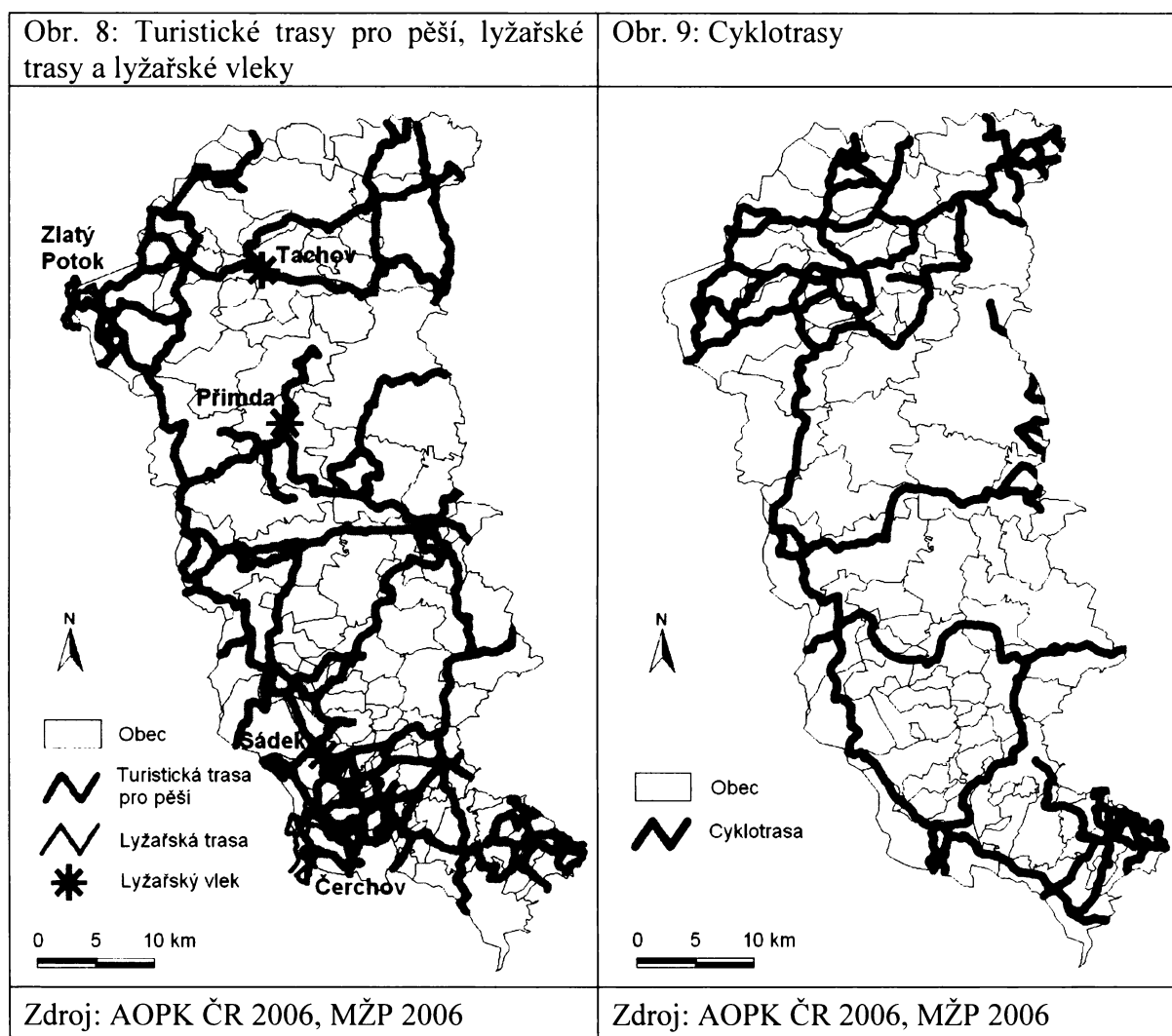
Sjezdové lyžování

Sjezdové lyžování má především lokální význam a nelze očekávat významné rozšíření ski areálů tak, aby postoupily na žebříčku významu směrem k vyšší úrovni. Jediné sjezdovky Českého lesa na Sádku, na Přimdě a v Tachově (obr. 8) jsou krátké a nezřídka trpí nedostatkem sněhu pro jejich provoz. Ski areály se přesto postupně modernizují, jsou instalována zasněžovací zařízení a výkonnější vleky. Dochází také ke zkvalitňování přidružených služeb. Obce jsou proto s jejich provozovateli veskrze spokojeny (REVIS 2006).

Nejbližším konkurentem sjezdařským tratím v Českém lese je srovnatelně velký ski areál v Mariánských Lázních, který je ale oproti areálům Českého lesa lépe vybaven službami, včetně lyžařské školy. Několik menších vleků se nachází nedaleko hranic na bavorské straně, ty ale českou klientelou využívány nejsou. Protože na území Českého lesa sjezdovky nevyhovují požadavkům náročnějších lyžařů, nezbývá, než využít velkých středisek na Šumavě a v Krušných horách. Přesto má provozování sjezdovek v Českém lese opodstatnění pro trávení volného času místního obyvatelstva a pro ty, kteří si nemohou dovolit delší pobyt ve velkých střediscích.

Nevýhodou sjezdových tratí obecně je, že představují nepřirozený prvek v krajině. Typická je pro ně vyšší hustota sportujících na malé ploše (masovost), tratě jsou náchylné k erozi, dochází zde ke zvýšenému odtoku a ke snižování druhové pestrosti (Pásková 2007). Provozování vleků a sjezdovek klade vysoké technické nároky a vyvolává další sekundární efekty, jako je zvýšený provoz na silnicích, výstavba hotelů atd. (Schemel 1993). Protože žádné ze středisek Českého lesa nedosahuje velkých rozměrů a protože je lyžařská sezóna

relativně krátká, jsou zde negativní efekty omezeny na minimum. S výstavbou nových areálů a s rozšiřováním stávajících se prozatím nepočítá.

9.1.2. Venkovský cestovní ruch

Pro venkovský cestovní ruch má Český les mimořádné předpoklady, protože nabízí opravdu kvalitní životní prostředí, které je nezbytnou podmínkou pro uplatnění této formy cestovního ruchu. V rámci venkovského cestovního ruchu se vedle přírodního potenciálu dá velmi dobře uplatnit i místní kulturně-historický potenciál, který na většině území Českého lesa těžko dojde uplatnění jako samostatná forma cestovního ruchu.

V současnosti je na zkoumaném území nejvíce rozšířenou formou venkovského cestovního ruchu chataření a chalupaření. Jednorázové turistické pobyty na venkově nejsou zdaleka tak obvyklé, což podle Čertíka (2000, s. 260) platí pro celé Česko. Nicméně trend

postupně směřuje právě ke zvýšení počtu jednorázových pobytů. Od těch se očekává jakýsi stabilizující efekt pro venkovský prostor, který trpí odlivem zejména mladé generace do měst, nižší kvalitou infrastruktury a širšími ekonomickými problémy.

Druhé bydlení

Ačkoli někteří autoři ponechávají druhé bydlení stranou cestovního ruchu (Montejano 1997, cit. v Bičík 2001, s. 27), nelze tento typický český fenomén v práci na téma cestovní ruch opomenout. Důvodem je, že i na území Českého lesa hraje druhé bydlení z hlediska uspokojování potřeb účastníků cestovního ruchu důležitou roli. V některých obcích se navíc významně podílí na tvorbě části příjmů obecních rozpočtů a viditelně se podepisuje i na prostorovém uspořádání území. Význam druhého bydlení, formy cestovního ruchu chápané v české literatuře jako součást venkovského cestovního ruchu (Fialová 2001a), sice na mnoha lokalitách Českého lesa po roce 1989 poklesl, ale jeho postavení mezi způsoby trávení volného času se postupně ustálilo.

Po 2. světové válce existoval dostatek původního bytového fondu, který po odsunu německého obyvatelstva přestal sloužit k trvalému bydlení a mohl být použit pro rekreaci. Velká část z něj ale byla zničena a ke změně jeho funkce vůbec nedošlo. To je patrné i z obrázku 11 zachycujícího počet objektů druhého bydlení (ODB) v roce 1991¹ a 2005². V obcích ležících v těsné blízkosti státní hranice je počet ODB celkově nižší než dále ve vnitrozemí. To je ovšem způsobeno i speciálním režimem celého příhraničního pásma, jehož využití pro rozvoj druhého bydlení bylo značně omezené. Přesto v Českém lese napomohl rozvoj druhého bydlení (hlavně chalupaření) k záchraně některých venkovských objektů a tím i k udržení celých venkovských sídel (Vágner 2001). Důkazem toho jsou obce, kde nyní rekreační funkce hraje přinejmenším stejnou roli jako funkce obytná. Obrázek 10 ukazuje všechny obce, v nichž počet lůžek v ODB³ dosahuje minimálně stejné hodnoty jako počet

---

¹ Ke zjištění počtu ODB za rok 1991 byla využita data ze Statistického lexikonu obcí České republiky (1991). Celkový počet ODB je pro rok 1991 dán jako součet objektů individuální rekreace (OIR) a chalup nevyčleněných z bytového fondu.

² Pro zjištění počtu ODB za rok 2005 bylo využito dvou zdrojů:

a) Databáze Informačního systému katastru nemovitostí ČÚZK (2005) pro zjištění počtu OIR – údaj srovnatelný s počtem OIR ze Statistického lexikonu obcí z roku 1991,

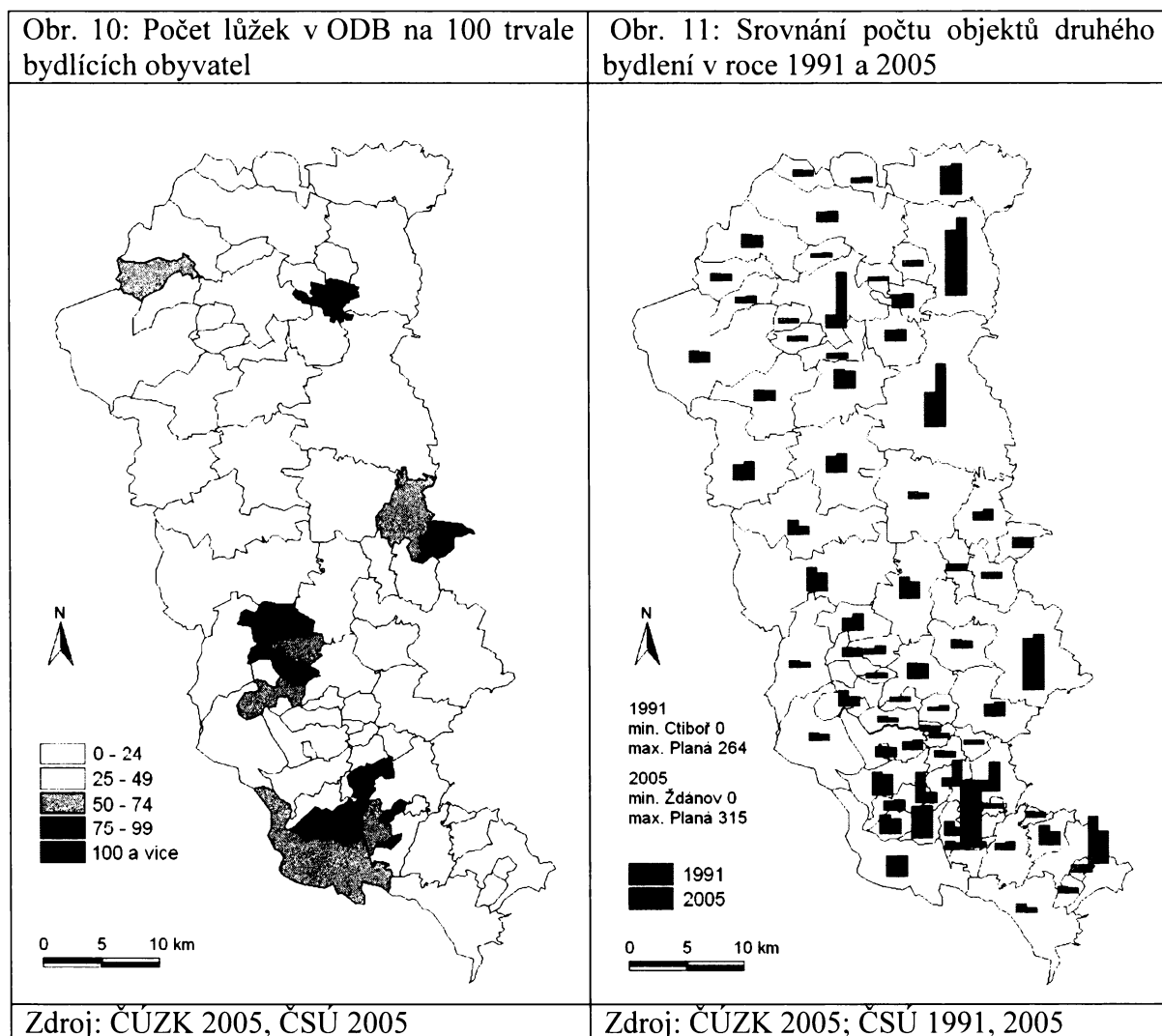
b) Statistický lexikon obcí České republiky (2005) pro zjištění počtu neobydlených domů sloužících k rekreaci – tento údaj koresponduje s údajem chalupy nevyčlenené z bytového fondu z roku 1991.

Celkový počet ODB je pro rok 2005 dán jako součet OIR a neobydlených domů sloužících k rekreaci.

³ Vycházíme z předpokladu, že lůžková kapacita každého objektu je v průměru 5 lůžek. Každý ODB tedy násobíme pěti (Fialová 2000, cit. v Vágner, Fialová a kol. 2004, s. 143).

trvale bydlících obyvatel: Babylon, Hora Svatého Václava, Hvožd'any, Kočov, Mezholezy, Mutěnin, Stráž (okr. Tachov), Újezd.

Z obrázku 11 jsou patrné změny, které se na zkoumaném území odehrály mezi lety 1991 a 2005. V některých obcích došlo v tomto období až k pětinasobnému zvýšení počtu ODB (Tachov, Újezd), jinde naopak počet ODB rapidně poklesl (Trhanov více jak 4×). Celkový počet ODB zaznamenal za dané období 6% nárůst z 3038 na 3220 objektů. Zákonitosti o změnách počtu objektů druhého bydlení nelze spolehlivě formulovat pouze na základě dat. Například v případě města Tachov si velký nárůst počtu objektů individuální rekreace nelze vysvětlit jinak než převedením chatek v zahrádkových koloniích do kategorie rekreačních objektů. Zcela opačný vývoj zaznamenal počet objektů individuální rekreace ve městě Kdyně. Pro objasnění celé situace by muselo dojít k detailnímu zkoumání na daném území.

Ve srovnání s jinými oblastmi Česka bylo sledované území pro druhé bydlení vždy málo využívané (Bičík a kol. 2001). Podíl ODB na rozloze sledovaného území dosahuje pouze 1,9 objektů na km², průměr za celé Česko je 3× vyšší. Ani struktura fondu využívaného k druhému bydlení, tedy poměr počtu chat a chalup, neodpovídá vyrovnaným hodnotám za celé Česko (Fialová 2001a). V Českém lese je počet rekreačních chat a domků až 3,5× vyšší než počet chalup, a to částečně jako důsledek rozvoje vybraných chatových osad.

Lůžková kapacita ODB na sledovaném území dosahuje 16 000 lůžek a převyšuje tedy třikrát lůžkovou kapacitu ubytovacích zařízení (5415 lůžek). V přepočtu na obyvatele dané oblasti tvoří podíl možných uživatelů druhého bydlení pětinu všech obyvatel Českého lesa. To je opět méně než u Česka, kde na zhruba 500 000 objektů připadá více jak jedna čtvrtina obyvatel (Fialová 2001b). Hlavním důvodem tohoto nepoměru je již zmíněná výstavba ochranného pásma státní hranice. Odlehlost sledovaného území od zdrojových center uživatelů ODB, tedy od největších center osídlení, také poněkud snižuje intenzitu využívání ODB. Procházka (2001) uvádí, že z krajské metropole Plzně bylo téměř 60 % dojížděky koncentrováno do dvou příměstských okresů a na odlehlé Tachovsko a Domažlicko tak směřovaly minimální proudy rekreačních. Při srovnání podílu rekreačních z Plzně a z Prahy, jakožto dvou významných zdrojových základů, platí, že na jednoho rekreačního z Prahy připadlo na Tachovsku pět rekreačních z Plzně. Na Domažlicku byl poměr vyrovnanější: na dva pražské rekreační připadli jen tři rekreační z Plzně. Další významnou zdrojovou základnu majitelů rekreačních objektů na sledovaném území tvořili sami obyvatelé obou příhraničních okresů.

Dostupnost druhého bydlení v Českém lese se zlepšila až po znovuotevření příhraničního pásma a po dokončení dálnice D5 z Plzně do Rozvadova. Otevření dálnice významně zkrátilo dojezdovou dobu z Plzně a dalo příležitost častější dojížděce obyvatel Prahy. Dálnice zpřístupnila Český les z opačného směru i zahraničním rekreačním, ale jejich podíl na vlastnictví rekreačních objektů je stále minimální. Na vině bude zřejmě i rigidní trh s nemovitostmi určenými k druhému bydlení.

Ačkoli má oblast pro rozvoj druhého bydlení dobré předpoklady, je nabídka objektů vhodných k rekreaci či pozemků vhodných k výstavbě rekreačního objektu vyloženě malá. V rámci tachovské části hodnoceného území nabízely realitní kanceláře na začátku roku 2007 k prodeji zhruba desítku nemovitostí, přičemž drtivá většina se nacházela mimo území CHKO. Nejpřístupnější jsou nemovitosti v lokalitách, které k druhému bydlení již využívány jsou: Pavlovice, Vížka (obě obec Planá) a Kumpolec (obec Tisová; www.razka.cz, www.sand.cz aj.). Podobná je i situace v domažlické části zájmového území. Nabízené

objekty a pozemky se nacházejí v již využívaných lokalitách, především v okolí Horšovského Týna (www.chodska-reality.cz, www.judrmrazek.cz). Na sledovaném území se zatím nezačaly uplatňovat realitní kanceláře, které se zaměřují, tak jako například v Podkrkonoší, na zahraniční klientelu. Český les má pro tento tržní segment sice zajímavý potenciál i výhodnou polohu, ale pronájmy a výstavby nových objektů pro zahraniční klientelu se zatím odehrávají v jiných částech Česka (Vorel 2001).

Agroturistika

Agroturistika je druh cestovního ruchu, který kombinuje rekreační pobyt s poznáváním života ve venkovském prostředí a zahrnuje mnoho různorodých rekreačních aktivit, např. cykloturistiku a hippoturistiku. Do rozvoje agroturistiky, která je všeobecně považována za součást venkovského cestovního ruchu (Pásková, Zelenka 2002), vkládají mnozí představitelé oblasti nemalé naděje. Doufají totiž, že agroturistika napomůže udržení stávajících, či dokonce vytvoření nových pracovních příležitostí, přispěje k udržení krajiny, ke stabilizaci venkovského obyvatelstva a napomůže pozdvižení celkové životní úrovně české oblasti. Nutno ovšem říci, že zmíněné pozitivní efekty lze na daném území očekávat spíše od celkového rozvoje venkovského cestovního ruchu než od agroturistiky samotné.

Na území Českého lesa je agroturistika na samém začátku svého rozvoje, jemuž v cestě stojí několik překážek, jako je nízké povědomí o tomto způsobu podnikání, nízká ochota zemědělců podnikat v tomto oboru, nedostatek vhodných objektů k jejímu provozování či nedostatek počátečního kapitálu. Méně známý je fakt, že agroturistika se dá provozovat s minimální kapitálovou náročností. Zemědělec může například pouze pronajímat kempinkové plochy a nemusí tedy nutně poskytovat turistům náročnější služby. Vyšší stupeň poskytování služeb vyžaduje větší časovou a finanční náročnost a na to zatím nejsou zemědělci ve zkoumané oblasti připraveni. Pronajímání kempinkových ploch může být dobrým startem pro rozvoj dalších, náročnějších aktivit. Postupem času může zemědělec začít poskytovat nocleh ve svém obydlí či jiném ubytovacím zařízení nebo turistům nabízet vlastní produkty a další speciální služby.

V současnosti v Českém lese působí pouze jediný soukromý zemědělec nabízející služby v cestovním ruchu. Jeho farma se nachází na území obce Rybník a zabývá se chovem masného skotu, ovcí, koní a drobného zvířectva (nutrie, pštrosi, divoká prasata). Zemědělec poskytuje ubytování v malém kempu. Vedle toho je možné zapůjčit si horské kolo, objednat si

jízdu na koni, využít saunu apod. Tento zemědělec je členem Svazu venkovské turistiky (Malíková 2006, Svaz venkovské turistiky 2007, www.prazdninynavenkove.cz), ve Svazu ekologických zemědělců Pro-Bio zapsán není. Ekologickou zemědělskou činnost sice v Českém lese někteří zemědělci provozují, ale nenabízejí k tomu služby pro cestovní ruch. Ekoagroturistika jako odnož agroturistiky tedy na zkoumaném území vůbec zastoupena není (Svaz ekologických zemědělců Pro-Bio 2007).

Situace v českém příhraničí ostře kontrastuje se situací na bavorském venkově, kde nebyly podmínky pro rozvoj agroturistiky tolik zatíženy politickými událostmi po roce 1945. Jen v těsné blízkosti česko-německé hranice se nachází desítky farem (www.bauernhofurlaub-deutschland.de/bayern). Vyspělému stavu německé venkovské turistiky obecně napomáhá nejen velká podpora ze strany spolkové vlády a samotného Bavorska, ale i přičinlivost místních obyvatel, kteří mají k obývanému území lepší vztah než jejich české protějšky. Pobyty na rodinných farmách jsou v Bavorsku velmi dobře organizované a farmy si nemohou stěžovat na nezájem ze strany turistů. Bavorské farmy nabízejí komplexní služby různého typu pro různé věkové kategorie (včetně kategorie nad 50 let). Návštěvník se na takové farmě nejen ubytuje, ale může zde konzumovat i na místě vyrobené produkty (sýry, tvaroh, pečivo, ovoce), a po všech stránkách je o něj dobře postaráno. Samozřejmě součástí podnikání je kvalitní propagace a prezentace poskytovaných služeb. Proto je agroturistika jednou z oblastí cestovního ruchu, kde je značný prostor pro spolupráci mezi českou a německou stranou. Němci venkovskou turistiku úspěšně provozují mnoho let a jejich cenné zkušenosti by mohly napomoci rozvoji tohoto podnikání i u nás. Prvním společným projektem by mohl být zatím neuskutečněný podnikatelský záměr na tvorbu a propojování českých a německých hippostezek ve střední oblasti Českého lesa. Spolupráce samozřejmě může být navázána i se Šumavou, která sice není na poli agroturistiky tak vyspělá jako sousední Bavorský les, ale služby cestovnímu ruchu již nabízí na desítkách farem.

Pokud by se alespoň několika zemědělcům působícím na zkoumaném území podařilo vytvořit kvalitní nabídku služeb v agroturistice, pak by bylo možné očekávat zájem nejen ze strany domácích, ale i zahraničních, zejména německých turistů. Ostatně právě Němci, společně s Nizozemci a Poláky, tvoří třetinu návštěvníků rodinných farem na území Česka. Společným rysem těchto zahraničních turistů je, že dobu dovolené protahují na pět až sedm dní, což je pro místní ekonomiky významným přínosem (Agroweb 2007).

9.1.3. Ostatní formy cestovního ruchu

Vedle výše zmíněných forem cestovního ruchu lze na území Českého lesa uplatnit i jiné formy cestovního ruchu. Ty ale již nejsou typické pro většinu zkoumaného území a jejich podpora není pro jednotný rozvoj Českého lesa jako destinace cestovního ruchu prioritní. Uplatnění dojdou až jako doplňkové aktivity výše uvedených forem cestovního ruchu nebo při tvorbě speciálních balíčků. Nicméně v současnosti má většina z nich opodstatněné využití pro trávení volného času místních obyvatel.

Městský cestovní ruch

Jedinými městy, která mají předpoklad pro tuto formu cestovního ruchu, jsou historická města Domažlice, Horšovský Týn a případně Tachov, kde se nachází atraktivní kulturní památky. Jelikož do těchto měst zavítá v rámci Českého lesa velký počet turistů, měli by být tito turisté právě zde motivováni k návštěvě dalších částí Českého lesa. Dalšími perspektivními městy pro rozvoj městského cestovního ruchu jsou Bor a Poběžovice, kde je nutno ještě zapracovat na obnově cenných historických objektů a jejich využití v cestovním ruchu.

Lázeňství

Tato forma cestovního ruchu se v Českém lese prosadila zcela nově. Lázeňství je velmi úzce lokalizované do města Chodová Planá, konkrétně do objektu místního pivovaru. Celé zařízení je v soukromých rukou. To sice může být překážkou pro rozvoj dalších turistických aktivit v návaznosti na lázeňství, ale vzhledem k rostoucímu počtu lázeňských hostů je to zároveň obrovská výzva pro rozvoj cestovního ruchu v širším okolí.

Rekreace u vody

Období jejího největšího rozkvětu již pominulo, ale stále si udržuje určité postavení v rekreaci místního obyvatelstva. V případě ostatních návštěvníků jde o doplňkovou aktivitu a to především v rámci venkovského cestovního ruchu. Častěji než rybníky jsou v poslední době k rekreaci u vody využívána přírodní městská koupaliště, která nabízejí čím dál kvalitnější služby. I přesto se někdy vyplatí využít nabídky koupání za hranicemi. Například v obci Waidhaus v těsné blízkosti hranice se nachází vyhřívané přírodní koupaliště s bezplatným vstupem, jehož vybavení nemůže konkurovat žádné z podobných zařízení v Českém lese. Návštěvníkům je k dispozici pivnice, kiosk, tobogán, brouzdaliště a bazén pro

neplavce, hřiště pro malé i odrostlejší děti, hřiště na badminton, stolní tenis, zahradní šachy, ohniště na táborák aj. Areál je velmi pěkně udržovaný a voda v koupališti je oproti českým koupalištím nepoměrně čistší (www.waidhaus.de). Koupaliště ve Waidhausu proto může být další inspirací pro zlepšování služeb na české straně hranice.

Kulturní cestovní ruch

Cesty za kulturou nejsou vzhledem k méně atraktivnímu kulturnímu programu příliš rozšířeny, většinu účastníků akcí tvoří místní obyvatelstvo. Návštěvnosti ze vzdálenějších oblastí se těší jen velké městské slavnosti, případně oslavy tradičních svátků jako masopust, májové slavnosti apod. (příloha 2). Pokud se do regionu podaří pozvat známou osobnost nebo hudební těleso, pak se návštěvnost násobí. Rozvoj kulturního cestovního ruchu má smysl především pro doplnění a zpestření jiných forem cestovního ruchu.

Religiózní cestovní ruch

Náboženská turistika hraje v cestovním ruchu Českého lesa podružnou roli, což vzhledem k nízké religiozitě místní populace není až tak překvapivé. Tradičními poutními místy je kostelík sv. Vavřince na Veselé hoře u Domažlic, Loreta v Boru s Černou Madonou či kostel sv. Anny – Tanaberk. Většina návštěvníků si dobu poutí k těmto místům spojuje spíše s navazující světskou částí oslav, než se skutečným, tedy náboženským důvodem jejich konání.

Krajanský cestovní ruch

Tato forma cestovního ruchu je typická zejména pro nejtěsněji přilehlé oblasti státní hranici, které byly po 2. světové válce vysídleny. Cesty Němců se pojí s drobnými výlety do míst, kde sami žili nebo kde žili jejich předkové, častá je i návštěva a údržba hrobů. Bývalí obyvatelé se po pádu železné opony zasloužili o obnovu posledního zbytku kulturních památek, který se zde nacházel, a tento památkový fond nadále pečlivě udržují. Ojedinele do Českého lesa zavítají i potomci původního židovského obyvatelstva, jejichž zájem směřuje k židovským památkám dané oblasti.

Sportovní cestovní ruch

Pro sportovní cestovní ruch má Český les velmi dobré předpoklady a to jak pro jeho aktivní, tak pasivní formu. Velká města Českého lesa investují značné prostředky do výstavby sportovišť a města jsou díky tomu schopna organizovat náročnější sportovní akce. Například

město Tachov poskytuje vynikající zázemí pro tréninky a soustředění celých sportovních týmů od atletiky po lední hokej. Další rozvoj sportovního cestovního ruchu bude rozhodně pro města přínosný, protože dokáže vykompenzovat slabší potenciál pro jiné formy cestovního ruchu. U menších sídel v současnosti také můžeme pozorovat tendence k většímu využití sportu pro trávení volného času. Investice do sportovišť přináší pozitiva nejen místnímu obyvatelstvu, ale i návštěvníkům odjinud. Výhodou velké části sportů je možnost jejich provozování i za nepřízně počasí.

Málo známou skutečností je, že se na území Českého lesa nachází jedno z největších evropských paintballových hřišť. Jedná se o velmi úspěšný podnikatelský počín, který je zaměřen ryze na německou klientelu, ačkoli se herní areál nachází v Česku (Vysočany, obec Bor). Hráčům je poskytováno vedle kompletního herního zázemí také možnost stravování na místě a ubytování v nedalekých hotelech. Paintball Gotcha Spielfeld tak zcela vybočuje z klasického chápání podpory sportovních aktivit v cestovním ruchu a je důkazem, že individuální podnikatelské záměry se mohou významně podílet na tvorbě místní ekonomiky (www.gotchaspielfeld.de).

Hippoturistika

V poslední době se začíná prosazovat i na zkoumaném území. Zatím jediná oficiální hippostezka se nachází v oblasti Kdyňska, další hippostezky si vytyčují jednotliví chovatelé sami. Chov koní Bernartice (obec Stráž) nabízí vedle turistiky na koních i ubytování v buňce nebo apartmánu, omezené ubytování a občerstvení nabízí jezdecký klub v Oldřichově (obec Tachov). Ostatní chovy ubytovací ani stravovací služby nenabízejí, ale majitelé jsou většinou ochotni pomoci s jejich hledáním. Celkový trend směřuje k dalšímu rozšiřování služeb stájí a postupně zřejmě dojde k hlubšímu prolnutí s venkovským cestovním ruchem.

Lovecká turistika a myslivost

Český les má pro podobné aktivity dobré předpoklady. Nicméně většina pořádaných honů a individuálních akcí se koná pod taktovkou místních mysliveckých sdružení a týká se jen velmi úzkého okruhu zájemců. Na hony bažantů občas zavítají občané z Nizozemska, ale jinak se tato forma cestovního ruchu na zkoumaném území dosud více neprosadila.

Rybářství

V oblasti Českého lesa se udržují jak pstruhové revíry, mimopstruhové revíry, tak desítky sportovních a chovných rybníků. Z hlediska cestovního ruchu však neexistuje nabídka

žádného rybářského produktu pro turistický destinační management. Nejbližší místo inzerované ve specializovaných cestovních agenturách je na Plzeňsku u vodní nádrže Hracholusky (www.rybarka.cz).

Kongresový cestovní ruch a incentivní turistika

Prostor vhodných k pořádání kongresů a konferencí je v Českém lese velice málo. Většina měst disponuje prostory pro pořádání menších akcí (semináře, školení, workshopy), podobně i některé hotely a restaurační zařízení. Pro významnější setkání však nejsou dané prostory dostatečně vybaveny a neposkytují služby na vyšší úrovni. V kongresovém cestovním ruchu se za danou oblast prezentuje pouze hotel Bohmann v Babyloně, který oproti ostatním nabízí nadstandardní služby, například cestovní (letenky, víza), dopravní (transfery, taxi) či cateringové. Kapacita kongresového sálu v hotelu je ovšem pouze do 140 míst (Czecot 2007). Výrazně lepší podmínky pro kongresový cestovní ruch jsou v lázeňském trojúhelníku a krajské metropoli.

Český les by se proto měl zaměřit spíše na incentivní turistiku, která je méně náročná na prostory a nutně nevyžaduje vysoce profesionální služby. Akce pro firmy a zaměstnance a různé motivační akce jsou v rámci Česka čím dál oblíbenější a postupně se prosazují i na zkoumaném území. Obvykle jsou doprovázeny cyklovýlety a dalšími sportovními aktivitami a celkově vhodně využívají potenciálu Českého lesa. Vzhledem k charakteru zkoumaného území leží největší potenciál v outdoorových teambuildingových aktivitách. Tyto specializované aktivity jsou ale organizačně náročnější a vyžadují spolupráci se specializovanými agenturami (Valášek 2004).

Cestovní ruch příhraničních specifík

Území Českého lesa se nevyhýbají (pseudo)formy cestovního ruchu, které čerpají z ekonomických výhod hraniční polohy. Prakticky žádnou dílčí formu nemůže považovat za vysloveně žádoucí a všechny jsou víceméně trpěny. Některé jako například *sexuální turistika* vyloženě škodí dobrému jménu oblasti i celého Česka, koncentrují se zejména v oblasti Rozvadova a České Kubice. *Nákupní cestovní ruch* v posledních letech poněkud oslabil, k čemuž přispělo vyrovnávání cenových hladin některých druhů zboží na obou stranách hranice a v blízkosti hraničních přechodů pak i zrušení bezcelních obchodů, tzv. duty free shop. Většina hraničních přechodů ale nadále zůstává lemována nevhlednými stánky vietnamských obchodníků, některé jsou obklopeny odpadky a tržnice celkově nepůsobí dobrým dojmem. Rozdíl mezi kulturou německé a české části hraničních přechodů zůstává

markantní. Stále oblíbenou formou je *benzínový cestovní ruch*, daný rozdílem cen benzínu v Česku a Německu. U některých hraničních přechodů v nedávné době vznikly nové čerpací stanice, které na sebe nabalují další ekonomické aktivity. Příhraniční cestovní ruch provázejí i cesty za zábavou spojené s návštěvou barů, nočních klubů a kasin. Dá se očekávat, že s vyrovnáváním cen zboží a služeb v Česku a Bavorsku dojde k oslabení významu jmenovaných forem cestovního ruchu.

9.1.4. Druhy cestovního ruchu

Druhy cestovního ruchu můžeme rozlišovat podle několika kritérií (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001, s. 29), jichž se budeme držet při vytipování vhodných druhů cestovního ruchu pro zkoumané území. Pokud se podíváme na Český les podle kritéria **délky trvání pobytu**, pak zjistíme, že se na zkoumaném území mohou uplatnit dlouhodobé i krátkodobé pobyty, v závislosti na typu zvolené aktivity cestovního ruchu. Například u druhého bydlení se setkáváme jak s krátkodobými, tak dlouhodobými pobyty. U zimního cestovního ruchu jednoznačně převažují krátkodobé pobyty, a to většinou jen jednodenní. Pokud se v budoucnu výrazně zlepší zázemí pro běžecké lyžování, nabídka ubytovacích, stravovacích služeb a doplňkových služeb, pak bude postupně možné zvýšit počet strávených dní alespoň na dva až tři, tedy na víkendový pobyt.

Výsledky dotazníkového šetření turistů (REVIS 2006) poněkud překvapivě ukázaly, že přes 50 % dotázaných strávilo v daném regionu pět a více dní a pouze necelých 10 % strávilo v regionu méně jak jeden den. To můžeme považovat za příznivý výsledek, vzhledem k tomu, že udržení návštěvníků po dobu několika dní je v zájmu každé destinace cestovního ruchu.

Z hlediska **rozložení cestovního ruchu během roku** má Český les tu výhodu, že jeho rekreační potenciál je celoroční, ačkoli rozložení turistů během roku tomu zatím neodpovídá. Dle dotazníkového šetření polovina turistů preferuje čistě letní pobyt. Nicméně povzbudivé je, že celých 30 % dotázaných uvádí, že jim nezáleží na ročním období, ve kterém do dané lokality zavítají. Potenciál pro zimní cestovní ruch lze významně zvýšit dalším rozvojem areálů běžeckého lyžování a jejich zázemí. Jarní a podzimní měsíce bude možné naopak vykryt školními zájezdy, školami v přírodě apod.

Z **teritoriálního hlediska** má Český les významný potenciál v příhraničním cestovním ruchu, kdy může docházet k překročení státní hranice z obou stran. Zájem na posílení tohoto druhu cestovního ruchu je jak v Česku, tak v Bavorsku. Pouhé vytváření

přeshraničních turistických tras a organizace kulturních či sportovních aktivit ovšem není dostačující. Bude nutné prohloubit spolupráci při prosazování dalších konkrétních projektů cestovního ruchu a zejména pak spolupráci při organizaci a řízení cestovního ruchu. Samotný příjezdový cestovní ruch je, jak dokázalo dotazníkové šetření, nevýznamný. Vzdor exponované poloze Českého lesa bylo necelých 8 % dotázaných turistů cizí státní příslušnosti, polovina z nich potom z Německa.

Co se **způsobu zabezpečení cesty a pobytu** týče, uspokojí Český les jak účastníky organizované, tak neorganizované. Cesty se stanoveným programem zatím nejsou tak obvyklé, avšak i cestovní kanceláře do svých katalogů postupně zařazují nabídky na organizované pobyty v Českém lese (www.ajvpribram.cz). Cestovní kanceláře se mohou ujmout například organizace cyklopobytů i školních výletů, ale vedle toho lze realizovat řadu akcí i pomocí jiných subjektů. Jsou to například sportovní události, dětské letní tábory či školy v přírodě, pro něž má oblast výborné podmínky. S kritériem organizovanosti návštěvníků úzce souvisí **hledisko počtu účastníků**. Doporučit lze individuální i skupinové akce volného i vázaného cestovního ruchu (**kritérium charakteru účasti**), vždy s ohledem na únosnost oblasti co do počtu účastníků a vyčerpatelnosti zdrojů cestovního ruchu. Z **hlediska vlivu cestovního ruchu na životní prostředí** má Český les potenciál zejména pro rozvoj měkkého cestovního ruchu. Ekologicky udržitelný cestovní ruch je však nutno neustále intenzivně podporovat a propagovat. Jak se ukázalo, ne všechny dosud navrhované projekty v cestovním ruchu braly ohled k životnímu prostředí.

Závěrem bych chtěla upozornit na jeden z druhů cestovního ruchu, pro nějž oblast skýtá výrazný potenciál. Je to **cestovní ruch dětí a mládeže**. Na území Českého lesa probíhají již řadu let tábory pro děti a mládež, které využívají zejména přírodního potenciálu dané oblasti. Jedná se o tábory ve speciálně vybavených areálech s chatkami, jídelnou apod. (např. Pivoň, Bonětice, Pec), ale narazit lze i na dobrodružnější formy (skautská a indiánská tábořiště). Pro školy v přírodě je Český les využíván překvapivě málo a to i přesto, že významná zdrojová oblast žáků, plzeňská aglomerace, je velice dobře dostupná. V případě mládeže lze kromě přírodního potenciálu Českého lesa zhodnotit také potenciál kulturně-
-historický a to formou různých studentských výměn či workcampů. Český les by se měl na cestovní ruch dětí a mládeže zaměřit z několika důvodů. Zaprvé, důležitým posláním cestovního ruchu je vedle rekreační funkce i funkce vzdělávací a poznávací, a zadruhé, kdysi dětská klientela se do místa dřívějšího pobytu často vrací.

9.2. Plánování a organizace cestovního ruchu – vybrané problémy

Následující kapitola předkládá pouze vybrané otázky související se strategickým plánováním a organizací cestovního ruchu na území Českého lesa. Cílem je naznačit, kde můžeme spatřovat rezervy dané oblasti a kde leží úskalí dalšího rozvoje cestovního ruchu na území Českého lesa.

9.2.1. Strategické plánování cestovního ruchu

Ačkoli má řada obcí zájmového území určitou vizi rozvoje cestovního ruchu, těžko lze hovořit o komplexním a promyšleném plánování cestovního ruchu. Obce často sázejí na oddělené aktivity a projekty na podporu cestovního ruchu, ale nedaří se jim je vzájemně propojit a zahrnovat do jasného programu rozvoje. To se pak projevuje i do současného stavu destinačního managementu cestovního ruchu, který jako takový neexistuje ani na úrovni obcí či mikroregionů, ani na úrovni celého zkoumaného území. Chybí nabídka vlastních produktů cestovního ruchu, sjednocující logo, informačně-rezervační systém a další náležitosti destinačního managementu (Pásková, Zelenka 2002).

Strategické dokumenty, které doposud na území Českého lesa vznikly a které se zabývaly otázkou rozvoje cestovního ruchu, trpí řadou nedostatků. Často mají sice podrobně zpracovanou analytickou část, ale méně důkladně část koncepční a realizační. Z hlediska strategického plánování je situace výrazně lepší na krajské úrovni. Snahy o ucelené a konkrétní plánování cestovního ruchu zde završuje Program rozvoje cestovního ruchu Plzeňského kraje (2004), který úspěšně spojuje všechny prvky strategického plánování.

Dříve než vůbec dojde k plánování cestovního ruchu, měli by si představitelé oblasti položit několik zcela zásadních otázek. Jejich zodpovězení, třebaže nesnadné, napoví mnohé o budoucím směru rozvoje:

- *Opravdu chceme rozvíjet cestovní ruch na našem území? Známe i záporné stránky tohoto rozvoje? Máme dostatečnou vůli naplnit strategický plán i přes úskalí s tím spojená?*

- *Co jsme schopni (a ochotni) nabídnout? Co je hlavní devizou oblasti¹? Jaké aktivity na území Českého lesa chceme podporovat?*
- *Koho chceme do oblasti Českého lesa přitáhnout a komu nabídneme to nejlepší, co naše oblast nabízí? Oslovíme co možná nejširší okruh turistů nebo se zaměříme jen na určité typy? Jaké preferujeme věkové skupiny? Počítáme i se zahraniční klientelou? Z jakých oblastí by měla pocházet?*
- *Jak dlouho chceme, aby u nás turisté pobývali?*
- *Jaká je únosnost celé oblasti pro cestovní ruch? Jaké úrovně může rozvoj cestovního ruchu na daném území dosáhnout, aniž by byla výrazně snížena kvalita životního prostředí a rekreace samotné?*

Teprve po zodpovězení základních otázek lze definovat cíle cestovního ruchu. Některé dosavadní strategické dokumenty vznikly, aniž by jejich tvůrci měli opravdu jasno, co od plánování a rozvoje cestovního ruchu očekávají. Jejich cíle a na ně navazující priority a opatření byly formulovány příliš široce, někdy zcela kopírovaly jiné strategické dokumenty, chyběla provázanost s řešeným územím a konkrétní kroky, jak vytyčených cílů dosáhnout. To se pak samozřejmě promítlo i do naplňování daných dokumentů.

Při úvahách nad budoucí podobou cestovního ruchu v Českém lese by jednoznačně měly převažovat dlouhodobé cíle nad krátkodobými zájmy a měly by být dodržovány zásady udržitelného cestovního ruchu, tak jak jsou vytyčeny v mezinárodních úmluvách a dokumentech (Vaško 2002). V zásadě jde o minimalizaci rizik spojených s cestovním ruchem při maximalizaci využití potenciálu dané oblasti pro cestovní ruch (Headrich 1993). Již z konceptu životního cyklu destinace (Butler 2006) vyplývá, že životní cyklus žádné destinace není nekonečný. Turistické atraktivity dané oblasti by proto měly být vnímány jako omezené a mělo by se s nimi zacházet jako s vyčerpatelnými zdroji. Strategické plánování by se mělo zaměřit na dlouhodobou konkurenceschopnost dané oblasti navzdory případné nižší momentální vyčerpanosti jejího potenciálu. Plánování by mělo být dostatečně pružné, aby se stihlo přizpůsobovat neustále se měnícím podmínkám a trendům. Některé aktivity v průběhu několika let mohou zaznamenat rychlý nárůst, jiné naopak budou upadat. Při analýzách situace na trhu se dobře uplatňují znalosti marketingu cestovního ruchu (Klebl, Böck 1993),

---

¹ Jak poznamenává Hovinen (2006, s. 85), konkurenceschopnost každé turistické destinace je založena na její jedinečné atraktivitě či více atraktivitách a nikoli na standardizovaných „umělých“ atraktivitách importovaných zvenčí. Až s vysokou návštěvností dané destinace musí dojít k vytvoření dalších dodatečných atraktivit, které podpoří udržitelnost cestovního ruchu.

který pomůže přesně specifikovat požadavky a potřeby současných turistů, identifikuje a popíše hlavní cílové skupiny zákazníků apod. Ovšem ani sebelepší plánování nemůže ovlivnit rozhodování jednotlivce o trávení dovolené, které je vedle ovlivnitelných faktorů z hlediska poskytovatele (nabídka, turistická infrastruktura atd.) určováno řadou neovlivnitelných faktorů, jako je otázka povahového založení turisty, očekávání a požadavky na dovolenou, okruh známých, příjem apod. Plánování se ale i těmto faktorům může částečně přizpůsobit a vyjít jim vstříc nebo alespoň s nimi počítat.

Velkou překážkou rozvoje Českého lesa jako destinace cestovního ruchu je neexistence jednotného řízení rozvoje cestovního ruchu pro celé zkoumané území, které by řešilo plánování cestovního ruchu a činnosti spojené s marketingovým managementem dané destinace. Pokud se představitelé Českého lesa v budoucnu nebudou schopni domluvit na vytvoření řídicího orgánu pro společný postup v rozvoji cestovního ruchu, pak se jako jedno z možných řešení nabízí přenechání řídicí a koordinační činnosti orgánům na úrovni kraje nebo jejich dočasným delegováním na svazky obcí, mikroregiony či velká města. Euroregiony Egrensis a Šumava, mezi něž je Český les rozdělen, jsou sice také schopny převzít veškeré úkoly destinačního managementu, ale zde by byl problém právě v nejednotnosti jejich zájmového území (Jakubíková 2001).

Jak nepřímo vyplývá z předchozího textu, hraje v oblasti plánování, marketingu a koordinace cestovního ruchu zcela zásadní roli **veřejný sektor**. Veřejný sektor má rovněž být garantem vzdělání lidí pohybujících se v cestovním ruchu; ideálně by měl poskytovat informace o možnostech čerpání finančních dotací a poradenství pro začínající podnikatele v cestovním ruchu. V případě střetu zájmů by měl být zprostředkovatelem znesvářených stran a neměl by opomenout svou roli ochránce veřejných zájmů. Rovněž může usnadnit přístup k cestovnímu ruchu sociálně potřebným. Dále se může uplatnit jako majitel a provozovatel zařízení (Shaw, Williams 2002). V mnoha obcích Českého lesa ale veřejný sektor výše uvedené funkce neplní. Důvody jsou různé. Starostové a zástupci obce buď nejsou sami o sobě dostatečně aktivní nebo se setkávají s nezájmem občanů. Malé obce bývají navíc příliš vytíženy nejnnutnější agendou a na rozvoj svěřeného území nad rámec povinností nezbývá čas. Nezřídka chybí lidské zdroje pro vykonávání úkolů v cestovním ruchu. Překážky jsou samozřejmě i finanční. Obce bojují o vyváženost svých rozpočtů a na investiční počiny v oblasti cestovního ruchu nezbývají peníze. Důležitým faktorem je i vzdělanostní předpoklad starostů a zastupitelstev a míra jejich prozíravosti při prosazování projektů. Se znalostí těchto důvodů pak nepřekvapí, když v dotazníkovém šetření pouze necelá polovina residentů uvádí,

že je jejich obec ochotna podílet se na fungování destinačního managementu pro cestovní ruch (REVIS 2006).

V cestovním ruchu zkoumaného území se uplatňuje několik **svazků obcí** (tab. 9). Vznik svazků na jednu stranu svědčí o snaze rozvíjet zkoumané území, ale na druhou stranu přispívá k roztržitosti aktivit a celkové nepřehlednosti situace v cestovním ruchu. Členem nějakého ze svazků obcí je drtivá většina obcí. Mnohé obce jsou součástí více zájmových sdružení najednou, což ovšem není nutně zárukou harmonického a bezproblémového rozvoje těchto obcí. Vedle toho obce mezi sebou spolupracují mimo oficiální svazky. Přehled o způsobech spolupráce mezi obcemi na poli cestovního ruchu podává dotazníkové šetření rezidentů (REVIS 2006). V něm více jak třetina dotázaných uvádí spolupráci při vydávání společných propagačních materiálů a při vytváření společných projektů. Zbytek uvádí pouze jednu z těchto forem spolupráce nebo spolupráci při poskytování služeb cestovního ruchu apod. Dvanáct procent rezidentů uvedlo, že s okolními obcemi nespolupracuje a celkem 5,5 % respondentů vypovědělo, že jejich obec spolupráci s okolními obcemi nepotřebuje. Počty nespolupracujících obcí nejsou sice až tak významné, ale tyto obce mohou být překážkou pro přípravu a realizaci projektů jiných obcí. Více jak polovina respondentů uvádí, že jejich obec vedle toho spolupracuje s různými asociacemi, sdruženími i neziskovými organizacemi.

Všechny obce zkoumaného území jsou členy jednoho ze dvou euroregionů, které v česko-bavorském příhraničí působí. **Euroregiony** podporují vedle kultury, vzdělání či dopravy i cestovní ruch, resp. rozvoj přeshraničního cestovního ruchu. Do *Euroregia Egrensis* patří část Českého lesa ležící v okrese Tachov. Jelikož se okres Tachov nachází na okraji české části daného euroregionu, tak se ho týká jen velmi málo konkrétních akcí v cestovním ruchu. Většina zájmu Euroregia Egrensis se zaměřuje na lázeňský trojúhelník. Jedním z mála počínů na území Tachovska bylo rozšíření cyklotrasy Euroregia Egrensis o jižní část přes Železnu. Z prostředků Euroregia bylo jinak vytvořeno několik map celého Euroregionu či průvodce pro české nakupující v Bavorsku. Podobné materiály však mají širší územní dopad a Českého lesa se týkají jen okrajově (www.euregio-egrensis.de).

Do *Euroregionu Šumava* jsou zařazeny všechny obce okresu Domažlice, tedy celá jižní část Českého lesa. Podobně jako Tachovsko v rámci Euroregia Egrensis, stojí i Domažlicko spíše na okraji zájmu daného euroregionu. Euroregion Šumava většinu pozornosti směřuje k horskému masivu Šumavy. Přesto se Domažlicka týká několik projektů cestovního ruchu, které Euroregion Šumava prosazuje ve spolupráci s Regionální rozvojovou agenturou Šumava.

Tab. 9: Přehled svazků obcí zasahujících na zájmové území Českého lesa

název svazku	členské obce
Borsko	Bor, Hošťka, Přimda, Rozvadov, Staré Sedliště, Staré Sedlo, Stráž, Třemešné (+0)
Český les	Bělá n. Radbuzou, Bor, Brod n. Tichou, Broumov, Ctiboř, Částkov, Česká Kubice, Díly, Dlouhý Újezd, Halže, Hora Sv. Václava, Hostouň, Hošťka, Chodov, Chodová Planá, Chodský Újezd, Klenčí p. Čerchovem, Kočov, Lesná, Lom u Tachova, Luženičky, Mezholezy, Milíře, Mířkov, Mnichov, Mutěnin, Nemanice, Nový Kramolín, Obora, Otov, Pařezov, Pec, Poběžovice, Postřekov, Přimda, Rozvadov, Rybník, St. Sedliště, St. Sedlo, Stráž, Studánka, Tachov, Tisová, Trhanov, Třemešné, Újezd, Vidice, Vlkanov, Zadní Chodov, Ždánov (+1)
Český Západ – Místní partnerství	Planá (+25)
Chodská liga	Česká Kubice, Díly, Draženov, Chodov, Klenčí p. Čerchovem, Luženičky, Mnichov, Nemanice, Nový Kramolín, Otov, Pařezov, Pec p. Čerchovem, Postřekov, Trhanov, Újezd, Vlkanov, Ždánov (+0)
Lučina	Brod nad Tichou, Broumov, Ctiboř, Částkov, Dlouhý Újezd, Halže, Chodský Újezd, Kočov, Lesná, Lom u Tachova, Milíře, Obora, Studánka, Tachov, Tisová, Zadní Chodov (+0)
Mariánskolázeňsko	Chodová Planá, Planá (+14)
Pošumaví	Brnířov, Kdyně, Kout na Šumavě, Nová Ves, Spáňov, Všeruby (+64)
Radbuza	Bělá nad Radbuzou, Horšovský Týn, Poběžovice (+21)
Sedmíhoří	Mezholezy, Mířkov, Staré Sedlo, Vidice (+2)
Zlatá cesta	Částkov, Lesná, Milíře, Tachov (+0)

Zdroj: LEADER+, www.tachov-mesto.cz, www.jz.cz

Poznámka: číslo v závorce udává počet obcí, které patří do daného svazku, ale nenachází se v zájmovém území Českého lesa

9.2.2. Cestovní ruch a otázka životního prostředí

Cestovní ruch je jednou z oblastí lidských aktivit, kde se jasně projevuje vztah mezi kvalitou životního prostředí a ekonomickým rozvojem. Nejen že cestovní ruch přímo a nepřímo ovlivňuje kvalitu životního prostředí, ale současně je i na ní silně závislý. Ochrana životního prostředí tak již není vnímána jako překážka rozvoje (Priestley, Edwards, Coccossis 1996). Degradace životního prostředí může mít za následek ztrátu konkurenceschopnosti destinace na turistickém trhu. Poptávka turistů po kvalitním životním prostředí je stále větší a roli tudíž nehraje pouze vybavenost destinace službami. Jedním z důsledků většího ekologického povědomí turistů je orientace na měkčí formy turistického ruchu, které mají zájem na ochraně přírodního i sociálního prostředí a na kvalitě služeb spíše než na jejich kvantitě. Specifické formy cestovního ruchu (např. ekoturistika), mohou zlepšit zacházení s přírodními zdroji a zvýšit povědomí o ochraně vzácných místních zdrojů. Poptávku po specifických typech turistiky ovšem nelze přeceňovat. Jejich podíl na trhu sice roste, ale

i nadále zůstává minoritním. Požadavky na ekologicky přijatelný cestovní ruch jsou stále ještě v částečném rozporu se zájmy těch skupin turistů, které vyžadují určité pohodlí a kvalitu nabízených služeb (Hopfenbeck, Zimmer 1993). Z tohoto důvodu by se oblast Českého lesa měla snažit přitáhnout takové návštěvníky, kteří jsou ochotni akceptovat opatření na snižování ekologického zatížení oblasti. Principem tedy není vyjít vstříc každému návštěvníkovi, ale jen těm, jejichž požadavky jsou v souladu se zásadami ekologicky únosného cestovního ruchu.

Pro efektivní ochranu životního prostředí je nutné umět předpovídat širší socioekonomické trendy a to nejen na úrovni Česka. Nezbytná je znalost turistické poptávky a specifických požadavků jednotlivých skupin turistů. Ze situace na trhu a z obecných trendů se dají předpovědět zvláště turisticky vytižená období a toky turistů v prostoru a čase. Na počtech návštěvníků v jednotlivých obdobích roku se podepisují i takové „drobnosti“ jako je změna v zákoníku práce týkající se počtu dnů dovolené nebo způsob vybírání dovolených, který místo většího počtu volných dnů během léta a zimy upřednostní kratší dovolené rozložené do celého roku (Coccossis 1996). V neposlední řadě je nutné znát únosnost oblasti pro cestovní ruch a nepřekračovat její kapacity.

Pro oblast Českého lesa, stejně jako pro jiné turistické oblasti, bezpochyby platí, že kvalita přírodního prostředí je zásadním předpokladem rozvoje cestovního ruchu. Ostatně mnohé obce sázejí při propagaci a rozvoji svého území právě na tuto kartu. V případě, že se do oblasti Českého lesa podaří přitáhnout větší počty turistů, pak je důležité věnovat zvýšenou pozornost negativním dopadům spojeným s větší produkcí odpadu, s hlukem, automobilovým znečištěním, stavebními činnostmi při výstavbě nových zařízení a infrastruktury či specifickými formami rekreace (např. provoz čtyřkolek). Do hry vstupuje i estetické hledisko, které může být negativně ovlivněno nekontrolovanou výstavbou turistických zařízení, nových rekreačních objektů, nevhodným umístěním parkovišť v krajině apod. (Romeiß-Stracke 1993). Problematika rozvoje cestovního ruchu a dopadů na životní prostředí je rozpracována pro území CHKO Český les v Plánu péče o NCHKO (2003). Pro zbytek Českého lesa podobný dokument neexistuje, ačkoli i toto území se vyznačuje vysokou kvalitou přírodního prostředí. Obecné podmínky platící v CHKO by měly být aplikovatelné v celém zkoumaném území, samozřejmě s ohledem na současné využití ploch v jednotlivých lokalitách.

Z hlediska ochrany životního prostředí má Český les do jisté míry tu výhodu, že se na jeho území nenachází pouze jediná stěžejní atraktivita, která by byla hlavním důvodem danou oblast navštívit. Nehrozí tak extrémní koncentrace návštěvníků pouze v jednom bodě a návštěvníci se spíše rozmělní po celé oblasti. Pro snížení tlaku návštěvníků na vybrané ekologicky citlivé lokality se uvažuje o vytvoření jakýchsi rekreačních předpolí. V těch by se

koncentrovala nejnutnější vybavenost cestovního ruchu, přičemž by z nich ekologicky citlivé a atraktivní lokality byly dostupné. V zásadě by se jednalo o vytipování vybraných sídel, jejich základní dovybavení pro cestovní ruch a jejich provázání jak s přílehlými atraktivitami, tak se sídly vyšší vybavenosti. Mezi tradiční nástroje sloužící k omezení turistických toků patří územní plánování, zonace atd., které mohou být zakomponovány do strategických rozvojových plánů a programů na ochranu životního prostředí. Dále se uplatňují opatření jako omezení vjezdu motorových vozidel, omezené a kontrolované parkování, omezené poskytování ubytování. Na zkoumaném území jsou některá tato opatření v platnosti, ale ne všude z důvodu omezení přílivu turistů.

Správný management oblasti by měl klást důraz na environmentální osvětu a na výchovu jak návštěvníka, tak zprostředkovatele cestovního ruchu, místní populaci nevyjímaje. Součástí by mělo být informování veřejnosti o stavu životního prostředí a o možných ohroženích přírody nezodpovědným počináním návštěvníka. Návštěvníci by měli být informováni o specifikách místního prostředí a zásadách jeho ochrany, měli by být vedeni k respektu, péči a toleranci. To vyžaduje jisté vzdělávání návštěvníka. Samozřejmostí je, že návštěvník nebude odhazovat odpadky, bude se držet vyznačených stezek, nebude rušit zvěř a nebude sbírat chráněné druhy rostlin. Na sledovaném území se již nachází řada informačních tabulí, jejichž součástí jsou poměrně nenápadné piktogramy vyzývající k dodržování výše zmíněných zásad. Malé piktogramy jsou snadno přehlédnutelné, a proto by mělo být na exponovaných místech nainstalováno více tabulí typu „Děkujeme, že neodhazujete odpadky“.

Na rozdíl od turisticky vytížených horských oblastí jako jsou Krkonoše, Jeseníky či Šumava (Ziegler 2006) se Českému lesu po dlouhou dobu vyhýbaly kontroverzní projekty s významným dopadem na životní prostředí. Jedním z prvních velkých medializovaných projektů na zkoumaném území byl projekt Evropského rekreačního a rekondičního parku u Borovan v obci Bor (Jehlička 2006, Němcová 2007a). Český investor zde navrhoval na rozloze 270 ha vybudovat 500 bungalovů pro zhruba 2500 hostů. Součástí měl být tropický bazén, parkoviště a cyklostezky pro hosty rekreačního parku. Park měl sloužit převážně zahraniční klientele a práci zde mělo najít až 1000 lidí. Za jistý vzor parku sloužilo existující centrum v Holandsku. Projekt ale narazil na tuhý odpor místního obyvatelstva a ekologických aktivistů, kteří se obávali znepřístupnění krajiny, kácení zdravého lesa, nárůstu automobilové dopravy a produkce odpadů. Zároveň jim vadila i neprůhlednost daného projektu, který obec Bor podporovala. Investor se proto rozhodl o přesunutí parku do jiné lokality v obci Bor a budoucnost projektu zatím není jasná (Němcová 2007b). Patrné je, že na poměry Českého

lesa se jedná opravdu o megalomanský projekt, který se značně vymyká představě o využití Českého lesa v rámci měkkého cestovního ruchu.

V předchozích odstavcích byly podrobně popsány dopady rozvoje cestovního ruchu na životní prostředí. **Mimoekologické dopady cestovního ruchu** obvykle bývají diskutovány méně často, ale faktem je, že vedle přírody je to i místní obyvatelstvo, které vstupuje do interakce s návštěvníky. Sice jen čtyři respondenti dotazníkového šetření (REVIS 2006) ze 127 dotázaných rezidentů uvádějí, že obyvatelé jejich obce projevují znepokojení nad vysokým počtem turistů, ale přesto bychom neměli tento fakt s ohledem na znalost Doxeyho iritačního indexu zanedbat (1975, cit. in Friedl 2004). Součástí managementu dané destinace by tedy měl být citlivý přístup k otázkám vztahu turista–resident (Fialová, Nováková 2004).

9.2.3. Dopad vyhlášení CHKO na cestovní ruch Českého lesa

Vyhlášení CHKO Český les bylo dlouhou dobu hlavní prioritou v ochraně životního prostředí na zkoumaném území, ale k jejímu vyhlášení došlo až nařízením vlády č. 70/2005 Sb. ze dne 12. ledna 2005 podle § 25 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Toto nařízení nabylo účinnosti 1. srpna 2005. „Posláním CHKO je uchování a obnova jejího přírodního prostředí, zejména ekosystémů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, a zachování typického charakteru krajiny za současného rozvíjení ekologicky optimálního systému využívání krajiny a jejich přírodních zdrojů“ (§ 2 nařízení vlády č. 70/2005 Sb.).

Vyhlášení CHKO s sebou přineslo z hlediska cestovního ruchu jak pozitivní, tak negativní efekty. Mezi ty pozitivní můžeme zařadit skutečnost, že vyhlášení zapůsobilo v jistém smyslu jako reklama a oblast Českého lesa se tak postupně dostává do povědomí veřejnosti. Díky tomu roste zájem ze strany cestovního ruchu. Avšak prvotním posláním CHKO je uchování a obnova životního prostředí, jež se vždy neslučuje s ekonomickými zájmy rozvoje cestovního ruchu. Bez předchozího souhlasu Správy CHKO nelze vyznačovat turistické, cyklistické a běžecké tratě, pořádat sportovní, rekreační a jiné hromadné akce či vjíždět na koních a jízdních kolech mimo pozemní komunikace a místa k tomu určená. Správa dává souhlas k vyznačování míst pro parkování motorových vozidel mimo zastavěná území obcí, ke zřizování nových hraničních přechodů a rozšiřování využití stávajících hraničních přechodů.

Území CHKO se dělí do čtyř zón odstupňované ochrany přírody. Zóna I má čistě ochrannou funkci a lidské zásahy by v ní měly být omezeny na minimum, nová výstavba

a změny ve využití území jsou zde zakázány. V zóně II lze provozovat jen takovou hospodářskou činnost, která je šetrná k životnímu prostředí. Zóna I a II přitom tvoří méně jak 20 % rozlohy CHKO. Rekreační využití CHKO je přípustné, pouze za podmínky, že nepoškozuje přírodní hodnoty CHKO (zákon č. 114/1992 Sb.). Vyhlášení CHKO tedy s sebou přináší i jistá omezení v rozvoji cestovního ruchu. Možnost prosadit některé aktivity a projekty cestovního ruchu na jeho území je silně závislá na postoji vedení Správy CHKO. Současné vedení je nakloněno rozvoji cestovního ruchu, ale pouze jeho měkkých forem. Je možné, že se změnou vedení dojde ke změně postojů k této otázce.

9.2.4. Možnosti přeshraniční spolupráce Český les – Oberpfälzer Wald

Sdílení hranic se silným a bohatým státem jako je Německo se po roce 1989 mohlo stát velkým zdrojem inspirace pro české příhraničí. V cestovním ruchu Českého lesa se bohužel tato příležitost příliš neprojevila. K opravdovému a žádoucímu přenosu know-how v cestovním ruchu nedošlo. Některé navštěvovanější oblasti Českého lesa byly sice okolnostmi donuceny přizpůsobit se německé klientele, jiné naopak využily nových výnosných příležitostí, které sousedství s Německem nabízelo. Bohužel se tak dělo v rámci spíše nežádoucích forem cestovního ruchu. Jedním z nich je i sexuální turistika, za níž stojí především kontrast ekonomické vyspělosti mezi Českem a Německem a tedy rozdíl v cenách poptávaných služeb. Faktor legislativní, který rovněž vysvětluje disparity v prostorovém rozmístění prostituce, se zde na rozdíl od příhraničních oblastí jiných států neprojevuje; prostituce a veřejné domy jsou totiž v Německu legální (Marcilhac 2007). Prostituce se ve zkoumaném území koncentruje zejména v blízkosti hlavních hraničních přechodů, tedy v místech která jsou poptávce nejbližší, nicméně s jejími projevy se setkáme i hlouběji v českém vnitrozemí. Vysoká koncentrace tohoto fenoménu, která k sobě nezřídka poutá i kriminální aktivity, jistě není dobrou vizitkou ani České republiky, ani zkoumané oblasti. Rušivě působí i obchodní aktivity v blízkosti hraničních přechodů, zvláště pak stánkový prodej vietnamských obchodníků. Ačkoli vlna nákupních zájezdů do těchto míst opadla, stále ještě se jedná o významný fenomén česko-německého příhraničí.

Jelikož obyvatelé příhraničí sdílí nejen společný prostor a životní prostředí, ale částečně i společné dějiny a kulturu, je záhodno, aby došlo k navázání na přerušenu tradici aktivní kulturně-hospodářské výměny. Pro ulehčení těchto snah byly vyčleněny finanční prostředky v rámci fondů Evropské unie a problematika rozvoje česko-bavorské spolupráce byla zapracována do jednotlivých programových dokumentů. Nejnovějším zastřešujícím

dokumentem česko-bavorské spolupráce je Operační program Přeshraniční spolupráce ČR – Bavorsko, který byl ustanoven pro programovací období 2007–2013. Ten v rámci zajištění trvale udržitelného rozvoje česko-bavorské příhraničí podporuje vedle jiných i oblast cestovního ruchu, volného času a rekreace (www.strukturalni-fondy.cz). Již v roce 1999 se cestovní ruch stal jednou z priorit pro čerpání finančních prostředků ze Společného fondu malých projektů. Podporovány byly menší projekty neinvestičního charakteru v rámci programu Phare CBC. Nejčastěji finance plynuly do tvorby informačních systémů, turistického značení, vydávání brožur, tvorby společných regionálních strategií v oblasti cestovního ruchu, rozvoje drobné infrastruktury a lidských zdrojů, podpory ekoturistiky a agroturistiky (Chromý, Bohuslav 2004).

Tlak na otevírání příhraničního prostoru a zdůrazňování významu kontaktního hraničního efektu se neustále zvyšuje. Na rozdíl od bariérového efektu, při němž se příhraniční region orientuje do vnitrozemí, napomáhá kontaktní hraniční efekt rozvoji vztahů v jiném hierarchickém systému, tedy rozvoji vztahů přes hranici. Roli při tom hraje míra propustnosti hranice, která se s prohlubující evropskou integrací zvyšuje a dochází k jakémusi rozpouštění hranic (Dokoupil 2004). Můžeme očekávat, že s přístupem České republiky k Schengenské dohodě se kontaktní funkce hranice bude významněji posilovat. Otevírají se tak nové příležitosti pro prohloubení spolupráce a celkově pro rozvoj periferních oblastí, mezi něž Český les ještě patří (Marada 2001).

Významný přínos cestovního ruchu je v jeho schopnosti vytvářet nové kontakty mezi obyvateli obou částí hranice a to buď formou spolupráce na realizaci konkrétních projektů, nebo během setkávání s druhou národností při účasti na cestovním ruchu. Kvalitativně se jedná o různé druhy kontaktů, ale pro vylepšení česko-německých vztahů jsou oba přínosem. Bližší seznámení s druhou stranou a zvýšení informovanosti o ní napomáhá odbourávat zakořeněné předsudky a učí větší toleranci ve vztahu k druhé kultuře. Někdy se ovšem ozývají i negativní ohlasy některých českých návštěvníků Německa či negativní ohlasy na německé návštěvníky v Česku, které byly získány v rámci cestovního ruchu. Obzvláště druhá skupina bývá častěji vystavena kritice z důvodu hlučnosti, bezohlednosti apod. Každý návštěvník je ale v podstatě cizí prvek a je vystaven pečlivému sledování. Zároveň se každý návštěvník může během své návštěvy chovat jinak než ve svém domácím prostředí (Zich, Houžvička 1993).

Současné aktivity cestovního ruchu překračující zemskou hranici můžeme rozdělit do dvou skupin: hromadně organizované akce pod záštitou nejrůznějších subjektů a individuální neorganizované aktivity občanů příhraničí, případně návštěvníků Českého a Hornofalckého

lesa (Oberpfälzer Wald). Hromadné aktivity se odehrávají především v rámci kulturních, sportovních či vzdělávacích akcí. Většinu z nich pořádají ve spolupráci česká a bavorská města nebo různé zájmové organizace. Města mají pro navazování přeshraniční spolupráce obecně lepší potenciál než menší sídla a daří se jim využívat dotace na realizaci společných projektů jako propojování a udržování sítě cyklotras, lyžařských tras apod. Naopak individuální aktivity jsou čistě iniciativou jednotlivců s různou motivací překročit státní hranici. Čeští občané kupříkladu využívají kvalitnější vybavení některých zařízení nebo vybavení, která na české straně chybí. Příkladem je zájem o kryté vodní centrum ve Weidenu, o přírodní koupaliště ve Waidhausu, běžecký areál na Silberhütte apod. Přesto je stále přeshraničních aktivit obojího druhu relativně málo. Žádné české ani bavorské město nepodává informace o možnostech trávení volného času za státní hranicí nebo v oblasti kolem ní. Výjimkou jsou informace o kulturních a sportovních výměnách spřátelených subjektů. Na individuální účastníky cestovního ruchu se nikdo nezaměřuje. Roli zde patrně hrají i obavy z možné konkurence mezi bavorskými a českými obcemi. Přitom ze vzájemné spolupráce by mohly profitovat obě strany. Jak Hornofalcký les, tak Český les disponují poněkud odlišným potenciálem pro cestovní ruch, který se může dobře doplňovat. Pokud tedy někdy bude vytvořen marketingový management pro oblast celého Českého lesa, pak by měl být jeho dosah i za česko-bavorské hranice. Ideálně by se mělo jednat o společný management Českého a Hornofalckého lesa.

Hlubšímu rozvoji česko-německých vztahů nejen na poli cestovního ruchu ale stále brání nedostatečná vůle a motivace k aktivitě, nedostatečná vytrvalost pokračovat v započatých projektech, jazyková bariéra obyvatelstva žijícího při hranici a další. Projekty česko-německé spolupráce mívají často jen proklamativní charakter, než aby byly skutečným dlouhodobým přínosem. Řada projektů končí setkáním aktérů a projekt není nikdy realizován. Území není ještě všemi nahlíženo ve své historické a kulturní souvislosti a hranice je stále mnohými podvědomě vnímána jako překážka rozvoje.

9.2.5. Problematika propagace cestovního ruchu

Konkurence na poli cestovního ruchu je dnes mezi jednotlivými regiony Česka opravdu veliká. Kdo chce v této konkurenci uspět, musí nejen vytvořit komplexní a atraktivní nabídku, ale musí umět tuto nabídku i propagovat a celkově optimalizovat komunikaci s trhem, např. pomocí médií, organizací atd. (Valášek 2006). Aby se podařilo využít potenciálu pro cestovní ruch, který dané území skýtá, je nutné nejdříve identifikovat nabízené

produkty, detailně je popsat a poté by měla následovat rozsáhlá propagace daného produktu, aby mohlo dojít k jeho proniknutí na trh. Propagace produktu tvoří součást širší, dobře strukturované marketingové strategie (Moser 1993, Roth 1993).

Český les má v cestovním ruchu co nabídnout, avšak již v samotné tvorbě konkrétních produktů je stále ještě problém. V dotazníkovém šetření (REVIS 2006) pouze 22 % rezidentů uvádí, že alespoň jedna z atraktivit na území obce jejich působnosti je součástí nějakého produktu cestovního ruchu. Většina obcí tudíž nebyla dosud schopna využít místního potenciálu pro tvorbu nějakého produktu a nesplňuje tedy jeden z předpokladů pro promyšlený rozvoj cestovního ruchu. Ty obce, které své produkty již mají, je neumí dostatečně efektivně propagovat a spíše než o propagaci konkrétního produktu se jedná o širší propagaci atraktivit dané obce. Široce pojatá propagace cestovního ruchu má však také své opodstatnění, protože může napomoci zlepšit povědomí o dané oblasti. Takto pojatá propagace může do určité míry předcházet tvorbě konkrétních produktů. A právě v otázce širší propagace Českého lesa mezi ostatními destinacemi cestovního ruchu můžeme spatřovat významné rezervy.

V rozhodování jednotlivce o výběru dovolené hrají významnou roli jeho představy a očekávání od oblasti potenciální rekreace. Jeho představy se více či méně liší od skutečného stavu a jsou ovlivněny informovaností jedince o daném území, objektivními i subjektivními vlivy. S tím souvisí otázka image zkoumaného území. Image pomáhá učinit rozhodnutí o místě trávení dovolené ve chvíli, kdy potenciální účastník cestovního ruchu musel kapitulovat před přílišným množstvím informací (Wohlmann 1993, Vogel 1993). V případě Českého lesa lze říci, že žádné image z hlediska cestovního ruchu nemá. Mnoho lidí, kteří dané území nenavštívili, neví, co si pod pojmem Český les má představit, a v podstatě nikdo si Český les nespojí s konkrétními místy a zajímavostmi. Úkolem subjektů v plánování cestovního ruchu by proto mělo být vytvoření jasné představy Českého lesa jako vhodného místa pro trávení dovolené, a tedy vybudování pozitivní image. Propagace je jednou z cest jak toho dosáhnout (Coppock, Duffield, 1975). Při dotazníkovém šetření se ukázalo, že více jak dvě třetiny dotázaných turistů do navštívené lokality zavítalo již poněkolkáté. Přitom zhruba pětina všech dotázaných uvedla, že daná lokalita patří mezi jejich oblíbené a rádi se do ní vracejí. Návštěvníci si oblíbili zejména tachovské lokality (REVIS 2006). Do budoucna se dá tedy předpokládat, že i návštěvníci, kteří Český les zatím neznají, se sem budou po objevení této oblasti vracet. Propagace Českého lesa tím získává další opodstatnění. Stálí návštěvníci a tím pádem i stálí klienti jsou totiž vítáni ve všech destinacích.

Mnoha destinacím Česka se úspěšně daří dostávat se průběžně do povědomí potenciálních návštěvníků. Tyto destinace neváhají investovat peníze do své prezentace na výstavách cestovního ruchu, v rádiích, časopisech, na internetu, ale i v prostředcích městské hromadné dopravy. Po podobných metodách propagace sahají stále častěji i méně navštěvované oblasti Česka, jimž nezřídka pomáhají organizace jako je CzechTourism (např. reklamy ve vozech pražského metra propagující turistickou oblast Hradecko). Aktivity Českého lesa jsou v tomto směru zcela nedostatečné a nástroje používané ke zviditelnění oblasti jsou velice omezené. Mezi nejrozšířenější patří vydávání propagačních materiálů ve formě skládaček, brožur, letáků či lokálních průvodců, jimiž je vybavena drtivá většina obcí. Kvalita těchto materiálů se ovšem různí a rovněž jejich distribuce je neefektivní: většina z nich se nedostane mimo oblast Českého lesa. Nicméně podstatné je, a dotazníkové šetření (REVIS 2006) to potvrzuje, že návštěvníci považují informace podávané prostřednictvím propagačních materiálů za dostatečné. Propagační materiály tedy plní jednu ze svých základních funkcí, podávání informací návštěvníkům. Dalším způsobem propagace je prezentace obcí a jejich svazků na výstavách cestovního ruchu (GO-Regiontour v Brně) a prezentace turistických atraktivit na webových stránkách jednotlivých obcí. Z dotazníkového šetření sice vyplývá, že internetových stránek před návštěvou daného místa využila jen třetina respondentů, ale toto procento není zas tak nízké, vezmeme-li v úvahu, že značná část dotázaných (70 %) už danou lokalitu navštívila poněkolíkáté a neměla tedy potřebu vyhledávat si o ní předem informace. Internet nadále plní funkci hlavního zdroje informací o neznámé lokalitě.

Proto za zcela zásadní musíme považovat absenci ucelené internetové prezentace Českého lesa propojené s informačním a rezervačním systémem a se sítí regionálních informačních center. Ani nejkvalitnější webové stránky jednotlivých obcí a svazků nemohou nahradit specializovaný portál. Pro turistu je v současnosti velice obtížné získat přehledné informace o možnostech trávení dovolené v Českém lese, včetně nabídky ubytování, stravování apod. Dochází tak k absurdním situacím, kdy obce a jejich svazky propagují cykloturistiku na území Českého lesa, ale pro běžného turistu je prakticky nemožné opatřit si předem aktuální mapu a popis cyklotras pro celé území. Vzhledem k tomu, že tištěné materiály rychle zastarávají, je nezbytná prezentace některých informací právě na internetu. Ale i zde se objevuje problém aktualizace zveřejňovaných informací, viz portál Turisturaj.cz zřizovaný Plzeňským krajem na podporu cestovního ruchu a jeho interaktivní, leč zastaralé mapy cyklotras.

Stinnou stránkou současné propagace Českého lesa je vedle její nedostatečnosti i převládající přístup k potenciálním návštěvníkům. Do budoucna by se měla změnit představa, že „kdo chce, ten si o nás informace najde“. Naopak, celá oblast by se měla sama aktivněji prosazovat a oslovovat potenciální zájemce o pobyt v ní. Pokud v oblasti vznikne nový produkt cestovního ruchu, pak je v zájmu celé oblasti, aby se informace o něm dostaly do nabídek cestovních kanceláří, do internetových vyhledávačů a různých jiných informačních zdrojů. Je sice pravda, že každý soukromý podnikatel v cestovním ruchu (např. majitel hotelu) by se měl umět na trhu prosadit sám, ale spolupráce s veřejným sektorem by mu jeho výchozí postavení mohla významně ulehčit – ku prospěchu majitele, návštěvníka i celé oblasti.

V otázce propagace cestovního ruchu nabízí zajímavou inspiraci srovnání situace v Českém lese a bavorském Oberpfälzer Wald. V Bavorsku se i obce s relativně nevýznamnými atraktivitami všemožně snaží přitáhnout návštěvníky a používají k tomu celou řadu nástrojů. Je zde například zcela běžné používat loga a hesla, která prostupují propagační materiály a internetové prezentace a jsou jakousi obchodní značkou dané obce či celé oblasti. Například město Moosbach (1200 obyvatel), využívá sloganu „Gastlichkeit mit ländlichem Charme“ („Pohostinnost s venkovským šarmem“) a graficky vyvedeného symbolu. Slogan a symbol dohromady tvoří jedno logo, kterým se pak město navenek prezentuje. Podobně město ke své propagaci využívá i skutečnosti, že zvítězilo v soutěži „Unser gastliches Bayern“ („Naše pohostinné Bavorsko“) a že bylo vyhlášeno za „Staatlich anerkannter Erholungsort“ („Státem uznané místo relaxace“; www.moosbach.de). Z tohoto jednoduchého příkladu je vidět skutečná snaha zviditelnit se. Ta je navíc podpořena příslušnou spolkovou zemí, která pravidelně vyhlašuje soutěže a programy, které obce motivují k větší aktivitě na poli cestovního ruchu. V Česku jsou tyto aktivity velmi omezené a týkají se především certifikace ubytovacích zařízení (hotely, kempy, ubytovací zařízení v agroturistice) a certifikace stravovacích zařízení. Na úrovni spolkové země je také vyřešen informační a rezervační systém, který se dále větví do dílčích turistických regionů a oblastí tak, že pro oblast Oberpfälzer Wald není problém získat podrobné informace o jednotlivých turistických cílech a další nezbytné informace. Internetové prezentace bavorských obcí jsou celkově kvalitnější a moderněji pojaté než u nás a běžně na nich lze najít propojené odkazy na turistické zajímavosti ležící na území jiných obcí.

V Bavorsku se také lépe daří využít tranzitního potenciálu dálnice A6 navazující na českou dálnici D5, a to alespoň pro potřeby zviditelnění místních turistických atraktivit. Do vzdálenosti 25 km od česko-bavorské hranice je na oficiálních silničních značeních hnedě

barvy propagována desítka turistických cílů. Propagované cíle jsou zde zámky (Schloss Friedrichsburg), města (Pleystein), kostely (Wallfahrtskirche Fahrenberg), přírodní zajímavosti (Naturparkland Oberpfälzerwald), kulturní zajímavosti (Schönsee – Centrum Bavaria-Bohemia) aj. Propagované cíle v Bavorsku přitom vždy nedosahují vysoké úrovně atraktivity českých protějšků. Podobné značení se v Českém lese používá sporadicky. Na celém úseku dálnice D5 není umístěna žádná tabule odkazující na některou z atraktivit v Českém lese. Propagovány jsou pouze Mariánské Lázně na úpatí Slavkovského lesa a klášter v Kladrubech (ORP Stříbro). Přitom jednou z prvních atraktivit, která by v Českém lese mohla být podobným způsobem prezentována je hrad Přimda. Hrad prohlášený za národní kulturní památku se tyčí na stejnojmenném vrcholu a společně s ním tvoří výraznou dominantu v těsné blízkosti dálničního sjezdu č. 136. Samotná obec Přimda má pak dobrou infrastrukturu cestovního ruchu a navíc se zde nachází Správa CHKO Český les. Přimda ležící na okraji CHKO Český les by se tak mohla stát výchozím místem pro další návštěvu oblasti. K propagaci turistických cílů lze ale kromě dálnice D5 využít i komunikace vedoucí k ostatním významným hraničním přechodům a hlavní komunikace protínající Český les. Obdobných příkladů jak zviditelnit Český les lze uvést celou řadu. Aktéři cestovního ruchu by se neměli bát využít širokého spektra možností propagace, zvláště když pro zdroje inspirace nemusí chodit daleko.

V žádném případě nemůžeme problém rozvoje cestovního ruchu redukovat pouze na tvorbu propagace dané destinace. Pokud se do oblastí díky vydařené propagaci podaří přitáhnout turisty a nebude například dobudováno zázemí pro cestovní ruch, tak hrozí zklamání ze strany turistů a ti návštěvu oblasti již nikomu dalšímu nedoporučí. Přesto ale propagaci jakožto mocný nástroj destinačního managementu nesmíme podceňovat. Koneckonců propagace cestovního ruchu nemusí sledovat pouze ekonomické cíle, ale i cíle výchovné či kulturní (Dohnal 1969). Navíc vhodně koncipovaná propagace může velmi usnadnit potenciálnímu turistovi rozhodování o trávení volného času.

9.3. Podpora cestovního ruchu

9.3.1. Programy podpory cestovního ruchu

Ačkoli existuje řada programů, v jejichž rámci lze čerpat dotace na podporu cestovního ruchu, je jejich využívání na území Českého lesa ve srovnání s ostatními částmi Plzeňského kraje překvapivě malé. Pro ilustraci uveďme konkrétní příklad: Plzeňský kraj poskytuje městům, obcím, mikroregionům, fyzickým osobám a občanským sdružením dotace na projekty v cestovním ruchu například v rámci „Programu podpory rozvoje venkovského cestovního ruchu v Plzeňském kraji“. V roce 2006 byla na zkoumaném území dotace z tohoto programu přidělena pouze městu Horšovský Týn a to na rozvoj městského orientačního systému. Přitom na území celého kraje bylo celkem podpořeno 38 akcí. Podobná je situace také u grantových schémat Plzeňského kraje (SROP), programu INTERREG IIIA a dalších programů, které nabízely nebo nabízejí dotace využitelné v cestovním ruchu (www.kr-plzensky.cz).

Otázkou využívání možnosti čerpání finančních dotací z různých programů se zabývalo i dotazníkové šetření rezidentů (REVIS 2006). V něm byli respondenti konkrétně dotazováni na zkušenosti jejich obce s projekty financovanými z fondů EU. Dvě třetiny rezidentů uvedly, že s čerpáním financí touto cestou v obci již nějaké zkušenosti mají. Jejich obce nejčastěji využívaly zdroje z programů Phare CBC, INTERREG a také grantová schémata SROP Plzeňského kraje. Skutečnost, že jedna třetina rezidentů neuvádí žádnou zkušenost jejich obce s čerpáním dotací EU, není příliš příznivá a poukazuje na to, že tyto obce nejsou schopny plně využívat příležitostí, které plynou z evropské integrace. Pozitivní ale je, že většina respondentů možnosti čerpání dotací sleduje (nejčastěji pomocí internetu), takže je jistá naděje, že obce v budoucnosti možností čerpání peněz z fondů EU ještě využijí.

Ať už jsou to obce, nebo jiné subjekty působící v Českém lese, musíme konstatovat, že snahy získat finanční prostředky na projekty v cestovním ruchu jsou nedostatečné a subjekty jsou všeobecně málo aktivní. To se pak promítá do počtu realizovaných projektů a tedy do celkové podoby cestovního ruchu ve zkoumaném území. Neaktivní přístup je tak v rozporu s přáními a proklamacemi jednotlivých subjektů v oblasti cestovního ruchu. Možnou příčinou tohoto stavu je také nedostatek odvahy a zkušeností (zejména u soukromého sektoru) nebo nedostačující kapacity pro realizaci projektů.

9.3.2. Současné projekty rozvoje cestovního ruchu

Následující tabulka 10 ukazuje výběr projektů s dopadem na cestovní ruch, které byly v nedávné době podpořeny z různých finančních zdrojů. Všechny předkládané projekty budou realizovány do roku 2012, projekty podpořené z Dispozičního fondu INTERREG IIIA ČR–Bavorsko už do konce srpna 2007. Nositeli projektů jsou většinou samotná města a obce, svazky obcí a výjimečně soukromé či jiné subjekty (jezdecký oddíl Bernartice, Agročas s.r.o. v Částkově). Partnery některých projektů jsou německá města (Pleystein pro obec Bor). Vždy se bohužel jedná o ohraničené projekty, které ovlivní cestovní ruch na konkrétním, úzce vymezeném území. Chybí projekty, které by měly dopad na širší oblast Českého lesa a projekty, které by koncepčně řešily podobu cestovního ruchu na zkoumaném území.

Jedním z projektů, který se mohl dotknout širší části Českého lesa bylo vytvoření společné Turistické karty pro Šumavu a Český les v roce 2005. Karta měla přinést slevy ve stovkách zařízení od hotelů přes muzea, půjčovny kol až po pneuservisy, ale projekt se rozjíždí velmi pomalu a karta podporovaná Plzeňským krajem se zatím na zkoumaném území neobjevila (COT 2005).

Tab. 10: Výběr projektů s dopadem na oblast cestovního ruchu (ke dni 17.4.2007)

lokality	nástin projektu/projektů
Babylon	odbahnění rekreačního rybníka Babylon, vybudování hřiště pro plážový volejbal, úprava parkoviště u pláže
Bělá n. Radbuzou	cyklus dokumentů o CHKO Český les pro ZAK TV
Bernartice	výstavba ubytovacích kapacit pro provozování agroturistiky při chovu koní Bernartice
Bor	rekonstrukce zámku, úprava pro poskytování ubytovacích a stravovacích služeb, konferenční sál; zázemí pro cykloturistiku v mikroregionu Borsko
Částkov	přestavba staré nevyužívané usedlosti (špýchar) na muzeum "Staré zemědělské techniky", úprava okolních přilehlých pozemků na parkovací prostory pro staré zemědělské stroje
Domažlice	rekonstrukce plaveckého bazénu a rozšíření čistě sportovní funkce o funkci zábavní a relaxační; vybudování segregované cyklostezky v úseku okresu Domažlice v délce cca 50 km – Cyklostezka Plzeň – Regensburg, úsek Folmava-Holýšov; Muzeum Chodska – Česko-bavorská kuchyně; propagace kultury – "Léto 2007 v Domažlicích"
Kdyně	rekonstrukce koupaliště Hájovna, chatové osady Hájovna a turistické chaty Koráb; značení turistických cílů na Kdyňsku; historie a současnost Všerubského průmysku
Klenčí pod Čerchovem	výstavba centra rekreace a sportu Klenčí pod Čerchovem, vytvoření lepšího nástupního místa pro zimní a letní sportování a turistiku v regionu; oprava a rozšíření pódia pro kulturní a společenské akce

Milíře	výstavba vyhlídkové věže a turistické ubytovny
Sedmíhoří	obnova dopravního značení na cyklotrasách
Staré Sedlo	rekonstrukce hotelu Staré Sedlo
Tachov	obnova a rekonstrukce židovského hřbitova; úprava tachovského zámku pro možnost využití v cestovním ruchu
Velký Rapotín	stavba cukrárny a penzionu s možností zapůjčení kol pro cykloturistiku

Zdroj: Zásobník projektů Plzeňského kraje 2007, PSOV PK 2007, Program podpory rozvoje venkovského cestovního ruchu v Plzeňském kraji 2007; Dispoziční fond ČR–Bavorsko V. výzva 2007

9.3.3. Další návrhy projektů na podporu cestovního ruchu

V rámci dotazníkové šetření (REVIS 2006) byla rezidentům položena otázka, co by se mělo zlepšit v jejich obci pro podporu cestovního ruchu. Naprostá většina respondentů uvedla, že by se měla zvýšit kapacita ubytovacích zařízení a zlepšit služby v restauracích. Jen ojediněle se objevily náměty na zlepšení informačních služeb, turistického značení a jiné podněty. Většina dotázaných tedy vidí problém tam, kde ho ze své pozice nemůže významněji ovlivnit. Ubytovací a stravovací zařízení jsou v soukromých rukou a veřejný sektor o jejich rozsahu a kvalitě přímo nerozhoduje. Zajímavé je, že rezidenti nereflektovali potenciál rozvoje, který vychází z jejich vlastní strany. Z toho se dá usoudit, že představitelé zkoumané oblasti jsou se svou činností na poli cestovního ruchu spokojeni. Předpoklad, že pouhé zvýšení ubytovacích kapacit a zlepšení stravovacích služeb napomůže rozvoji cestovního ruchu dané oblasti, je mylný. Návštěvnost Českého lesa je nízká a současné služby v ubytování a stravování jsou zatím dostatečné. Dotazníkové šetření (REVIS 2006) navíc potvrzuje, že jsou návštěvníci s těmito službami veskrze spokojeni. O navýšení kapacit má smysl uvažovat až s rostoucí poptávkou po těchto službách. Pokud se zvýší poptávka, tak s největší pravděpodobností dojde k automatické reakci ze strany nabídky a situace na trhu se časem vyrovná.

Představitelé oblasti by se nyní měli zaměřit na konkrétní projekty, které povedou ke zviditelnění oblasti v cestovním ruchu a následně ke zvýšení zájmu o Český les ze strany turistů. Existuje celá řada variant, jak jednotlivé kroky propojit a jak konkrétní projekty zarámovat do širších souvislostí a podmínek oblasti. Záleží v podstatě jen na kreativitě místních představitelů a jejich ochotě ujmout se těchto úkolů. Projekty můžeme rozdělit na akce první a druhé vlny. Jako první by mělo přijít na řadu:

- *Vytvoření vhodného turistického balíčku*

Balíčků může být i více, ale v základním a nejširším z nich by se měla objevit nabídka trávení dovolené v Českém lese jakožto oblasti, která spojuje přírodní a kulturně-historické zajímavosti. Zvláštní důraz by zpočátku měl být kladen na potenciál vycházející z historie 20. století a jejích dopadů na tvář krajiny Českého lesa. Zde leží největší potenciál oblasti, který odlišuje zkoumanou oblast od jiných oblastí Česka. Tato tematika může být dále rozvedena do konkrétních dílčích nabídek:

- vytvoření balíčku, jehož charakteristickým znakem by bylo poukázání na kontrast vývoje Chodska a vysídlených částí Českého lesa. To by napomohlo ke spojení sil tachovské a domažlické části Českého lesa a zapojení všech částí zkoumaného území do rozvoje cestovního ruchu
  - rozšíření předchozího balíčku o potenciál, který skýtají německá příhraniční území. To by napomohlo rozvoji spolupráce s německou stranou, usnadnilo průnik na velký poptávkový trh Německa, umožnilo snadnějšího čerpání dotací z EU a celkově zpestřilo nabídku cestovního ruchu.
- *Efektivní prezentace a propagace základního balíčku a celého Českého lesa*
    - možnost navázání spolupráce s CzechTourism a specializovanými agenturami
    - aktivní spolupráce s Plzeňským krajem
  - *Vytvoření společného internetového portálu Českého lesa*
  - *Vytvoření jednotného nápaditého loga pro oblast Českého lesa, se kterým by se ztotožnily ideálně všechny subjekty cestovního ruchu*

V druhé vlně mohou přijít na řadu další akce, některé z nich mohou být součástí projektů první vlny:

- vytvoření dílčích balíčků, které se budou zabývat konkrétními tématy, zařazena sem může být starší historie oblasti, vytvoření tematických tras „Železná opona“, „Zaniklé osídlení – I tady žili lidé“, „Chodové nejen na Chodsku“, „Po stopách židovského osídlení“, „Sklářská stezka – historie sklářství“, „Husitské bitvy aneb kde ztratil Cesarini svůj klobouk“

- vytvoření Muzea železné opony – možnost navázání spolupráce např. se zámkem Weitra v Rakousku, kde jsou umístěny sbírky k tématu železné opony po celé její evropské délce
- motivační soutěž „Pokořte vrcholy železné opony – od Dyleně po Čerchov“, může být realizováno ve spolupráci s Turistické známky s.r.o.
- rekonstrukce bývalého vojenského objektu s rozhlednou na vrchu Havran
- propagace lyžařských běžeckých okruhů mezi Starou Knížecí Hutí a Silberhütte, spolupráce s běžeckým areálem v Mariánských Lázních
- spolupráce s NP Šumava
- propagace Českého lesa v blízkosti dálnice D5
- vybudování centra outdoorových aktivit (lanové centrum...)
- prodloužení hippostezky vedoucí ze Šumavy na Kdyňsko směrem na sever, tvorba přeshraničních hippostezek
- zapojení zařízení cestovního ruchu do evropských systémů kvality, podpora certifikace zařízení (např. značka Cyklisté vítáni)
- nalezení společného prvku, který by podpořil „mystické“ vnímání Českého lesa, podnítil rozvoj návštěvníkovi fantazie a rovněž napomohl snadnější marketingové prezentaci dané oblasti – může se jednat o historickou postavu, postavu z pověstí či pohádek, přírodní úkaz apod.

Výše uvedené projekty jsou jen návrhy, jak podpořit cestovní ruch zkoumané oblasti. Dané návrhy samozřejmě musí být detailně rozpracovány a koncepčně propojeny v nosnou marketingovou strategii. Některé jsou realizačně velmi náročné, jiné jsou snáze uchopitelné.

Většina projektů na území Českého lesa může mít vzdělávací charakter, což odpovídá i významu cestovního ruchu jako zprostředkovatele rozvoje poznání a osobnosti člověka. Oblast má pro to nejlepší předpoklady. U přírodní složky krajiny lze dobře pozorovat například sukcesi a vývoj přírodního prostředí v závislosti na přítomnosti či nepřítomnosti člověka. U kulturní složky je to historický vývoj v několika staletích – od dob německé kolonizace, přes dobu hospodářského rozvoje až po vysídlení (dosídlení) a izolaci krajiny pro vojenské účely. Vhodné by bylo zaměřit se zejména na názorné vzdělávání dětí a mládeže (viz například vzdělávací aktivity občanského sdružení Antikomplex). Nutné je ovšem vytvořit nosný projekt, v jehož rámci se cílová skupina s vybranou problematikou seznámí. Jedním z možných postupů, jak projekt nastartovat, je vybrat pilotní zaniklou obec, na níž by

bylo možné poučnou i zábavnou formou demonstrovat důsledky historického vývoje na co možná nejširší škále jednotlivých složek krajiny. Vznikla by tak jakási „laboratoř“ pod širým nebem, na jejíž činnost by pak dále mohly navazovat další aktivity v blízkém i vzdálenějším okolí.

Pobyt v oblasti může být významným přínosem v interkulturní spolupráci mezi Čechy a Němci, zapojeny mohou být i jiné národy. Vhodným místem vzájemných aktivit je nejen celé české příhraničí (zaniklé vesnice, pietní místa v Tachově a u Chodové Plané), ale například i bývalý koncentrační tábor Flossenbürg v blízkosti hranice. Pokud se najdou zajímavé projekty, pak bude možné pořádat mezinárodní workshopy a také workcamps. Přínosem by tyto akce byly nejen pro účastníky, ale i pro místní obyvatelstvo, které lze do přípravy akcí zapojit. Jako možné projekty pro workcamps se jeví opravy kulturních památek, např. rekonstrukce zanikajících židovských hřbitovů.

Důležitou součástí při účasti na cestovním ruchu je prožitek, jeho kvalita, intenzita a trvání. Požadavky na prožitek jsou sice u každého účastníka cestovního ruchu individuální, ale v rámci zachování určité kultury cestovního ruchu by nabízené produkty neměly být příliš podbíživé a sklouzávat na úroveň zábavního parku. Český les sám o sobě může nabídnout dosti intenzivní a kvalitní zážitky těm, kteří se nad touto oblastí dokáží zamyslet. Dobrá regulace přísunu zážitků, tak jak je oblast sama nabízí, jejich obměna a udržování pestrosti by měly být postačující (Schober 1993). Oblast by se neměla snažit za každou cenu přitáhnout návštěvníky, kteří o ní nemají skutečný zájem. Na druhou stranu těm, co již přijedou, je třeba umět nabídnout takové aktivity, které budou dostatečně zajímavé a přesvědčí návštěvníky o tom, že se na daném území vyplatí strávit delší dovolenou a v budoucnu se znovu vrátit. Vytvořit dobrou nabídku na jejímž konci stojí spokojený návštěvník, spokojený hostitel a přitom jsou zachovány principy udržitelného cestovního ruchu je opravdové umění.

10. Závěr

Hlavním cílem předkládané práce bylo kriticky zhodnotit Český les z hlediska jeho perspektiv pro rozvoj cestovního ruchu a hlouběji se zamyslet nad problematikou rozvoje cestovního ruchu v tomto území. V jednotlivých kapitolách se podařilo odpovědět na všechny otázky představené na začátku práce a také potvrdit dvě pracovní hypotézy ze čtyř. První potvrzenou hypotézou je hypotéza o dobrých předpokladech území pro rozvoj cestovního ruchu, druhá potvrzená hypotéza hovoří o nevyužitém potenciálu cestovního ruchu na území Českého lesa. Zbylé dvě hypotézy, o nedostatečné materiálně-technické základně a o otázce vhodnosti rozvoje cestovního ruchu na území Českého lesa, se potvrdily pouze částečně.

Součástí práce bylo určení nejvhodnějšího směru rozvoje cestovního ruchu v Českém lese. V návaznosti na zhodnocení celkového potenciálu oblasti se ukázalo, že by se Český les měl zaměřit zejména na rozvoj venkovského cestovního ruchu a sportovně-rekreačních forem cestovního ruchu s důrazem na cykloturistiku a běžecké lyžování. Dá se očekávat, že se Český les bude profilovat jako destinace, kde lze strávit klidnou a finančně dostupnou dovolenou kdykoli v průběhu roku, přičemž letní a zimní sezóna bude vždy o něco výraznější. Optimální podmínky nabízí Český les pro pobyty rodin s dětmi, pro vzdělávací pobyty dětí a mládeže a také pro rozvoj incentivního cestovního ruchu. Pobyt v Českém lese bude zajímavý zejména pro klientelu původem z měst, která stále více vyžaduje vyšší kvalitu životního prostředí. Silnou zdrojovou základnu bude v tomto ohledu tvořit plzeňská a případně pražská aglomerace. I nadále bude významnou roli na zkoumaném území hrát rekreace místního obyvatelstva. Český les zřejmě nikdy nebude vyhledávanější oblastí než sousední Šumava, ale pro mnohé účastníky cestovního ruchu bude vítanou alternativou turisticky přetížených horských oblastí. Zájem o Český les může napomoci vylepšení pozice Plzeňského kraje, který si z hlediska cestovního ruchu nevede ve srovnání s ostatními kraji Česka příliš dobře (MMR 2006).

Historický vývoj až do 2. světové války dokládá, že ne vždy byla oblast Českého lesa na okraji zájmu turistů. Politické události po 2. světové válce sice přerušily na části území slibný rozvoj cestovního ruchu, zároveň ale přinesly zcela nový a originální potenciál. Jelikož se tento potenciál až dosud nepodařilo správně uchopit, zůstává Český les širší veřejností nadále neobjeven. Další rozvoj cestovního ruchu je z velké části v rukou představitelů oblasti. Zástupci obcí a mikroregionů na jednu stranu hovoří o cestovním ruchu jako o jedné z

nejperspektivnějších ekonomických aktivit pro dané území, ale na druhou stranu stále ještě nevyvíjejí dostatečné úsilí pro jeho rozvoj. Tito aktéři cestovního ruchu nepřistupují k rozvoji cestovního ruchu dostatečně komplexně. Dosud nevznikl jednotný řídicí orgán cestovního ruchu a neexistuje ani společná marketingová strategie pro oblast Českého lesa.

Pokud má Český les na trhu cestovního ruchu uspět, pak mu nezbývá než vystupovat jednotně. Ani jedna z částí zkoumaného území (snad jen s výjimkou Chodska) nemá potenciál pro samostatné vystupování na poli cestovního ruchu. Vzhledem k tomu, že se část obcí staví ke spolupráci s ostatními obcemi odmítavě, nebude vůbec lehké společný postup v cestovním ruchu prosadit. Budou-li obce vystupovat odděleně a nebudou-li spolupracovat s dalšími aktéry cestovního ruchu, poroste riziko prosazování projektů, které mohou mít na zkoumanou oblast řadu negativních dopadů. Varovným prstem jsou některé kontroverzní projekty, které pro danou oblast již byly navrženy. Určitý koordinovaný a kontrolovaný rozvoj cestovního ruchu je tak jednou z mála šancí, jak omezit přílišný tlak na ekonomické využití oblasti. Zvláštní zřetel je nutno v tomto ohledu brát na otázku ochrany životního prostředí, jehož zachování je nutnou podmínkou pro další rozvoj cestovního ruchu. Český les by se měl poučit z chyb zavedených horských destinací. Samozřejmostí by měla být orientace na rozvoj měkkých forem cestovního ruchu, které mohou zajistit udržitelný cestovní ruch.

Závěrem lze říci, že potenciál růstu Českého lesa je značný, ale nikoli neomezený. Cesta k využití tohoto potenciálu je dlouhá a nekončí u vybudování sítě cyklotras na místech, která vedle přírodních krás jinak nemají co nabídnout. Rozhodně je nutné odpoutat se od lákavé představy o samospasitelnosti cestovního ruchu. Pro některé obce by rozvoj cestovního ruchu jistě mohl znamenat zlepšení ekonomických perspektiv. Cestovní ruch by ale bylo lépe chápat jako doplněk jiných ekonomických činností, které k rozvoji zkoumaného území přispějí významněji než samotný cestovní ruch.

I po zpracování této práce musíme považovat problematiku rozvoje cestovního ruchu v Českém lese za neprobádané téma. V průběhu zpracování předkládané práce totiž vyvstala řada nových otázek a problémů, které z důvodu omezeného rozsahu práce nemohly být diskutovány a které by si zasloužily podrobnější rozpracování. Jedná se o následující témata:

- Únosnost Českého lesa pro cestovní ruch se zvláštním zřetelem na jeho přírodně nejcenější partie
- Vnímání krajiny Českého lesa z pohledu návštěvníka s možným využitím metodiky badatelské dvojice J. Zelenka a M. Pásková (2005) a s možným porovnáním výsledků výzkumu v Českém lese s výsledky získanými v ostatních oblastech Česka

- Rozvoj cestovního ruchu na území zaniklých sídel
- Role turistických hraničních přechodů v rozvoji cestovního ruchu Českého lesa
- Otevření turistického hraničního přechodu Přední Zahájí – Waldheim automobilové dopravě a jeho dopad na rozvoj cestovního ruchu Českého lesa
- Vývoj druhého bydlení v Českém lese
- Hodnocení změn v počtu a struktuře ubytovacích zařízení po roce 1989

11. Zdroje

- Bičík, I. a kol. (2001): Druhé bydlení v Česku. KSGRR PřF UK, Praha, 167 s.
- Bičík, I. (2001): Postavení, změny a perspektivy druhého bydlení v Česku. In: Bičík, I. a kol.: Druhé bydlení v Česku. KSGRR PřF UK, Praha, s. 25–41.
- Bičík, I., Götz, A. (1996): Regionální aspekty transformace českého zemědělství. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. PřF UK, Praha, s. 239–253.
- Bičík, I., Jančák, V. (2005): Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990. KSGRR PřF UK, Praha, 104 s.
- Blamey, R. K. (2001): Principles of Ecotourism. In: Weaver, D. B.: The Encyclopedia of Ecotourism, s. 5–22.
- Blažek, J., Uhlíř, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje – nástin, kritika, klasifikace. Karolinum, Praha, 211 s.
- Butler a kol. (2006): The Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications, Vol. 1. Channel View Publications, Clevedon, 385 s.
- Coccosis, H. (1996): Tourism and Sustainability: Perspectives and Implications. In: Priestley, G. K., Edwards, J. A., Coccosis, H.: Sustainable Tourism? European Experiences. CAB International, Wallingford, s. 1–21.
- Coppock, J. T., Duffield, B. S. (1975): Recreation in the Countryside – A Spatial Analysis. The Macmillan Press, London, 253 s.
- Čermák, Z. (1996): Transformační procesy a migrační vývoj v České republice. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. PřF UK, Praha, s. 179–197.
- Čertík, M. a kol. (2000): Cestovní ruch – Vývoj, organizace a řízení. OFF, Praha, 352 s.
- Český les – příroda, historie, život. Baset, Praha, 2005, 880 s.
- Daněk, P. (1999): Intenzita soukromého podnikání. In: Jeřábek, M.: Geografická analýza pohraničí České republiky, s. 93–95.
- Disman, M. (2000): Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum, Praha, 374 s.
- Dohnal, V. (1969): Ekonomika cestovního ruchu. Vysoká škola ekonomická, Praha, 185 s.
- Dohnal, V. a kol. (1985): Rajonizace cestovního ruchu ČSR. Merkur, Praha, 167 s.

Dokoupil, J. (2004): Hranice a hraniční efekt. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, s. 53–57.

Doucha, T. (2002): Multifunctionality of the czech agriculture. In: Land use/Land cover changes in the period of globalization. KSGRR PřF UK, Praha s. 58–66.

Edwards, J. A., Priestley, G. K. (1996): European Perspectives on Sustainable Tourism. In: Priestley, G. K., Edwards, J. A., Coccossis, H. Sustainable Tourism? European Experiences. CAB International, Wallingford, s. 189–198.

Fialová, D. (2001a): Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. In: Geografie – Sborník České geografické společnosti, 106, č. 1, s. 36–46.

Fialová, D. (2001b): Informační základna o územním rozložení objektů individuální rekreace. In: Bičík, I. a kol.: Druhé bydlení v Česku. KSGRR PřF UK, Praha, s. 19–24.

Fialová, D., Nováková, E. (2004): Resident's perception of tourism impacts. In: Travel Trade, Regional Development and Education. Reviewed Proceedings + CD ROM. Tábor, 2004, s. 41–43.

Francová, E. (2003): Cestovní ruch. Univerzita Palackého, Olomouc, 119 s.

Friedl, H. A. (2004): Touristen – Kulturschänder oder Retter in der Not? Eine Untersuchung über die Vertretbarkeit von Ethnotourismus am Beispiel der Tuareg im Aïr-Massiv, Nord-Niger. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften, č. 15 [http://www.inst.at/trans/15Nr/09_1/friedl15.htm].

Haedrich, G. a kol. (1993): Tourismus-Management – Tourismus-Marketing und Fremdenverkehrsplanung. Walter de Gruyter, Berlin, s. 31–42.

Haedrich, G. (1993): Tourismus-Management und Tourismus-Marketing. In: Haedrich, G. a kol.: Tourismus-Management – Tourismus-Marketing und Fremdenverkehrsplanung. Walter de Gruyter, Berlin, s. 31–42.

Hahn, H., Kagelmann, H. J. (1993): Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie – Ein Handbuch zur Tourismuswissenschaft. Quintessenz, München, 630 s.

Hall, C. M., Higham, J. (2005): Tourism, Recreation and Climate Change. Channel View Publications, Clevedon, 309 s.

Hall, C. M., Page S. J. (1999): The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space. Routledge, London, 309 s.

Hampl, M. a kol. (1996): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. PřF UK, Praha, 395 s.

Hampl, M. (2000): Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciaci. In: Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 3, s. 241–254.

Hopfenbeck, W., Zimmer, P. (1993): Umweltorientiertes Tourismusmanagement: Strategien, Checklisten, Fallstudien. Moderne Industrie, Landsberg am Lech, 534 s.

Hovinen, G. R. (2006): Lancaster County, the TALC, and Search for Sustainable Tourism. In: Butler (ed.): The Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications, Vol. 1. Channel View Publications, Clevedon, s. 73–90.

Chromý, P., Bohuslav, D. (2005): Pohraničí Česka: na cestě od izolace k integraci. In: Geografické rozhledy, 14, č.5, s.130–131.

Jakubíková, D. (2001): Marketingový management turistické destinace. Příspěvek Mezinárodní konference – Region. Služby. Cestovní ruch, 9.–10. dubna 2001, Filosofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava [www.cestovni-ruch.cz/skolstvi/destinace.php].

Jančák, V., Götz, A. (1997): Územní diferenciacie českého zemědělství a její vývoj. PpF UK, KSGRR, Praha, 81 s.

Jeřábek, M. (1996): Individuální kontakty obyvatel na česko-německé hranici. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 46 s.

Jeřábek, M. (1999): Geografická analýza pohraničí České republiky. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 180 s.

Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. (2004): České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, 296 s.

Johnston, R. J. a kol. (2000): The Dictionary of Human Geography. Blackwell, Oxford, 958 s.

Klebl, U., Böck, N. M. (1993): Marketing im Tourismus. In: Hahn, H., Kagelmann, H. J.: Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie – Ein Handbuch zur Tourismuswissenschaft. Quintessenz, München, s. 437–446.

Kolářová, M., Myslíl, V. (1979): Minerální vody Západočeského kraje. Ústřední ústav geologický, Praha, 286 s.

Kopp, J., Novotná, M. (1997): Geografické metody výzkumu malé oblasti. Fakulta pedagogická, ZČU, Plzeň, 78 s.

Kühnlová, H. (1998): Zeměpis místního regionu – příroda, kultura a životní prostředí. In: Geografické rozhledy, 7, č. 4, s. 116–119.

Lagiewski, K. M. (2006): The Application of the TALC Model: A Literature Survey. In: Butler (ed.): The Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications, Vol. 1. Channel View Publications, Clevedon, s. 27–50.

Lew, A. A., Hall, C. M., Williams, A. M. (2004): A Companion to Tourism. Blackwell, Malden, 622 s.

Lier, H. N. van, Taylor, P. D. (1993): New challenges in recreation and tourism planning. Elsevier, Amsterdam, 240 s.

- Malíková, J. (2006): Agroturistika na Šumavě, *Diplomová práce*, KSGRR PŘF UK Praha, 127 s.
- Marada, M. (2001): Využití statistické analýzy k vymezení periferních oblastí Česka. In: *Geografie – Sborník ČGS*, 106, č. 1, s. 12–25.
- Marada, M. (2003): Dopravní infrastruktura a hierarchie středisek v Českém pohraničí. In: *Geografie – Sborník ČGS*, 108, č.2, s. 130–145.
- Mariot, P. (1983): *Geografia cestovného ruchu*. Veda, Slovenská akadémia vied, Bratislava, 249 s.
- Mikšíček, P. (2005): *Sudetská pouť aneb Waldgang*. Dokořán, Praha, 165 s.
- Miškovský, J. (2002): Silniční doprava na českých hraničních přechodech, *Diplomová práce*, KSGRR PŘF UK Praha, 93 s.
- Mištera, L. (1993): *Geografie západočeské oblasti*. Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, Plzeň, 155 s.
- Moser, K. (1993): *Tourismuswerbung*. In: Hahn, H., Kagelmann, H. J.: *Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie – Ein Handbuch zur Tourismuswissenschaft*. Quintessenz, München, s. 463–468.
- Müller, H. (1993): *Touristische Vernetzungsmatrix*. In: Haedrich, G. a kol.: *Tourismus-Management – Tourismus-Marketing und Fremdenverkehrsplanung*. Walter de Gruyter, Berlin, s. 433–444.
- Neveselá, K. (2006): Problematika rozvoje cestovního ruchu v CHKO Bílé Karpaty, *Diplomová práce*, KSGRR PŘF UK Praha, 126 s.
- Nicholls, P. (1996): *Landscape and Tourism: the New National Forest in the United Kingdom*. In: Priestley, G. K., Edwards, J. A., Coccossis, H.: *Sustainable Tourism? European Experiences*. CAB International, Wallingford, s. 54–69.
- Pásková, M., Zelenka, J. (2007): Krajina vyhledávaná, konzumovaná či tvořená cestovním ruchem? *Geografické rozhledy*, 16, č. 4, s. 6–9.
- Pásková, M., Zelenka, J. (2002): *Cestovní ruch – výkladový slovník*. MMR, Praha 448 s.
- Priestley, G. K., Edwards, J. A., Coccossis, H. (1996): *Sustainable Tourism? European Experiences*. CAB International, Wallingford, 212 s.
- Pearce, D. (1987): *Tourism Today: a geographical analysis*. Longman Group UK Limited, Essex, 229 s.
- Procházka, P. (2001): Pohyb za rekreací v Česku. In: Bičík, I. a kol.: *Druhé bydlení v Česku*. KSGRR PŘF UK, Praha, s. 55–71.

Romeiß-Stracke, F. (1993): Freizeit- und Tourismusarchitektur. In: Haedrich, G. a kol.: Tourismus-Management – Tourismus-Marketing und Fremdenverkehrsplanung. Walter de Gruyter, Berlin, s. 423–431.

Roth, P. (1993): Werbeplanung im Tourismus. In: Hahn, H., Kagelmann, H. J.: Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie – Ein Handbuch zur Tourismuswissenschaft. Quintessenz, München, s. 484–489.

Ryan, C. (2003): Recreational Tourism: Demand and Impacts. Channel View Publications, Clevedon, 358 s.

Sasková, M. (1997): Venkovská turistika v České republice, *Diplomová práce*, KSGRR PřF UK Praha, 84 s.

Schober, R. (1993): (Urlaubs-)Erleben, (Urlaubs-)Erlebnis. In: Hahn, H., Kagelmann, H. J.: Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie – Ein Handbuch zur Tourismuswissenschaft. Quintessenz, München, s. 137–140.

Shaw, G., Williams, A. M. (2002): Critical Issues in Tourism – A Geographical Perspective, Second Edition, Blackwell, Malden, 371 s.

Štěpánek, V., Kopačka, L., Šíp, J. (2001): Geografie cestovního ruchu, Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, Praha, 187 s.

Vágner, J. (2001): Vývoj druhého bydlení v Česku. In: Bičík, I. a kol.: Druhé bydlení v Česku. KSGRR PřF UK, Praha, 42–54.

Vágner, J., Fialová, D. a kol. (2004): Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. KSGRR PřF UK, Praha, 286 s.

Vaško, M. (2002): Cestovní ruch a regionální rozvoj. Vysoká škola ekonomická v Praze, Oeconomica, 95 s.

Viturka, M. a kol. (2003): Regionální vyhodnocení kvality podnikatelského prostředí v České republice. Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, katedra regionální ekonomie a správy, Brno, 141 s.

Vogel, H. (1993): Landschaftserleben, Landschaftswahrnehmung, Naturerlebnis, Naturwahrnehmung. In: Hahn, H., Kagelmann, H. J.: Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie – Ein Handbuch zur Tourismuswissenschaft. Quintessenz, München, s. 286–293.

Vorel, J. (2001): Výstavba nových rekreačních objektů. In: Bičík, I. a kol.: Druhé bydlení v Česku. KSGRR PřF UK, Praha, s. 209–213.

Vystoupil, J. (2006): Atlas cestovního ruchu České republiky. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 157 s.

Vystoupil, J. a kol. (2007): Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR. Masarykova univerzita, Brno, 108 s. [www.econ.muni.cz/katedry/KRES/ceru/rajonizace.pdf – 3.6.2007].

Weaver, D. B. (1998): *Ecotourism in the Less Developed World*. CABI Publishing, Wallingford, 258 s.

Weaver, D. B. (2001): *The Encyclopedia of Ecotourism*. CABI Publishing, Wallingford, 668 s.

Wohlmann, R. (1993): *Image-Analysen*. In: Haedrich, G. a kol.: *Tourismus-Management – Tourismus-Marketing und Fremdenverkehrsplanung*. Walter de Gruyter, Berlin, s. 189–199.

Wokoun, R., Vystoupil, J. (1987): *Geografie cestovního ruchu a rekreace I*. Univerzita J. E. Purkyně, Fakulta přírodovědecká, Brno, 250 s.

Zelenka, J., Pásková, M. (2005): *Percepční a kognitivní mapy kulturní krajiny*. Příloha č. 1 závěrečné zprávy projektu GAČR č. 406/03/0115 „Kognitivní matrice a jejich dynamické změny“, 97 s. [<https://dilleo.uhk.cz/dilleo/objman/ObjectView.aspx> – 29.5.2007].

Zich, F., Houžvička, V. (1993): *Přeshraniční souvislosti sociálních změn v oblasti české části euroregionu Chebsko*. Sociologický ústav, Akademie věd České republiky, Praha, 37 s.

Mapy, průvodce, prospekty, propagační materiály

Birner, Z. (1961): *Chodsko a Český les*. Turistický průvodce ČSSR. Sportovní a turistické nakladatelství, Praha, 183 s.

Balatka, B. a kol. (1987): *Chodsko, Český les*, Turistický průvodce ČSSR. Olympia, Praha, 255 s.

Procházka, Z. (1997): *Český les – Domažlicko*, historicko-turistický průvodce. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 176 s.

Procházka, Z. (1994): *Český les – Tachovsko*, historicko-turistický průvodce. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 176 s.

Procházka, Z. (1995): *Stříbrsko a Borsko*, historicko-turistický průvodce. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 220 s.

Okres Tachov – Turistické informace 2006. Městské kulturní středisko Tachov, 2005.

Cyklotrasa Praha – Plzeň – Regensburg. Regionální kooperace Plzeňský kraj a Horní Falcko/Dolní Bavorsko, 2005 [<http://turista.kr-plzensky.cz/attach/7f2ad9c5984d305c79930f2b80bbe8c6.pdf> – 23.2.2007]

Cyklotrasa č. 2171: Tachov – Křížový kámen – Silberhütte, Sklářská cesta. Ski klub Zlatý potok, 2006.

Dislokační mapy pohraniční stráže – 5. brigáda PS Cheb, 9. brigáda PS Domažlice, Hlavní správa pohraniční stráže a ochrany státních hranic, č. 4. Archiv Ministerstva vnitra ČR, Praha, 1982.

Český les – sever. Soubor turistických map 1 : 50 000, Klub českých turistů, 1998.

Český les – jih. Soubor turistických map 1 : 50 000. Klub českých turistů, 1998.

Domažlicko – regionální turistická mapa 1 : 100 000, Okresní úřad Domažlice, 2000.

Chodsko – soubor turistických map 1 : 50 000, Klub českých turistů, 1991.

Tachovsko a Český les 1 : 100 000. Kartografie Praha, 1992.

Mapa 1 : 100 000 turistická [www.turistika.cz/mapy – 20.2.2007]

Statistické ročenky, datové zdroje

Cestovní ruch 2005 – základní data, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha [www.mmr.cz/upload/files/cestovni_ruch/061006_cr_v_cr_aktualizace.doc – 21.2.2007]

Databáze Informačního systému katastru nemovitostí. ČÚZK, Praha, 2005.

Ministerstvo životního prostředí (1998): Stav životního prostředí v oblastech působnosti územních odborů MŽP a v hl. m. Praze v roce 1997 – Plzeňská oblast, Praha, 13 s.

Registr ubytovacích zařízení 2000–2005. ČSÚ, Praha.

Statistický lexikon obcí České republiky 2005. ČSÚ a Ministerstvo vnitra ČR, Praha.

Statistický lexikon obcí České republiky 1991. ČSÚ a Ministerstvo vnitra ČR, Praha.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. ČSÚ, Praha.

Periodika, zpravodajství

COT (2005): Turistická karta pro Šumavu a Český les. COT business, 1.6.2005

Filgas, J. (2006): Po turistech zůstávají v Beskydech tuny odpadků, 3.10.2006, [http://cestovani.idnes.cz/po-turistech-zustavaji-v-beskydech-tuny-odpadku-f6d-/igcechy.asp?c=A061002_210929_igcechy_tom]

Jehlička, M. (2006): Obyvatelé odmítají Evropský rekreační park v lesích u Borovan, Econnect zpravodajství, 17.10.2006 [http://zpravodajstvi.ecn.cz/?x=1928766]

Němcová, V. (2007a): Relaxační areál budí vášně. MF Dnes, Kraj Plzeňský, 15.2.2007 [http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp?v=039&r=mfzapadcech&c=686454]

Němcová, V. (2007b): Nechtějí nový rekreační park. MF Dnes, Kraj Plzeňský, 27.4.2007

Prokš, V. (2007): Milíře na Tachovsku startují největší investici po roce 1989, eStav.cz, 23.1.2007 [<http://www.estav.cz/zpravy/ctk/milire-nejvetsi-investice.html>]

Tůmová, Š. (2006): Cyklisté drancují Orlické hory, tvrdí ochranáři, 28.9.2006 [http://cestovani.idnes.cz/cykliste-drancuji-orlicke-hory-tvrdi-ochranari-f52-/ig_kolo.asp?c=A060928_133224_ig_kolo_tom]

Valášek, D. (2006): Jak rozprostranit turisty. In: COT Business, č. 1, 2006, Praha, s. 25.

Valášek, D. (2004): Akce pro zaměstnance a pro firmy. 6.5.2004 [www.cot.cz/zobrazel.php?id=3430]

Ziegler, J. (2006): Lipno: český lyžařský ráj budoucnosti, nebo konec Šumavy? 15.12.2006 [http://cestovani.idnes.cz/lipno-cesky-lyzarsky-raj-budoucnosti-nebo-konec-sumavy-pjt-/ig_zima.asp?c=A061214_164731_ig_zima_tom]

Zákony

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 95/1999 Sb. o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby a o změně zákona č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů

Nářízení vlády č. 70/2005 Sb ze dne 12. ledna 2005, kterým se vyhlašuje Chráněná krajinná oblast Český les

Rozvojové a strategické dokumenty

Analýza příhraničního regionu Český les–sever a Český les–jih z pohledu potřeb rozvoje cestovního ruchu. REVIS, Tachov, 2006, 139 s.

Horyna, M., Hájek, T., Bukačová, I. (2003): Koncepce památkové péče Plzeňského kraje. Plzeňský kraj, Plzeň, 55 s.

Chodská Liga – studie rozvoje mikroregionu [<http://www.jz.cz/studie/s03.htm> – 28.4.2007]

Plán péče o CHKO Český les na období 2007–2016 (návrh). Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Správa chráněné krajinné oblasti Český les, Přimda, 2007.

Program rozvoje cestovního ruchu v Plzeňském kraji. Plzeňský kraj, 2004. [<http://www.plzensky-kraj.cz/article.asp?itm=23466> – 21.4.2007]

Plán péče o navrženou CHKO Český les, Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor životního prostředí, 2003.

Plán péče o navrženou CHKO – Turistika a rekreace, Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, 2003.

Strategický marketing města Tachova, Město Tachov, 2006.

ÚP VÚC Domažlice, Krajský úřad Plzeňského kraje, 2001 [www.iri.cz/vuc/domazlic – 17.5.2007]

ÚP VÚC Tachov, Krajský úřad Plzeňského kraje, 2002 [www.iri.cz/vuc/tachov – 17.5.2007]

Zásobník projektů Plzeňského kraje 2007 [www.sidsolutions.cz/zku/itf_web/index.php – 17.2.2007]

Internetové zdroje

Agroweb – Internetový zemědělský portál: Rozšíření agroturistiky omezuje nedostatek peněz a zkušeností [www.agroweb.cz/projekt/clanek.asp?pid=2&cid=25078 – 30.1.2007]

Antikomplex – projekty a aktivity [www.antikomplex.cz – 18.5.2007]

AOPK ČR: Ústřední seznam ochrany přírody [<http://drusop.nature.cz/> – 1.1.2007]

Celostátní informační systém o jízdních řádech IDOS [www.idos.cz – 23.12.2006]

Cestovní agentura „Rybářka“ [www.rybarka.cz – 14.4.2007]

Cestovní kancelář AJV – Cykloturistika: Český les – prodloužený víkend [www.ajvpribram.cz/ – 26.4.2007]

COT business: Trendy – Kterak Schengen pomáhá cestovnímu ruchu [www.cot.cz/data/cesky/00_05/5_trend_5.htm – 24.11.2006]

Cyklisté vítáni – národní certifikace služeb cestovního ruchu [www.cyklistevitani.cz – 7.5.2007]

Czechot: Kongresové prostory – hotel Bohmann [<http://www.czecot.com/cz/results/kongresy-info.php?id=1310> – 14.4.2007]

Čechura, J. (2006): Svatojakubská cesta [www.kladruby.cz/turistika/turisticke_stezky.htm – 29.12.2006]

Česká centrála cestovního ruchu – turistické regiony Česka [www.czechtourism.cz – 18.10.2006]

České pohraničí – Český les [www.pohranici.cz/trojmezi.php?TID=6&TUser=17 – 16.2.2007]

Český rybářský svaz, Západočeský územní svaz [www.crsplzen.cz – 17.4.2007]

Český Západ – Místní partnerství [www.leader-ceskyzapad.cz – 20.10.2006]

Dispoziční fond ČR–Bavorsko V. výzva: Schválené projekty [http://www.rras.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=124&Itemid=33–22.4.2007]

Euroregio Egrensis – Arbeitsgemeinschaft Bayern e.V. [www.euregio-egrensis.de – 22.4.2007]

Freizeitanlage „Bäckeröd“ [www.waidhaus.de – 24.2.2007]

Historie obce Pec [www.pec.jz.cz – 22.1.2007]

Horšovský Týn – historie [www.horsovskytyrn.cz/cze/informace/index.htm – 30.11.2006]

Klub českých turistů: historie [www.kct.cz – 29.12.2006]

Kongresový cestovní ruch [www.czech.republic.cz – 2.11.2006]

LEADER+: Regiony LEADER+ v Plzeňském kraji [http://leader.isu.cz/ – 20.10.2006]

Lesy České republiky: Naučné stezky [www.lesycr.cz/cs/turiste-a-pratele-prirody/lesy-a-rekreace/naucne-stezky.ep/ – 1.1.2007]

Marcilhac, V.(2007): La planète du sexe : des réseaux de prostitution mondialisés aux sex shops du coin de la rue [www.café-geo.net/article.php3?id_article=1019 – 19.1.2007]

Mapové podklady: Portál veřejné správy České Republiky [http://geoportal.cenia.cz/ – 14.12.2006]

Mapa pokrytí O2 [www.cz.o2.com/mobile/cz/customerService/maps/index.html – 30.12.2006]

Mapa pokrytí T-Mobile [http://t-mobile.cz/Web/Residential/Volani/VolanivCR/MapaPokrytiCR.aspx – 30.12.2006]

Mapa pokrytí Vodafone [www.vodafone.cz/consumer/switch/network/check/map.htm – 30.12.2006]

Ministerstvo vnitra České republiky: Hraniční přechody [www.mvcr.cz/doprava/hranice.html – 28.12.2006]

Ministerstvo pro místní rozvoj (2006): Cestovní ruch 2005 – základní data [www.mmr.cz/upload/files/cestovni_ruch/061006_cr_v_cr_aktualizace.doc – 11.1.2007]

Novotná, M.: Prostorová analýza druhého bydlení na příkladu Plzeňského kraje. Katedra geografie ZČU, Plzeň, 8 s. [www.pef.zcu.cz/pef/kge/veda/bydl2/bydl2.pdf – 11.1.2007]

Natura 2000 – Evropsky významné lokality [www.natura2000.cz – 16.2.2007]

Naučné stezky – Sklářství v okolí Lesné [www.stezka.cz – 17.10.2006]

Národní památkový ústav: Světové dědictví, NKP, chráněná území [www.monumnet.npu.cz – 18.11.2006]

Občanské sdružení pivoňského kláštera Aurelius [www.aurelius.cz – 4.11.2006]

Obchodní dům turistických produktů 2006 [www.czechtourism.cz/files/odtp/katalog_tuprodukt.pdf – 22.4.2007]

Obecně závazná vyhláška Plzeňského kraje ze dne 5. září 2006 (1/2006) [www.portal.gov.cz – 28.12.2006]

Paintball Gotcha Spielfeld [www.gotchaspielfeld.de – 14.4.2007]

Pivní lázně – Chodovar [www.chodovar.cz – 25.2.2007]

Plzeňský kraj – Turistů ráj: Informační centra [www.turisturaj.cz – 18.10.2006]

Pozemkový fond České republiky [www.pfcr.cz – 22.1.2007]

Prázdniny na venkově: Ubytování [www.prazdninynavenkove.cz – 23.3.2007]

Přehled přidělených dotací z Programu podpory rozvoje venkovského cestovního ruchu pro rok 2006 [www.plzensky-kraj.cz/article.asp?itm=27577 – 29.12.2006]

Přehled regionů Česka pro zahraniční návštěvníky [www.czechtourism.com – 18.10.2006]

Realitní kancelář – rekreační objekty, pozemky [www.razka.cz – 7.2.2007],

Realitní kancelář – rekreační objekty, pozemky [www.sand.cz – 7.2.2007]

Realitní kancelář – rekreační objekty, pozemky [www.chodska-realitni.cz – 7.2.2007]

Realitní kancelář – rekreační objekty, pozemky [www.judrmrazek.cz – 7.2.2007]

Realitní kancelář Harvilla: prodej bývalé pohraniční roty Lesná [www.harvilla.cz/info-100.html – 22.4.2007]

Regionální info-bulletin (2006)
[http://regionbulletin.czechtourism.cz/index.php?action=show_cat&id=369 – 20.10.2006]

Skilanglaufzentrum Silberhütte [www.slz-silberhuetten.de – 13.4.2007]

Správa CHKO Český les: Ochrana přírody
[www.ceskyles.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=1691 – 1.1.2007]

Studie starých ekologických zátěží Plzeňského kraje [www.plzensky-kraj.cz/article.asp?itm=26193 – 29.12.2006]

Svatojakubská cesta: Mezinárodní trasa I 24 – průběh trasy v Plzeňském kraji
[www.webpark.cz/kctplzen – 25.3.2007]

Svaz ekologických zemědělců ČR Pro-Bio: Adresář členů Pro-Bio
[www.pro-bio.cz/cesky.htm – 23.3.2007]

Svaz venkovské turistiky – Seznam členů [www.svazvt.cz – 29.1.2007]

Světové muzeum Železné opony [www.ironcurtain.org/cz/muzeum/index.html – 5.1.2006]

Tachovsko – Přehled lyžařských tras a sjezdovek [www.tachov-mesto.cz/turinf/1_trasy.htm – 22.11.2006]

Turistická známková místa [www.turisticke-znamky.cz – 28.2.2007]

Turistické informace [www.turistik.cz – 17.10.2006]

Turistické informace – Český les a Chodsko [www.vitejte.cz – 8.11.2006]

Turistický informační portál Směrník [www.tip.smernik.cz – 20.10.2006]

Turistické regiony a turistické oblasti Česka [www.czechtourism.cz – 28.2.2007]

Ubytovací zařízení [www.ceskehory.cz, www.ubytovani.cz, www.regionplzen.cz, www.chodsko.tourism.cz, <http://drazenov.chodsko.cz/rekreace.html>, <http://7.oblast.cz/> – 22.1.2007]

Urlaub auf dem Bauernhof in Bayern [www.bauernhofurlaub-deutschland.de/bayern – 23.3.2007]

Územně identifikační registr ČR: informace o obcích [www.isu.cz – 21.12.2006]

Veřejná správa online: Města a obce online [www.mesta.obce.cz – 20.10.2006]

WTO, WTTC, Earth Council (1996): Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry [www.world-tourism.org/frameset/frame_sustainable.html – 19.11.2006]

Příloha 2: Výběr významných kulturních, společenských a sportovních událostí Českého lesa

místo konání	obvyklá doba konání	název akce
Bor	září	Loretánské slavnosti
Domažlice	srpen	Chodské slavnosti
Domažlice	duben	Domažlický půlmaraton
Horšovský Týn	červenec	Anenská pouť
Chodová Planá	červen	Mistrovství Evropy v koulení pivních sudů
Kdyně	červen	Rýzmborský hradní guláš – přehlídka country, folk a jiných kapel
Planá	duben	Plánská padesátka – turistický pochod
Poběžovice	květen	Česko-bavorská slavnost k počtě sv. Jana Nepomuckého
Postřekov	únor	masopust
Tachov	květen	Mezinárodní festival potápěčské fotografie a videa
Tachov	srpen	Historické slavnosti
Tachov	září	Hledači pokladů – mezinárodní soutěž v detekci kovů

Zdroj: webové stránky příslušných obcí

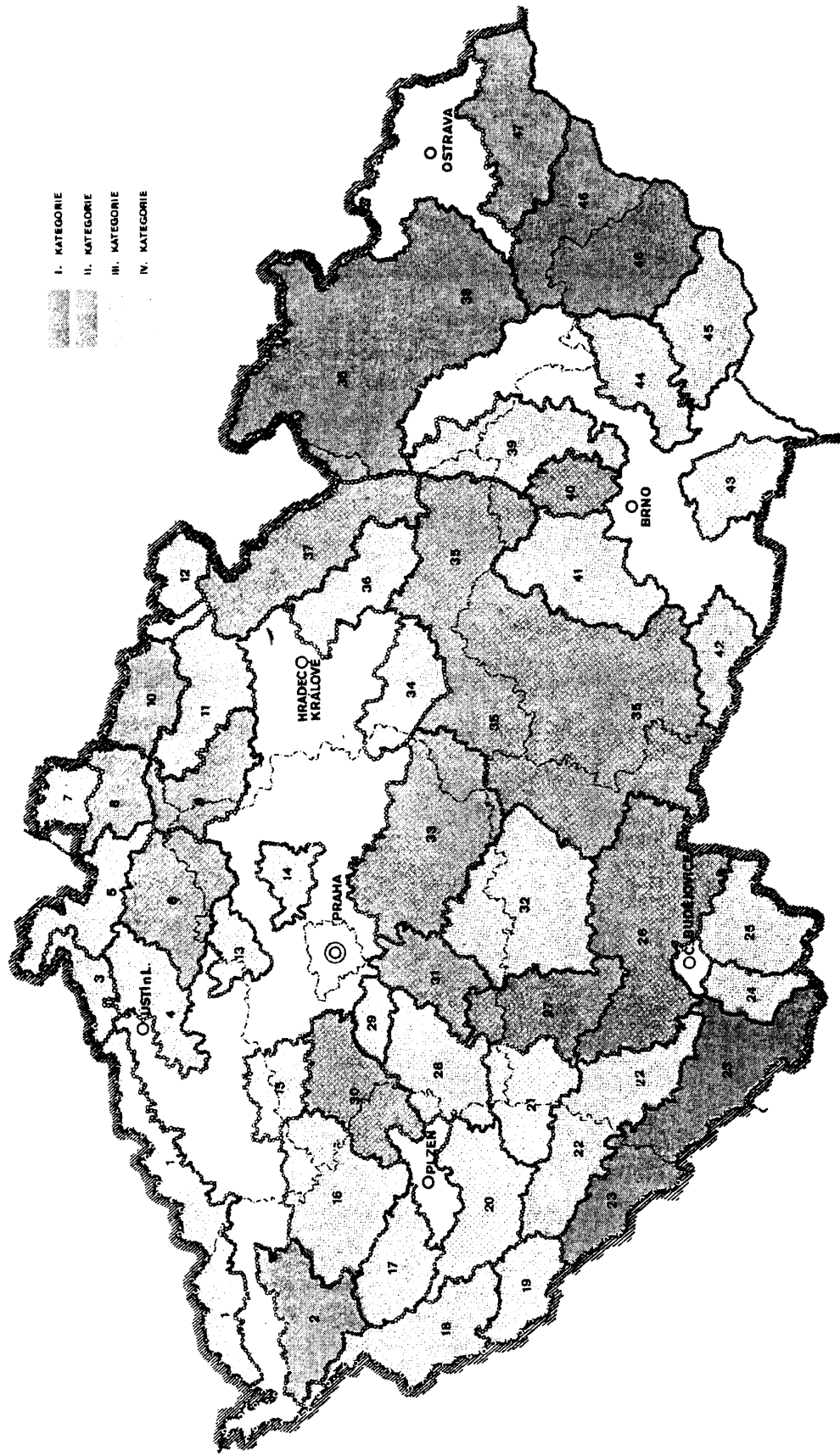
Příloha 3: Silniční hraniční přechody

Hraniční přechod, ORP	Rozsah dopravy	Provozní doba	Počet vozidel	Počet osob
Broumov – Mähring Tachov	P, C, M, OA, B, N reg. 4)	nepřetržitě	716 939	2 066 216
Pavluv Studenec – Bärnau Tachov	P, C, M do 50ccm, M reg. 5), OA reg. 5), B	nepřetržitě	401 791	1 111 265
Rozvadov – Waidhaus Tachov	P, C, M, OA, B, N reg. 6)	nepřetržitě	838 006	2 194 922
Rozvadov D5 – Waidhaus Tachov	M, OA, B, N	nepřetržitě	2 992 205	7 915 860
Železná – Eslarn Domažlice	P, C, M do 50ccm, M reg. 7), OA reg. 7)	nepřetržitě	1 131 360	3 387 431
Lísková – Waldmünchen Domažlice	P, C, M, OA, B, N reg. 8)	nepřetržitě	1 100 405	3 255 856
Folmava – Furth im Wald Domažlice	P, C, M, OA, B, N	nepřetržitě	2 390 208	6 488 295
Všeruby – Eschlham Domažlice	P, C, M, OA, B, N reg. 9)	nepřetržitě	903 556	2 253 857

Zdroj: MVČR 2006, Hraniční celní přechody 2001 (cit. v Mikšíček 2002, s. 40)

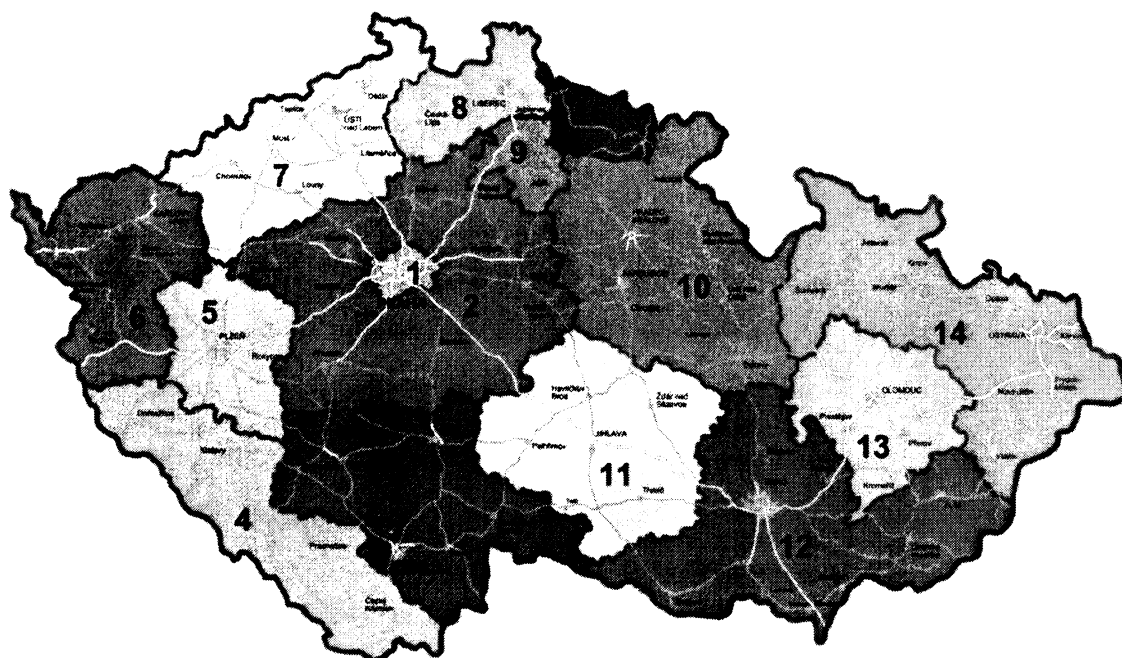
Poznámka: P – pěší, C – cyklisté, M – motocykly, M reg. – regionální osobní doprava prováděná motocykly, OA – motorová vozidla do největší povolené hmotnosti 3,5 t, OA reg. – regionální doprava prováděná motorovými vozidly do největší povolené hmotnosti 3,5 t, B – autobusy, B reg. – regionální osobní doprava prováděná autobusy, N – nákladní doprava, N reg. – regionální nákladní doprava prováděná nákladními vozidly, Počet vozidel – vozidla odbavená v obou směrech v roce 2000, Počet osob – osoby odbavené v obou směrech v roce 2000

Příloha 4: Kategorizace oblastí cestovního ruchu dle Rajonizace cestovního ruchu ČR

Zdroj: Dohnal a kol. 1985

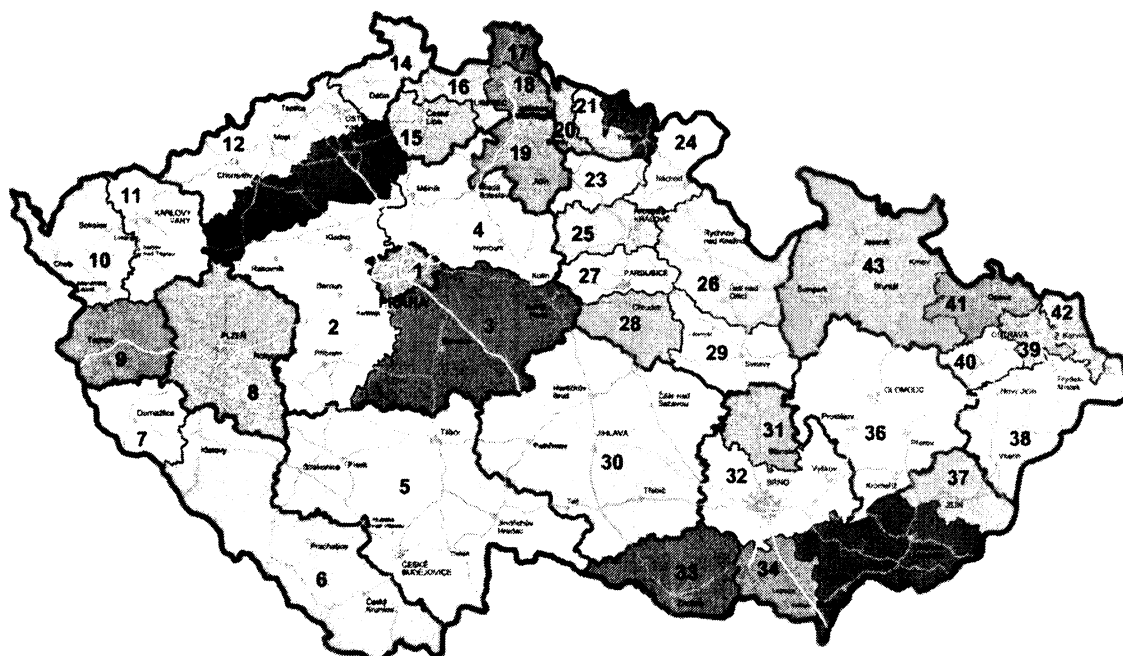
Příloha 5: Turistické regiony České republiky

- 04 Šumava
- 05 Plzeňsko
- 06 Západočeské lázně

Zdroj: www.czechtourism.cz

Příloha 6: Turistické oblasti České republiky

- 06 Šumava
- 07 Chodsko
- 08 Píseňsko
- 09 Tachovsko - Stříbrsko
- 10 Západočeský láz. trojúhelník
- 11 Krušné hory - západ

Zdroj: www.czechtourism.cz

Příloha 7: Dotazník pro rezidenty

DOTAZNÍK PRO REZIDENTY – starostové, zastupitelé, pracovníci info center

1. Pohlaví
 Muž Žena
  2. Věk
 18 – 30 31 – 50 51 – 65 66 a více
  3. Název obce
 .....
  4. Jakou funkci v obci plníte?
 starosta
 zastupitel
 pracovník informačního centra
 jiné.....
  5. Jaký vztah máte k obci, ve které působíte?
 rodák
 bydlím zde více než 20 let
 bydlím zde více než 10 let
 bydlím zde méně než 10 let
 nebydlím v dané obci
  6. Nachází se ve vaší obci (blízkém okolí) nějaké kulturní či přírodní zajímavosti?
 ANO → jaké: .....
 NE
  7. Nachází se ve vaší obci stravovací zařízení?
 ANO → počet: .....
 NE
  8. Nachází se ve vaší obci ubytovací zařízení?
 ANO → počet: .....
 NE
-
9. Jaké programové, strategické, koncepční dokumenty má vaše obec k dispozici pro rozvoj cestovního ruchu?
 .....
 .....
  10. Je vaše obec zapojena do nějakého mikroregionu či Euroregionu v rámci cestovního ruchu?
 ANO → v jakém: .....
 NE
  11. Spolupracujete s okolními obcemi na podpoře místního cestovního ruchu?
 ANO →
 společný propagační materiál
 spolupráce ve společných regionálních projektech
 spolupráce v oblasti poskytování služeb (ubytovací kapacity, společenské prostory, atd.)
 jiné: .....
 NE →
 naše obec nepotřebuje spolupráci s okolními obcemi
 naše obec má zájem o spolupráci, ale problém je na straně okolních obcí
 jiné: .....
  12. Spolupracuje obec s asociacemi, profesními sdruženími, svazky, neziskovými organizacemi?
 ANO → název: .....
 forma: .....
 NE
  13. Má vaše obec zkušenosti s projekty financovanými z fondů Evropské unie?
 ANO →
 Phare CBC
 Název projektu: .....
 INTERREG
 Název projektu: .....
 SROP
 Název projektu: .....
 ROP
 Název projektu: .....
 NE

14. Studujete možnosti využití financí z EU nebo státní podporu pro podporu rozvoje cestovního ruchu v obci a jejím okolí?
 ANO → sleduji prostřednictvím internetových stránek
  prostřednictvím osobních kontaktů
 jiné.....
- NE → vypsaná témata nebyla pro nás dosud aktuální
  nemáme možnost zajistit řízení projektu ze strany obce
 jiné.....
15. Máte ve vaší obci informační centrum?
 ANO
 NE
16. Jsou pracovníci v oblasti cestovního ruchu (obecní úřad, informační centrum, penziony,...) vyškoleni v této problematice?
 ANO
 NE
17. Měli byste zájem o výškolení pracovníků v cestovním ruchu?
 ANO
 NE
18. Má Vaše obec k dispozici propagační materiály v oblasti cestovního ruchu?
 ANO → jednostranný leták
 brožura
 skládačka
 lokální průvodce
 DVD
 jiné.....
 NE
19. Sleduje obec (informační centrum) statistiky v oblasti cestovního ruchu? (počet turistů v hromadných ubytovacích zařízeních, výdaje turistů, průměrná délka pobytu turistů ve vaší obci, atd.)
 ANO → jaké.....
 NE
20. Jste spokojeni s počtem turistů ve vaší obci a nejbližším okolí?
 ANO
 NE
21. Projevují obyvatelé obce znepokojení nad vysokým počtem turistů v obci?
 ANO
 NE
22. Jste spokojeni se značením turistických tras v okolí?
 ANO
 NE
23. Vede přes vaši obec nebo v blízkém okolí cyklostezka nebo lyžařská běžecká trasa?
 ANO cyklotrasa
 ANO lyžařská běžecká trasa
 NE
24. Jste spokojeni s provozovatelem zimních lyžařských vleků ve vaší obci?
 v obci NENÍ lyžařský vlek
 ANO jsem spokojen
 NE nejsem spokojen
25. Je vaše obec či její atraktivita, spadající pod správu vaší obce, součástí nějakého produktu cestovního ruchu?
 ANO název atraktivity.....
 název produktu.....
 NE
26. Co by se mělo zlepšit/změnit ve vaší obci k podpoře cestovního ruchu?
 zvýšení kapacity hromadných ubytovacích zařízení
 zlepšení služeb v restauracích
 zlepšení turistického značení
 vybudování informačního centra
 jiné.....
- Prostor pro další náměty a připomínky:

Příloha 8: Dotazník pro turisty

DOTAZNÍK PRO NEREZIDENTY – TURISTY

LOKALITA: .....

1. Pohlaví
 Muž Žena
2. Věk
 15 – 25 26 – 35 36 – 45 46 – 55
 56 – 65 66 a více
3. Místo Vašeho bydliště:
 Česká republika: (název obce).....
 Rakousko
 Německo
 Polsko
 Jiné.....

4. Jaký dopravní prostředek jste použil/a k přepravě do této lokality?
 osobní automobil
 vlak
 autobus
 kolo
 motocykl
 pěšky
 jiný.....

5. Jaký je hlavní důvod Vaší návštěvy?
 dovolená, odpočinek
 poznávací dovolená
 výlet
 návštěva příbuzných (známých) spojená s výletem

- cyklistický výlet
- služební cesta
- léčení
- jiný:.....

6. Znáte tuto lokalitu?
 ne, jsem tu poprvé
 ano, už jsem tu jednou byl
 ano, jsem tu již poněkolidkaté
 ano, je to má oblíbená lokalita, kam se rád vracím
7. Ve kterém ročním období do tohoto místa zpravidla zavítáte?
 jaro
 léto
 podzim
 zima
 nezáleží

8. Jaké byly Vaše priority při výběru tohoto místa?
 příroda
 kultura
 sport
 nákupní možnosti
 pracovní důvody
 soukromé důvody
 jiné.....

9. Jak dlouhý bude Váš pobyt?

V tomto místě	Počet hodin	Počet dnu
V tomto regionu (=kraji)		
V České republice		

10. Pokud trvá Váš pobyt více dnů, kde jste ubytován?
 hotel
 penzion
 chata/chalupa
 turistická ubytovna
 ubytování v soukromí

- kemp, chatová osada
- u známých/u příbuzných
- jiné:.....

11. Jste spokojeni s ubytováním?

- ANO
- NE → pokud chcete, uveďte důvod:.....

12. Jste spokojeni s úrovní služeb v oblasti pohostinství?

- ANO, jsem spokojen
- NE → nedostatečné množství zařízení
- nevhodná otevírací doba
- nízká kvalita služeb
- neochotný personál

13. Jste spokojeni se značením turistických tras?

- ANO
- NE

14. Jsou pro Vás informace podávané prostřednictvím propagačních materiálů či informačního centra dostatečné?

- ANO
- NE

15. Využili jste před cestou na toto místo informace prostřednictvím internetu?

- ANO → webové stránky kraje
- webové stránky města
- webové stránky místního informačního centra
- turistický portál:.....
- NE

16. Kolik peněz průměrně vydáte na osobu a den v Kč (bez cestovních výloh)?
zakroužkujte správnou odpověď

ubytování	0	do 100	101 - 300	301 - 500	501 - 700	701 a více
stravování	0	do 100	101 - 300	301 - 500	501 - 700	701 a více
ostatní výdaje	0	do 100	101 - 300	301 - 500	501 - 700	701 a více

17. Prostor pro připomínky a náměty: .....